

MAGYAR STATISZTIKAI KÖZLEMÉNYEK

ÚJ SOROZAT

92. KÖTET

A MAGYAR FŐISKOLÁK STATISZTIKÁJA AZ 1933/34. TANÉVBEN

A M. KIR. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTER ÚR MEGBIZÁSÁBÓL
SZERKESZTETTE ÉS KIADJA A
M. KIR. KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL

ÁRA: 2 PENGŐ

PRIX: 2 PENGŐS

PUBLICATIONS STATISTIQUES HONGROISES

NOUVELLE SÉRIE

92. VOLUME

STATISTIQUE DES ÉCOLES SUPÉRIEURES HONGROISES EN 1933/34

RÉDIGÉE ET PUBLIÉE,
SUR L'ORDRE DE M. LE MINISTRE ROYAL HONGROIS DES CULTES ET
DE L'INSTRUCTION PUBLIQUE, PAR
L'OFFICE CENTRAL R. H. DE STATISTIQUE

BUDAPEST

STEPHANEUM NYOMDA R. T. — IMPRIMERIE STEPHANEUM S. A.

1935

ELŐSZÓ.

A főiskolai hallgatók statisztikájának az 1929/30. tanévi reformja óta a Központi Statisztikai Hivatal, tekintettel az ezzel összefüggő kérdések időszzerű voltára és messzeható szociális jelentőségére, az adatokat immár **ötöd-*ikben*** teszi közzé külön kiadvány alakjában. Ez a statisztika szakszerűségével és sokoldalúságával, valamint közléseinek rendszerességével nemcsak a magyar kultúrstatisztika egyes ágai közt foglal el kiváló helyet, hanem nemzetközi viszonylatban is mintaszerűnek mondható s mint ilyen a külföld figyelmét és elismerését is kiérdemelte. Ennek a ténynek tárgyilagos és örvendéles megállapításával együtt, most, amikor az átalakított főiskolai statisztika **öt évi** távlatát tekinthetjük át, ki kell fejeznem őszinte nagyrabecsülésemel és hálámát **Magyary Zoltán dr.** egyetemi tanár, a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium felsőoktatási osztályának akkori vezetője iránt, aki nagyszabású tudománypolitikai elgondolással ennek a statisztikának a reformmunkálatait megindította s azóta is rajta volt azon, hogy azt a külföld érdeklődő körei is megismerjék, valamint **Laky Dezső dr.** műegyetemi tanár iránt, aki a nevezett statisztika alapjait vetelte meg s ezenkívül az 1929/30. tanévi első kiadványhoz fűzött tanulmány megírása által valóban nagyszabású és eredetiségében egyedülálló munkával gazdagította statisztikai irodalmunkat. Elismerésemel fejezem ki egyúttal **Asztalos József dr.** miniszteri osztálytanácsos és **Jánki Gyula dr.** miniszteri fogalmazó iránt, akik a főiskolai statisztikai munkálatoknak, főként a nevezett kiadványok szerkesztési munkálatainak a végzésével és az egyes kiadványok szöveges magyarázatainak gondos és szakszerű megírásával szereztek érdemeket. A jelen kiadványban foglalt ismeretelést ugyanacsak **Asztalos József dr.**, a kultúrstatisztikai osztály vezetője írta.

A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium, átélvezve a feladat fontosságát, az első kiadvány megjelenési költségéül, valamint a mostani kiadványét is megértő áldozatkészséggel fedezte. Az utóbbi hozzájárulásért, amely tehetővé tette ennek az egyébként több új kimutatással bővült kiadványnak a megjelenésél, a Minisztérium illetékes lényezőinek ezúton fejezem ki hálás köszönetemel.

Budapest, 1935. évi május hó 15.

Kovács Alajos dr.

h. államtitkár,

a M. kir. Központi Statisztikai Hivatal elnöke.

I 1 C 2/92

TARTALOM.

Table des matières.

	Oldal Pages		Oldal Pages
Előszó.....	3	5. A főiskolai hallgatók szülei foglalkozása szerint %-ban. — <i>Les étudiants des écoles supérieures suivant la profession de leurs parents en %</i>	17
I.			
Általános jelentés.			
1. Bevezetés	7	6. A főiskolai végzettségű szülőktől származó hallgatók száma foglalkozási főcsoportok szerint. — <i>Nombre des étudiants dont les parents ont fait leurs hautes études, d'après les principaux groupes de profession</i>	19
2. Létszám	7	7. Főiskolai hallgatók szülei lakóhelye szerint. — <i>Les étudiants des écoles supérieures suivant le domicile de leurs parents</i>	20
3. Tudományszakok	10	8. A hallgatók lakás és étkezési viszonyai. — <i>Conditions d'habitation et d'alimentation des étudiants</i>	22
4. Nem, kor, állampolgárság.....	11	9. Az I. éves hallgatók előképzettség szerint. — <i>Les étudiants de Ire année suivant les études préparatoires</i>	24
5. Vallás és anyanyelv	12	10. Az I. évfolyamok hallgatói érettségi bizonyítványuk megszerzésének ideje szerint. — <i>Etudiants de Ire année d'après l'année ou ils ont passé leur baccalauréat</i>	24
6. Nyelvismeret	15	11. A főiskolai tanulmányaikat megszakító hallgatók. — <i>Etudiants ayant interrompu leurs études</i>	26
7. Családi viszonyok	16	12. A tanulmányaikat megváltoztató hallgatók. — <i>Etudiants ayant changé leurs études</i>	26
8. Foglalkozás	16	13. A vizsgák és szigorlatok száma és eredménye tudományszakok szerint. — <i>Nombre et résultat des examens et doctorats suivant les facultés</i>	27
9. Lakóhely.....	19	14. A kiadott főiskolai oklevelek száma. — <i>Nombre des diplômes délivrés par les Hautes Ecoles</i>	30
10. Életfenntartás	20	15. Az egyetemek és főiskolák tanári személyzete az 1929/30—1933/34. tanévben. — <i>Personnel enseignant des Universités et des écoles supérieures dans les années scolaires 1929/30 à 1933/34.</i>	31
11. Lakás és étkezés.....	21	15. Az egyetemek és főiskolák tanári személyzete az 1929/30—1933/34. tanévben. — <i>Personnel enseignant des Universités et des écoles supérieures dans les années scolaires 1929/30 à 1933/34.</i>	32
12. Támogatási igény	23	16. Az állami költségvetés főiskolai oktatás-	
13. Előképzettség.....	23		
14. Tanulmányi idő	25		
15. Előző főiskolai tanulmányok	26		
16. Jelenlegi tanulmányok	27		
17. Évfolyamok	28		
18. Tanulmányi kedvezmények	28		
19. Egyesületek	29		
20. A kiadott főiskolai oklevelek.....	29		
21. Tanári személyzet.....	30		
22. A felső oktatás költségei	30		
	Rapport général (Résumé)		34
Szövegek közötti táblák. — Tableaux dans le texte.			
1. A főiskolai hallgatók száma és megoszlása tudományszakok szerint. — <i>Nombre et répartition par facultés des étudiants des Hautes Ecoles.</i>	8		
2. A hallgatók vallás szerint. — <i>Les étudiants suivant les cultes</i>	13		
3. A főiskolai hallgatók felekezeti megoszlása Németországban, Cseh-Szlovákiában és Jugoszláviában. — <i>Répartition des étudiants suivant les cultes en Allemagne, en Tchéco-Slovaquie et en Yougoslavie.</i>	14		
4. A főiskolai hallgatók állampolgárság és nemzetiség szerint Cseh-Szlovákiában és Jugoszláviában. — <i>Les étudiants suivant la qualité de citoyen et la nationalité en Tchéco-Slovaquie et en Yougoslavie.</i>	15		

ügyi előirányzata az egyes minisztériumok szerint az 1924/25. és 1929/30–1933/34. években. — *Prévisions budgétaires de l'enseignement supérieur pour les années 1924/25 et 1929/30 à 1933/34. suivant les divers ministères* 33

II.

Statisztikai táblák. — *Tableaux statistiques.*I. Összefoglaló adatok az 1930/31–1933/34. tanévek II. feléről. — *Résumé des données sur les Semestres d'Été des Années Scolaires de 1930/31 à 1933/34.*

1. Rendes és rendkívüli hallgatók; a hallgatók vallás és kor szerint. — *Étudiants réguliers et au cours irrégulier: culte et âge des étudiants* 38
 2. A hallgatók idegen nyelvtudása és érettségi bizonyítványa. — *Connaissance de langues étrangères et brevets de bachelier des étudiants* 39
 3. A hallgatók tanulmányi, lakás- és étkezési viszonyai; a hallgatók atyjának főiskolai végzettsége. — *Les conditions d'études, de logement et de nourriture des étudiants; les hautes études de leurs pères* 40
 4. A hallgatók szüleinek foglalkozása; a hallgatók családi viszonyai és szükségletei. — *Profession des parents des étudiants; conditions familiales et besoins des étudiants*... 41
- II. Összefoglaló adatok az 1933/34. tanévről. — *Résumé des données de l'Année Scolaire 1933/34.*
5. Rendes és rendkívüli hallgatók; a hallgatók vallás és kor szerint. — *Étudiants réguliers et au cours irrégulier; culte et âge des étudiants*..... 42
 6. A hallgatók családi állapot, állampolgárság, anyanyelv és idegen nyelvtudás szerint. — *Les étudiants suivant l'état civil, la qualité de citoyen, la langue maternelle et la connaissance des langues étrangères* 43
 7. A hallgatók szüleinek foglalkozása; a hallgatók szükségletei és érettségi bizonyítványa. — *Profession des parents des étudiants; besoins et brevets de bachelier des étudiants* 44
 8. A hallgatók az eltöltött tanulmányi idő szerint. — *Les étudiants suivant les semestres passés*..... 45
 9. Rendes és rendkívüli hallgatók; a hallgatók

tók vallása és családi viszonyai. — *Étudiants réguliers et au cours irrégulier; culte et conditions familiales des étudiants* 46

10. A hallgatók testvéreinek száma; a hallgatók lakása és étkezése. — *Nombre des frères et soeurs des étudiants; logement et nourriture des étudiants*..... 47

III. Részletes adatok az 1933/34. tanévről. — *Données détaillées de l'Année Scolaire 1933/34.*

11. Rendes és rendkívüli hallgatók; a hallgatók évfolyam és kor szerint. — *Étudiants réguliers et au cours irrégulier; les étudiants suivant les années et l'âge* 48
12. A hallgatók vallás, anyanyelv és szülei foglalkozása szerint. — *Les étudiants suivant les cultes, la langue maternelle et la profession des parents* 49
13. A hallgatók lakás- és étkezési viszonyai. — *Situation de logement et de nourriture des étudiants* 52
14. A hallgatók érettségi bizonyítványa; a hallgatók eltartói. — *Les brevets de bachelier des étudiants; les soutiens des étudiants* ... 54
15. A hallgatók eltartói. — *Les soutiens des étudiants* 55
16. A hallgatók lakásviszonyai, ruházata és szüleinek lakóhelye. — *Conditions d'habitation, vêtements des étudiants et lieu d'habitation de leurs parents*..... 58
17. A hallgatók előző főiskolai tanulmányai. — *Les étudiants suivant leurs hautes études antérieures* 59
18. A hallgatók állampolgársága és érettségi bizonyítványa. — *Qualité de citoyen et brevets de bachelier des étudiants* 60
19. A hallgatók idegen nyelvtudása és családi viszonyai. — *Connaissance de langues étrangères et conditions familiales des étudiants* 61
20. A hallgatók szüleinek főiskolai végzettsége. — *Étudiants dont les parents ont fait leurs hautes études* 66
21. A hallgatók szüleinek foglalkozása. — *Profession des parents des étudiants* 67
22. A hallgatók az eltöltött tanulmányi idő szerint. — *Les étudiants suivant les semestres passés*..... 72
23. A hallgatók tanulmányai viszonyai és támogatási igényei. — *Les conditions d'études et les demandes d'assistance des étudiants* .. 73

A magyar főiskolák statisztikája az 1933/34. tanévben.

Statistique des écoles supérieures hongroises en 1933/34.)*

1. Bevezetés. A főiskolai hallgatók statisztikai adatgyűjtését a M. Kir. Központi Statisztikai Hivatal minden tanévben a II. félévben történő beiratkozások alkalmával hajtja végre. A közölt adatok is tehát, kevés kivétellel, a tanév II. felére vonatkoznak.

Adatgyűjtésünk az 1929/30. tanévtől kezdve lényeges reformon ment keresztül, amennyiben a felvételre az addig használt kisebb egyéni lap ettől kezdve nagyobb, 49 kérdést tartalmazó kérdőívvé bővült. Az 1929/30. tanévben csak az egyetemekre és jogakadémiákra terjedt ki az új rendszerű adatgyűjtés, 1930/31-től kezdve azonban mindegyik főiskolát felölelte. Az újabb tudakolt adatok e szerint most már négy tanévre nézve állanak az összes főiskolákról rendelkezésünkre.

Ennek a 4 évként az összehasonlítását igyekszik megkönnyíteni a jelen kiadványba újonnan beiktatott összehasonlító kimutatás. (L. a 38–41. lapokon.)

Azok az összeállítások, amelyek az eddigi kiadványok révén is érdeklődésre tarthatnak számot, most is helyet foglalnak a szöveg között; ez utóbbiakat, a főiskolai adatközlések iránt érdeklődő körök óhajához képest, az ismertetés végén még újabbakkal egészítettük ki és pedig a *tanári személyzetről* és a *felsőoktatásügyi kiadásokról* szóló kimutatásokkal. (L. a 31–33. lapokon.)

Ennek következtében a kiadvány korábbi címe: «A magyar főiskolai hallgatók statisztikája» megváltozott és «A magyar főiskolák statisztikája» címet kapta.

2. Létszám. A főiskolai hallgatóknak az a tömege, amelyről kiadványunk szól, összesen 40 főiskolának a kötelékébe tartozik.

Ennek a 40 főiskolának (részletes felsorolásuk a II. részben) több, mint felerésze hittudományi főiskola; ezekre azonban az összes hallgatóknak csak 7-3%-a jut. A hittudományi főiskolákat (a rabbiképző-intézet kivételével) és a jogakadémiákat a vallásfelekezetek tartják fenn; valamenyny többi főiskolánk állami. A főiskolák száma, a hittudományi főiskolák kivételével, már hosszabb idő óta nem változott.¹⁾ A felsőfokú tanintézetek közül csupán a katonai főiskola (Ludo-

¹⁾ Csak a most folyó 1934/35. tanévben történt annyiban változás, hogy a műegyetemnek «József nádor műszaki és gazdaságtudományi egyetem»-mé történt átszervezése folytán a főiskolák száma tulajdonképpen 3-mal kevesebb (tehát 37) lett, mert a budapesti egyetemi közgazdaságtudományi kar, az állatorvosi főiskola és a soproni bányász-és erdőmérnöki főiskola innen kezdve nem szerepelnek külön egységként, hanem mint a nevezett egyetem osztályai.

vika Akadémia) és a zeneművészeti főiskola nem szerepel itt eltérő szervezetük és céljuk miatt.

A főiskolai hallgatók számának a háború után való alakulásában az 1922/23. tanévi abnormis megduzzadás után egy feltűnő mélypontot találunk, az 1926/27. tanévet, amelytől kezdve az irányvonal ismét állandóan felfelé mutat. A hallgatók száma ezután a mélypont után 1930/31-ben éri el a csúcspontot, hogy innen kezdve ismét fokozatosan lemeresülődjék. A nevezett időponttól (1930/31-től) kezdve, tehát három év alatt, 400-zal (2-4%-kal) apadt a létszám. (Lásd az 1. sz. táblát.) Valószínű, hogy a következő években a hallgatók száma még tovább fog esni, mint-hogy a mai gazdasági viszonyok között egyre nehezebbé válik a tanulmányi költségek előteremtése és másrészt az elszakított területről egyre kevesebb hallgató kerül főiskoláinkra. A fentemlített csökkenést is (1930/31-től 1933/34-ig) csaknem egészben ezeknek az elmaradása okozta; a mai Magyarország területén lakó hallgatók száma 1930/31 óta alig változott.¹⁾

A középiskolai I. osztályú tanulók létszámának az alakulása is már messziről jelzi az irányt a szellemi pályák felé való törekvést illetőleg, a középiskolai érettségit tett tanulók számának a hullámszáma pedig közvetlen közelebről mutat rá a főiskolai hallgatók számának az alakulására; az első évfolyamra újonnan felvett főiskolai hallgatók számából pedig következtethetünk arra az irányra, amelyet a hallgatók összes létszáma később követ. A legutóbbi négy év erre vonatkozó adatai a következők:

Tanév	A középisk. érettségit tett tanulók száma	Növ. (+) vagy csökk. (—) %	Az újonnan felvett I. éves főiskolai hallgatók	Növ. (+) vagy csökk. (—) %
1930/31	6.184	+ 6.2	4.407	+2.7
1931/32	6.357	+ 2.8	4.121	—6.5
1932/33	6.111	— 3.9	4.108	—0.3
1933/34	5.486	—10.2	4.041	—1.9

¹⁾ A most folyó 1934/35. tanévről az összes főiskolák együttes létszámát feltüntető adat nem áll rendelkezésünkre, de a részletes adatok arra mutatnak, hogy a létszám ezúttal az előző évinél jóval erősebben (600–700-zal) apadt, úgyhogy az összes hallgatók száma jelenleg alig több 15.000-nél és így már az 1926/27-es mélypontot is elérte, tekintve, hogy az újabb rendszer szerint a két szakra beiratkozott hallgatók csak egyszer szerepelnek, míg korábbi kimutatásunk mindkét szaknál számbavette azokat.

1. A főiskolai hallgatók száma és megoszlása tudományterületek szerint. — Nombre et répartition par facultés des étudiants des Hautes Écoles.

Tanév Années scolaires	A hallgatók összes száma Nombre total des étudiants	Férfi — Hommes	Nő — Femmes	A hallgatók száma a (az) — Nombre des étudiants											
				ittudományi karokon és főiskolákon — aux facultés et écoles supérieures de théologie		jogi karokon és főiskolákon — aux facultés et écoles supérieures de droit		aux facultés		közgazdaságtudományi karon — à la faculté d'économie politique		egyetemen — à l'Université des Sciences techniques		aux écoles supérieures	
				orvosi de médecine	bolcsészeti de philosophie	karokon	karokon	karokon	karokon	karokon	karokon	karokon	karokon	karokon	karokon
Átlag—Moyennes	15.370	13.540	1.830	1.032	4.392	2.466	1.959	1.189	278	1.680	1.007	867			
1925/26-1929/30	100-0	88-1	11-9	6-7	31-8	16-1	12-8	7-7	1-8	10-9	6-6	5-6			
1930/31	16.053	13.860	2.193	1.348	5.401	2.202	2.457	1.397	235	1.427	795	791			
1931/32	16.002	13.724	2.278	1.528	5.397	2.170	2.502	1.282	215	1.306	726	876			
1932/33	15.766	13.541	2.225	1.602	5.479	2.191	2.466	1.184	216	1.077	700	851			
1933/34	15.659	13.483	2.176	1.616	5.547	2.128	2.430	1.203	206	945	747	837			

Az 1915. év volt az első megritkult születésű háborús év és ennek a hatása mutatkozik az érettségit tett tanulók számának az 1932/33. tanévi csökkenésében; ugyancsak az 1916-os még ritkább születésű év az érettségizettek számában már 10%-os apadást idézett elő. A főiskolákhoz ennél fogva az 1933/34. tanévben érkezett el ez az apadási hullám; amint azonban látjuk, az I. éves hallgatók sorában a nehéz gazdasági viszonyok miatt már két évvel korábban (1931/32-ben) kezdődött meg az apadás.

A további évekre nézve távolabbról a középiskolai I. osztályú tanulók számának az alakulása nyújt támpontot ahhoz, hogy a főiskolai hallgatók számának az alakulását nagy vonalakban előre megrajzolhassuk. Ennél a prognózisnál azonban fel kell tételeznünk azt, hogy azok a többi tényezők (gazdasági, megélhetési viszonyok, esetleges területi változás), amelyek a hallgatók létszámát elsősorban befolyásolják, változatlanok maradnak. Ezenkívül tekintettel kell lennünk arra, hogy a főiskolákról visszautasított tartalékserege azt a hullámzást, amelyet a születések számának az alakulása a középiskolai tanulóknál okoz, mindenkor könnyen ellensúlyozhatja és közömbösítheti.

A középiskolai I. osztályú tanulók száma a háborús születések hatása alatt az 1925/26—1928/29. tanévek folyamán 28%-kal esett vissza, míg a következő két (az 1929/30. és 1930/31.) tanévben a születéseknek a háború után következtét gyarapodása következtében 47%-kal emelkedett; végül az 1931/32—1933/34. tanévekben, amikor az 1921—1923. években születettek kerültek fel a középisko-

lákba, ismét hanyatlás állott be a középiskolai I. osztályú tanulók sorában s ez a hanyatlás a jelzett három tanévben együttesen 15%-nak felel meg. Ha a főiskolai hallgatók száma a középiskolai I. osztályú tanulók számának ehhez a hullámzásához igazodnék, ez esetben az 1936/37. tanévig, amikor általában véve az utolsó háborús évnek (1918-nak) a születési kerület sorra a főiskolák első évfolyamain, állandóan fogynia kellene a főiskolai hallgatók számának és az 1936/37. tanévben kellene elérnie a mélypontot. Ebben a tanévben ugyanis a főiskoláknak már mind a négy évfolyama a háború alatt született ifjakkal lesz telítve. Innen kezdve, ha a szellemi munkapiac helyzete és a gazdasági viszonyok nem változnak lényegesen, az 1919. és 1920. évi születések számának a hatása alatt ismét gyarapodnia kellene a létszámnak és pedig főként két tanéven keresztül, 1937/38-ban és 1938/39-ben. A további három tanévben (1939/40—1941/42) viszont a középiskolai I. osztályú tanulók számának az alakulása alapján a hallgatók számának ismét csökkennie kellene.

A főiskolák benépesülési arányának ezt az előre vetett képét természetesen a már említett közreható körülményeken kívül még sok egyéb ok befolyásolhatja: így a fiúk és lányok arányának a tanulók közt való alakulása, az egyéb (felsőkereskedelmi stb.) középfokú iskolák tanulóinak a főiskolák felé való törekvése, de főként a jövőre nézve tervezett középiskolai szelekció, amelynek a mértékét előre nem láthatjuk.

Ha a főiskolai hallgatók számát a népességhez arányítjuk, azt látjuk, hogy 1933/34-ben 100 ezer lélekre 177 hallgató jutott. Négy évvel ezelőtt (1930/31-ben) 185, 1922/23-ban pedig a már említett csúcsponton 256 volt az említett arányszám. A mai Magyarország népessége 53%-kal kisebb, mint a régi (teljes terület népessége volt a háború előtt; ennek ellenére a főiskolai hallgatók mostani (1933/34. tanévi) létszáma csak 14%-kal kisebb, mint amennyi hallgató a háború előtt a régi Magyarországon volt.

A népesség számához viszonyítva a magyar főiskolai hallgatók számát még sem mondhatjuk túlmagasnak, csupán csak helyzetünkhöz, a mai magyar viszonyokhoz mérten lehet túltermelésről szó. A nemzetközi összehasonlítás mindenestre tanulságos ezen a téren. Ha erre nézve a legújabb rendelkezésünkre álló adatok alapján a megfelelő összehasonlítást megtesszük (lásd az alábbi kimutatást¹⁾), láthatjuk, hogy Magyarország 1-4 ezrelékes népességi arányával a számbavett európai államok sorában a 13. helyet foglalja el az egyetemi hallgatók számát illetően (az egyéb főiskolák hallgatóit eszerint nem számítva). A sorban tehát meglehetősen messze áll. Angliát és a tengerentúli államokat eltérő oktatási rendszerük miatt ezúttal is ki kellett hagynunk a sorból s hangsúlyoznunk kell azt is, hogy a feltüntetett adatok sem jelentenek egymást fedő homogén csoportokat, mert a főiskolai oktatás, nemkülönben az adatközlés rendszere országok között igen különböző.

	Az egyetemi (mű- egyetemi) h a l l g a t ó k száma	Az egyéb főiskolai közül ezer lélekre jut száma	Az egyéb főiskolai száma
1. Ausztria	21.662	3-2	3.220
2. Svájc	9.953	2-4	123
3. Finnország	7.662	2-1	473
4. Cseh-Szlovákia	30.111	2-0	2.195
5. Franciaország ²⁾	84.658	2-0	—
6. Dánia	6.524	1-8	1.665
7. Románia	31.340	1-7	5.258
8. Svédország	10.370	1-7	845
9. Norvégia	4.446	1-6	595
10. Németország	106.675	1-6	9.047
11. Németalföld	12.386	1-5	1.190
12. Belgium	11.407	1-4	982
13. Magyarország	11.975	1-4	3.684
14. Lengyelország	41.500	1-3	8.300
15. Bulgária	7.203	1-2	1.227
16. Görögország	6.971	1-1	769
17. Jugoszlávia	14.294	1-0	399
18. Olaszország	37.945	0-9	13.163

¹⁾ Az időpontot illetően a közölt adatok általában az 1931/32., illetőleg az 1932/33. tanévre vonatkoznak, csupán Bulgária és Jugoszlávia adatai szólnak az 1930/31., Görögországra pedig az 1929/30. tanévről, minthogy ezekre nézve újabb adatok nem állnak rendelkezésünkre.

²⁾ Műegyetem nélkül.

Figyelembe kell vennünk azonkívül azt is, hogy azoknak az országoknak az egyetemén, amelyek a sorrendben elől állanak (Ausztria, Svájc, Cseh-Szlovákia, Franciaország), rendkívül sok a külföldi hallgató s így ezeknél a külföldiek jelenléte emeli oly magasra az arányt. (Ezenkívül Németországban is elég magas a külföldi egyetemi hallgatók aránya, bár számuk az utóbbi években fokozatosan kevesbedett.)

A legújabb adatok alapján az egyetemi hallgatók között a külföldi állampolgárok száma legtöbb Ausztriában és Svájcban. Az előbbi országban 32-5%, az utóbbiban 30-3% volt ezeknek az aránya az 1932., illetőleg az 1933. nyári félévben. Ezenkívül Belgium (20-4%), Franciaország (17-6%), Cseh-Szlovákia (11-2%) és Jugoszlávia (8-9%) emelkednek ki a külföldi hallgatók nagyobb arányával. Olaszország és Németország már később következnek a sorban (5-3, illetőleg 4-7%-os aránnyal); Magyarországon 3-2% a külföldi hallgatók aránya. A külföldiek aránya egyébként csak a svájci egyetemeken emelkedett; Ausztriában változatlan az arány; Franciaországban, Cseh-Szlovákiában és Németországban ezzel szemben elég erős visszaesés mutatkozott.

Ha a külföldi hallgatókat nem vesszük számításba, ez esetben Ausztriában csak 2-2, Svájcban 1-7, Cseh-Szlovákiában 1-9 és Franciaországban 1-7% az egyetemi hallgatóknak ezer lélekre eső arányszáma. A két-ezrelékes arányszámot eszerint csak Ausztria és Finnország éri el, illetőleg haladja meg.

A szóban levő nemzetközi adatainkat a korábbi hasonló adatokkal hasonlítva össze, (lásd az 1932/33. tanévi kiadványt), azt látjuk, hogy a legtöbb országban emelkedett az egyetemi hallgatók száma. Csak Németország, Svájc, Cseh-Szlovákia és Görögország azok az államok, amelyeknél az egyetemi hallgatók számát illetően visszaeső irányzat mutatkozott. Ausztriában az egyetemi hallgatók számának a stagnálása mellett az egyéb főiskolai hallgatóknál látunk jelentékeny csökkenést. Hogy a jelzett országokban ez a visszaesés mutatkozik, annak okát — főképp Németországban — a politikai viszonyokban s az ezek kapcsán jelentkező egyetemi mozgalmakban kell keresnünk. Ezzel párhuzamosan Franciaország, Dánia, Németalföld, Belgium és Svédország egyetemén emelkedett a létszám. Franciaország egyetemén egy év alatt kerek számban 6 ezerrel emelkedett a hallgatók száma, ugyanennyivel nőtt az olasz egyetemeken is a létszám, bár Olaszországban az egyéb főiskolák hallgatóinak a száma erősen (mintegy 3 ezer hallgatóval) fogyott. A svéd egyetemeken 2 ezer, a hol-

landi és belga egyetemeken 1.200—1.400 főnyi a szaporulat. A német egyetemek ezzel szemben egyik évről a másikra több, mint 14 ezer hallgatót vesztek el. Jelentős a gyarapodás az utódállamokban is (Cseh-Szlovákiát kivéve); Lengyelországban 4 ezer, Jugoszláviában 2 ezer, Romániában közel másfél-ezer főnyi gyarapodásról számolnak be az egyetemi hallgatókról szóló statisztikai adatok.

Kétségtelen, hogy a háború és a nyomában jelentkező munkanélküliség a győztes és a semleges államokat kevésbé sújtotta, mint a központi hatalmak országait. A főiskolai hallgatók számának a hullámzása, úgylátszik, visszatükrözi az egyes országok gazdasági és politikai viszonyainak kedvezőbb vagy kevésbé kedvező alakulását; a jobb körülmények között élő nemzeteknek még ma sem kell túlságosan félniök a szellemi munkások számának a gyarapodásától, míg Németországnak és néhány kisebb nemzetnek állandóan rettegnie kell a szellemi munkapiac terén mutatkozó túltermeléstől és minden igyekezettel le kell szorítania a főiskolai oklevél megszerzésére törekvők számát. Ezeknek az országoknak tehát kultúrátörvényeik ellenére azon kell igyekezniök, hogy a magasabb kultúra horizontális terjedésének természetellenes gátakat emeljenek. Ezek közt az országok közt ebben a tekintetben éppen Magyarország van a legnehezebb helyzetben, mert szétdaraboltságának szomorú következményei rendkívül nehéz viszonyok közé juttatták, részben a menekültek nagy száma miatt, részben az évről-évre erősebben mutató szellemi munkaerőfelesleg miatt.

3. Tudománysszakok. A főiskolai hallgatók tudománysszakok szerint való megoszlását figyelve, csupán két olyan szakot (egyetemi kart) találunk, amelyen állandóan növekszik a hallgatók száma. Ez a kettő: a hittudományi és a jogi szak. A háború után mindössze 500 körül volt a hittudományi hallgatók száma s most már ennek a létszámnak több, mint háromszorosára emelkedett a számuk, úgyhogy a főiskolai hallgatók számának jelenleg több, mint $\frac{1}{10}$ részét teszik. A joghallgatók száma szintén a háború óta emelkedik; 1919/20-ban mindössze 2 ezer joghallgató volt, azaz $\frac{1}{5}$ része az összes létszámnak, legutóbb pedig már hatodfélezerre, az akkori létszámnak közel háromszorosára nőtt a joghallgatók száma és 35%-át teszi az egész létszámnak.

Az 1931/32. tanévig hasonló arányú volt a bölcsészeti karon is a létszámemelkedés; az utolsó három tanévben azonban megtorpant ez az irányzat; a tanári pálya túlsúlyossága, úgylátszik, mégis visszatartja a hallgatók egy részét ettől a szaktól. Az 1930/31.

tanévig öt éven keresztül a közgazdaságtudományi kar létszáma is évről-évre gyarapodott, azóta azonban ingadozik a létszám ezen a karon.

Azok közül a tudománysszakok közül, amelyeknek a létszáma visszaesést mutat, elsősorban a mérnöki és az orvosi kelti fel a figyelmet. Mindkét szakon még 1921/22-ben kezdődött meg a visszaesés és azóta szakadatlanul tart. A műegyetemi hallgatók száma kevesebb, mint $\frac{1}{4}$ -e az akkori (1921/22. tanévi) létszámnak, az orvostanhallgatóké pedig alig több, mint az akkori létszám 40%-a.

Ezeknek a legnépesebb egyetemi karoknak a létszámban mutatkozó eltolódások arra az eredményre vezettek, hogy (a legutóbbi tanévet véve alapul) a joghallgatók száma ma nem sokkal — mindössze 4%-kal — kevesebb, mint amennyi a háború előtt (1913/14-ben) a régi Magyarországon volt,¹⁾ az orvostanhallgatók száma ellenben 40%-kal, a műegyetemi hallgatóké pedig több, mint 60%-kal kevesebb az akkori létszámnál. Leginkább szembevetendő azonban az, hogy a bölcsészettanhallgatók száma ma mintegy kétszeresét teszi az akkori (régi magyarországi) létszámnak!

Természetes az, hogy a bölcsészettanhallgatók további létszámemelkedésének meg kellett szakadnia, mert ily körülmények közt a tanári pálya minden egyéb pályánál kevesebb kilátással kecsegtethet; viszont a műegyetemi hallgatók számának rendkívül erős visszaesésénél, bár a mai viszonyok közt érthető az és helyeselnünk kell azt, mégis gondolkodva kell megállanunk, hiszen századunk a technika századának nevezi magát, a technikai foglalkozások szaporodása és elágazása mellett egyre több ilyen felkészültségű okleveles egyénre van szükség; ezzel szemben a mérnöki pálya kilátástalansága miatt mégis egyre kevesbedik mérnökjelöltjeink száma és ifjúságunk inkább a többi, kevésbé gyakorlati tudományok elsajátítására törekszik. A nehéz gazdasági viszonyoknak mindenestre igen szomorú árnyoldalát láthatjuk ebben, amelynek egy esetleges változás bekövetkezése után váratlan reakciója támadhat. Ugyanez az eset az orvosi pályánál is. Az orvosok száma európai viszonylatban, a népesség számához hasonlítva, nem mondható magasnak; különösen a vidéken több és több orvosnak kellene elhelyezkednie és működnie

¹⁾ Ha az államszámviteltanra beiratkozottakat nem számítjuk, ez esetben a békeév joghallgatóinak a létszáma kb. egyenlő a mostanival. Hangsúlyoznunk kell azonban azt, hogy a békeév létszáma a régi (teljes) Magyarországra vonatkozik, amelynek a népessége több, mint kétszer akkora volt, mint a mai népesség.

és mégis orvosnyomorról kell beszélnünk. A gazdasági pályákra készülőknel a mérnökihez és orvoshoz hasonló megfoghatkozást látunk. Ha az állatorvosi főiskolát nem is érintette ez a visszaesés, a bányá- és erdőmérnöki főiskolát és a gazdasági akadémiákat annál inkább. Az 1922/23. tanév óta a gazdasági főiskolák hallgatóinak a száma közel 60%-kal fogyott.

Egészben véve a gyakorlati pályák felé való vonzódás hovatovább a kelleténél jobban veszít az erejéből és a reáliáktól távolabb eső tudományokban való jártasságot kívánó pályák felé abnormális, szinte egészségtelennek mondható törekvés mutatkozik. Ez a helyzet nagyrészt azért áll elő, mert a szabad pályákon nemcsak nehezebb a boldogulás, hanem az azokra képesítő oklevelek megszerzése is jóval több fáradságot és költséget igényel, míg a nagyrészt közszolgálatra képesítő (jogi, tanári, lelkészi, részben gazdasági) főiskolai oklevelek megszerzéséhez könnyebben, kevesebb tanulmányi költséggel juthatnak el ifjaink és a közszolgálati pályákon, a mai közzelfogás szerint, ha szerényebb viszonyok közt is, de biztosabb a megélhetés.

Ha a legutóbbi tanév adatait az 1930/31. tanévvél hasonlítjuk össze, úgy a hittudományi hallgatók számának 20%-os és a joghallgatók számának kisebbmértvű emelkedésével szemben a többi szakokon kisebb-nagyobb létszámapadást látunk s ezek közt szembevetendő a közgazdaságtudományi kar 14%-os s még inkább a műegyetem 34%-os létszámcsökkenése.

A budapesti tudományegyetemi közgazdaságtudományi kar adatait részletes kimutatásaink helyszűke miatt nem részletezik szakok szerint s ezért itt megemlíthetjük, hogy e karnál

az egyetemes közgazdasági és köz-igazgatási szakosztályon	193
a mezőgazdasági szakosztályon	193
a kereskedelmi szakosztályon	637
a felső keresk. iskolai tanárképzőn ..	169
a revizori tanfolyamon	11

hallgató iratkozott be az 1933/34. tanévben. A kereskedelmi iskolai tanárképzőn és az utóbb nevezett tanfolyamon csökkent a hallgatók száma, míg a 3 előlnevezett szakosztályon emelkedett.

Megemlíthetjük itt azt is, hogy a létszám zöme (82.5%) a numerus clausus hatálya alatt álló főiskolákra (egyetemek, műegyetem és jogakadémiák) jut, a többi főiskolákon együtt 17.5% a hallgatók aránya; az 1930/31. tanévben ugyanez az arány 84.3 és 15.7% volt; tehát a korlátozott létszámú főiskolákon csökkent a létszám, míg a többiekben emelkedett.

Végül rámutathatunk arra, hogy a vidéki egyetemek hallgatóinak a létszáma a legutóbbi időig állandóan gyarapodott; a legutolsó évben pedig a budapesti és a szegedi egyetemen kevéssel visszaesett a létszám, a másik két vidéki egyetemen pedig tovább gyarapodott.

4. Nem, kor, állampolgárság. A nőhallgatók száma főiskoláinkon a háború óta (kiváltkép az 1923/24. tanévtől kezdve) fokozatosan emelkedett és 1931/32-ben már 14%-os arányt

ért el; a legutolsó két tanévben azonban némi visszaesés tapasztalható a nőhallgatók számában.

Főiskoláink és egyetemeink tudománysszakai közt alig akad egy-két olyan, amelyben, ha csak kevés számmal is, ne vennének részt a nőhallgatók. Legnagyobb számmal mégis a bölcsészeti karon és a gyógyszerészeti tanfolyamon találjuk őket. Erről a következő összeállítás tanuskodik:

	A nőhallgatók számának megoszlása tudománysszakok és főiskolák szerint			
	1932/33		1933/34	
	szám	%	szám	%
Hittudományi karok és főiskolák	21	1.3	19	1.2
Jogi karok és jogakadémiák	7	0.1	9	0.2
Orvostudományi karok	254	12.0	275	12.9
Bölcsészeti karok ...	1.209	49.0	1.163	47.9
Gyógyszerészeti tanfolyam	73	33.8	82	39.8
Közgazdaságtudományi kar	182	15.4	169	14.0
Műegyetem	3	0.3	4	0.4
Gazdasági főiskolák ..	17	2.4	22	3.0
Egyéb főiskolák	459	53.9	433	51.7
Összesen ...	2.225	14.1	2.176	13.9

Azok a főiskolák, amelyek jórészt szintén különféle tanári pályákra nyújtanak képeket (kimutatásainkon «egyéb főiskolák» cím alatt szerepelnek), a bölcsészeti karnál látható aránynál még erősebben vannak telítve nőhallgatókkal: a gyógypedagógiai tanárképzőn 55%, a testnevelési főiskolán 49%, a polgári iskolai tanárképzőknél 70% a nőhallgató. Ezek sorában szerepel a képzőművészeti főiskola is, amelyen 36% a nők aránya.

A bölcsészeti és a közgazdaságtudományi karon egyébként már két év óta észlelhető a nők arányának a csökkenése, míg az orvosi karon ezzel ellentétes áramlatot látunk, amennyiben ezen már négy év óta emelkedik a nőhallgatók száma; 1929/30-ban 192, 1933/34-ben 275 nőhallgatót találunk az orvosi karon. A tanári pályának a teljes kilátástalansága, úgylátszik, ismét inkább az orvosi pálya felé tereli az egyetemi végzettségre törekvő nők figyelmét.

Egyetemeink közül a budapesti egyetemen vesznek részt a nőhallgatók legnagyobb aránnyal (19%); a vidéki egyetemek viszont abból a szempontból a következő sorrendben állanak: a szegedi, a debreceni és végül a pécsi egyetem 14%, 11%, illetőleg 9% nőhallgatóval.

A háborút követő rendkívüli viszonyok a hallgatók kor szerint való megoszlásában nagy eltolódásokat idéztek elő, amennyiben a tanulmányaikat elkészve végző hallgatók nagyobb száma miatt az idősebb korcsoportba

tartozók aránya állandóan magas volt. Az idősebbeknek ez az aránya azonban hovatovább fokozatosan lemorzsolódott; most már a fiatalabb korosztályúak (18—22 évesek) aránya (75,3%) közel áll a háború előtti időben fennállott $\frac{4}{5}$ -ös arányhoz. A másik két korcsoport aránya ezzel szemben visszaesett: 21,0% tartozott a 23—30 évesek és 3,7% a 31 éves, illetőleg ennél idősebb hallgatók közé.

Ha évfolyamok szerint vizsgáljuk a különböző szakokon beiratkozott 18—22 éves hallgatók arányát, azt látjuk, hogy az I. évfolyamon az orvostanhallgatók és a hittudományi hallgatók 5—6%, a gazdasági főiskolai hallgatók 10%, a műegyetemi hallgatók 12% kivételével valamennyien ebbe a korcsoportba tartoznak, ami élénk bizonyossága annak, hogy ezek azok a szakok, amelyekre többnyire *közvetlenül* a középiskolai érettségi után lépnek a hallgatók s amelyekről később sokan térnek át más szakokra, míg a többi (jogi, bölcsészeti) szakokon az előzőleg már más főiskolai (kari) tanulmányokat végzett hallgatók is nagyobb számmal szerepelnek.

A tanulmányoknak a főiskolán való végzése a 25 éves korig bezárólag még alig tekinthető az évek elpazarlásának, azontúl azonban a további késés egyre inkább az életpálya idejében való kezdésének a rovására megy. Ennek szemléltetéséül közöljük a 26 éves és idősebb hallgatóknak az egyes szakokon (1933/34-ben) elfoglalt százalékos arányait:

Hittudományi kar	2-6
Jogtudományi kar	9-9
Orvostudományi kar	8-7
Bölcsészeti kar	7-8
Gyógyszerészeti tanfolyam	19-4
Közgazdaságtudományi kar	13-4
Műegyetem	9-1
Hittudományi főiskolák	4-7
Jogakadémiák	19-9
Gazdasági főiskolák	6-6
Egyéb főiskolák	10-5
Összes főiskolák	9-6

A gyógyszerészeti szakosztály elvégzésére csak két évi előgyakorlat után kerülhet sor s így részben érthető, hogy itt az idősebbek aránya magas. A többi tudományozáskorál is figyelembe kell vennünk az évfolyamok számát; az orvosi karnál ezért nagyobb az idősebb hallgatók aránya; viszont a hittudományi hallgatók közt, annak ellenére, hogy nagyobb részük szintén öt éven át áll a főiskola kötelekében, kevés az idősebb hallgató.

Az *állampolgárság* tekintve, a hallgatóknak ezúttal mindössze 2,7%-a (419) volt honos az utódállamok (Cseh-Szlovákia, Románia, Jugoszlávia, Ausztria) valamelyikében. (Az arányszám 1923/24-ben még 9%

volt s azóta évről-évre csökkenve, a mai színvonalra esett.) Ha azonban a lakóhelyet vesszük alapul, a hallgatóknak ennél jóval nagyobb százaléka származik az utódállamok területéről, jelölül annak, hogy ezek egy része magyar állampolgár, vagy legalább is annak vallja magát. A legutóbbi tanévben az összes hallgatók 4,0%-ának a szülei laktak az utódállamok területén. Ez az arányszám a háború után következő tanévekben még 25% körül állott; így pl. 1921/22-ben több, mint 5.000 ilyen hallgatót számlálhattunk össze. A mai bizonytalan és nehéz elhelyezkedési viszonyok közt főiskoláinkon szükségszerűen kellett lemorzsolódnia a határon túl élő véreink számának. Hozzávetőleges számítás szerint így is legalább 10 ezerre tehető azok száma, akik a háború óta az utódállamok területéről kerültek a magyar főiskolákra s többnyire itt keresnek boldogulást.

5. Vallás és anyanyelv. A főiskolai hallgatók számának vallás szerint való kialakulását a háború óta lényegesen befolyásolták az ú. n. numerus clausus-t szabályozó 1920. és 1928. évi törvények. Az első ilyen törvénynek a hatása teljes egészében, az összes évfolyamokon, csak évek mulva mutatkozott; ehhez képest a vallási megoszlást feltüntető arányszámok az 1926/27—1928/29. tanévekben állottak legközelebb a népességi arányhoz: a róm. kat. vallású hallgatók aránya ugyanis ez időben elérte a 60,4%-ot, a reformátusoké a 21,3%-ot, az ág. h. evangélikusoké a 9,0%-ot; az említett arányszámok ebben az időszakban állottak a legmagasabb ponton, míg az izraeliták arányszáma (8,4%) a legalacsonyabb színvonalon volt.

A jelzett időszak (1926/27—1928/29) óta 1932/33-ig a keresztény vallásúak arányszámai fokozatosan hanyatlottak, míg az izraelitáké emelkedett. A legutolsó három évben pedig (lásd a 2. sz. táblát) ugyanez az irányzat folytatódott: az izraeliták aránya tovább nőtt és csupán a róm. katolikusok száma emelkedett lényegtelenül.

Az egyéb vallású hallgatók közt (számuk mindössze 352) szerepelnek a gör. katolikusok (1,5%), a görög keletiek (0,3%), az unitáriusok (0,4%) stb. Ha a görög katolikusok számát a római katolikusokéhoz hozzászámítjuk, amit indokol az, hogy a két vallás közt csupán liturgiai különbségek vannak, ez esetben a katolikus vallású hallgatók száma 1933/34-ben összesen 61,3%-ot tett.

Az *I. évfolyamra* felvett hallgatók sorában a keresztény vallásfelekezetekhez tartozó hallgatók aránya az előző tanévhez képest valamivel emelkedett, míg az izraelitáké ugyanakkor 11,7%-ról 8,4%-ra esett vissza. Nagyjából hasonló az eset a II. évfolyamon is (itt 11,6% az izraeliták aránya), míg a III. és IV. évfolyamon egyelőre még a keresztény vallá-

2. A hallgatók vallás szerint. — Les étudiants suivant les cultes.

Főiskola, tanév — Écoles supérieures, années scolaires	Róm. kat.	Református	Ág. hit. ev.	Izraelita	Egyéb
	Cath. romains	Calvinistes	Luthériens	Israélites	Autres
v a l l á s ú %					
Tudományegyetem — Universités.					
Budapest	1930/31 65-0	15-0	8-2	9-0	2-8
	1933/34 65-3	13-8	7-7	10-1	3-1
Debrecen	1930/31 21-5	53-1	3-8	17-4	4-2
	1933/34 22-4	57-3	2-7	14-7	2-9
Pécs	1930/31 63-9	9-7	13-9	11-2	1-3
	1933/34 61-1	9-6	14-0	14-9	0-4
Szeged	1930/31 59-8	17-4	7-0	13-7	2-1
	1933/34 59-0	16-4	8-3	14-5	1-8
Tudományegyetemek együtt — Ensemble des Universités	1930/31 57-9	19-4	8-2	11-9	2-6
	1933/34 57-4	19-8	8-1	12-3	2-4
Közgazdaságtudományi kar — Faculté d'économie politique	1930/31 59-1	14-3	8-3	16-0	2-3
	1933/34 59-8	11-6	7-4	19-5	1-7
Műegyetem — Université des Sciences techniques	1930/31 61-7	14-1	11-4	10-7	2-1
	1933/34 57-9	15-8	9-3	14-9	2-1
Hittudományi főiskolák — Écoles supérieures de théologie	1930/31 74-0	22-2	—	3-5	0-3
	1933/34 75-3	20-8	0-3	3-3	0-3
Jogakadémiák — Académies de droit	1930/31 53-6	25-3	8-6	10-1	2-4
	1933/34 57-5	19-1	7-3	13-5	2-6
Gazdasági főiskolák — Écoles supérieures agricoles	1930/31 62-5	19-5	10-8	4-0	3-2
	1933/34 64-5	21-6	8-0	3-2	2-7
Egyéb főiskolák — Autres écoles supérieures	1930/31 65-3	16-3	8-1	5-6	4-7
	1933/34 68-0	17-3	6-2	5-5	3-0
Összesen — Total	1930/31 59-5	19-3	8-1	10-5	2-6
	1933/34 59-8	18-9	7-4	11-6	2-3

súak térvesztését látjuk az izraeliták arányának emelkedésével szemben (13,8%, illetőleg 13,1% az izraeliták aránya e két évfolyamon). Az arányszámok jelzett alakulása arra mutat, hogy az izraelitáknál az utánpótlás újabban már kevésbé erős; a felsőbb évfolyamokon a további évek telítettsége folytán még elég magas az arányuk, az újabban felkerülő hallgatók sorában azonban már gyéresebb számmal szerepelnek. Erre nézve az izraelitáknak a *középiskolai* érettségit tett tanulók számában való részesedése nyújt magyarázatot: 1920/21-ben 25%, 1924/25-ben 19,2%, 1933/34-ben pedig 16,0% volt itt az arányuk s ezek közt is a leányok sorában volt nagyobb az arány (24%), a fiúk közt viszont, akik pedig nagyobb számmal kerülnek fel a főiskolákra, jóval kisebb (14%).

Még szemléltetőbb a kép, ha az egyes évfolyamokon beiratkozott hallgatókat vallás szerint külön vesszük szemügyre a férfiak és a nők csoportjában. Ez a megoszlás az I. évfolyamon az 1933/34. tanévben a következő volt:

	róm. kat.	ref.	ág. h. ev.	izr.	egyéb
férfi	61-9	20-7	7-7	7-6	2-0
nő	62-0	15-7	6-7	13-6	2-0

Amíg tehát (az I. évfolyamon) a róm. katolikusok közt a nők aránya egyenlő a férfiakéval, a protestáns vallásfelekezeteknél a férfiak vannak túlsúlyban, az izraelita hallgatóknál pedig éppen ellenkezőleg a nők és pedig igen erős túlsúlyban.

Az izraeliták arányszáma egyébként különösen a közgazdaságtudományi karon emelkedik magasra (20%) s a vidéki egyetemek mellett magasra áll még a műegyetemen és a jogakadémiákon is (15, 14%). Más oldalról feltűnő az, hogy a gazdasági és egyéb főiskolákon szokatlanul kis arányszámmal szerepelnek az izraelita hallgatók (3—6%). A református hallgatók a pécsi egyetemen s ezenkívül a közgazdaságtudományi karon és a műegyetemen, az ág. h. evangélikusok viszont a debreceni egyetemen szerepelnek a legkisebb aránnyal; az ág. h. evangélikusok aránya ezzel szemben a műegyetemen meghaladja a többi valamennyi főiskola hasonló arányát.

A vallási megoszlásra mutató adatokat a négy egyetemi karon (figyelmen kívül hagyva a csak államszámviteltanra beiratkozottakat) százalékos arányban a következő összeállítás szemlélteti:

	jogi kar és jogakadémiák (államszámviteltan nélkül)	orvosi kar	bölcsészeti kar	gyógy-szerészeti tanfolyam
1929/30				
róm. kat.	60-8	56-4	59-4	56-3
református	18-9	20-2	19-4	19-5
ág. h. ev.	7-4	8-0	9-4	6-6
izraelita	10-6	12-5	9-4	13-3
egyéb	2-3	2-9	2-4	4-3
1933/34				
róm. kat.	60-3	54-0	59-4	58-7
református	18-6	18-0	19-2	20-9
ág. h. ev.	7-1	7-0	8-0	7-3
izraelita	12-1	17-9	11-1	12-1
egyéb	1-9	3-1	2-3	1-0

3. A főiskolai hallgatók felekezeti megoszlása Németországban, Cseh-Szlovákiában és Jugoszláviában. — Répartition des étudiants suivant les cultes en Allemagne, en Tchéco-Slovaquie et en Yougoslavie.

Ország, tanév Pays, années scolaires	A hallgatók összes száma—Nombre total des étudiants	A hallgatók vallás szerint — Etudiants d'après les cultes										
		Római kat. Catholiques romains	Görög kat. Catholiques orthodoxes	Protestáns Protestants	Görög keleti Gréco-orientaux	Cseh nemzeti Tchèques nationaux	Egyéb keresztény—Autres chrétiens	Israélita Israélites	Egyéb nem keresztény—Autres non chrétiens	Felekezeten kívüli—Sans confession	Egyéb—Autres	Ismeretlen Inconnus
1. Németország — Allemagne Nyári félév. — Semestre d'été												
1931. { szám — nombre ..	138.010	36.719	—	91.725	—	—	974	5.288	285	2.031	—	988
% ..	100-0	26-0	—	66-5	—	—	0-7	3-8	0-2	1-5	—	0-7
1932. { szám — nombre ..	129.606	34.763	—	84.475	—	—	790	5.233	341	1.956	—	2.048
% ..	100-0	26-8	—	65-2	—	—	0-6	4-0	0-3	1-5	—	1-6
1933. { szám — nombre ..	115.722	33.596	—	76.454	—	—	2.559	—	—	1.152	747	1.214
% ..	100-0	29-0	—	66-1	—	—	2-2	—	—	1-0	0-6	1-1
2. Cseh-Szlovákia — Tchéco-Slovaquie												
1930/31. { szám — nombre	32.831	19.058	480	2.435	1.356	1.502	—	4.935	—	2.966	—	99
% ..	100-0	58-1	1-5	7-4	4-1	4-6	—	15-0	—	9-0	—	0-3
1931/32. { szám — nombre	34.468	20.113	590	2.536	1.415	1.584	—	5.300	—	2.876	54	—
% ..	100-0	58-3	1-7	7-4	4-1	4-6	—	15-4	—	8-3	0-2	—
1932/33. { szám — nombre	33.564	20.234	470	2.644	1.039	1.674	—	4.560	—	2.875	68	—
% ..	100-0	60-2	1-4	7-9	3-1	5-0	—	13-6	—	8-6	0-2	—
3. Jugoszlávia — Yougoslavie												
1928/29. { szám — nombre	12.534	4.523	21	94	7.131	—	—	569	167	26	3	—
% ..	100-0	36-1	0-2	0-8	56-9	—	—	4-5	1-3	0-2	0-0	—
1929/30. { szám — nombre	13.544	4.769	22	118	7.840	—	—	582	181	10	22	—
% ..	100-0	35-2	0-2	0-8	57-9	—	—	4-3	1-3	0-1	0-2	—
1930/31. { szám — nombre	14.693	5.203	27	145	8.499	—	—	590	197	9	23	—
% ..	100-0	35-4	0-2	1-0	57-8	—	—	4-0	1-3	0-1	0-2	—

Adataink itt is rámutatnak arra, hogy a keresztény vallásfelekezetek négy év alatt a 3 legnépesebb karon meglehetősen veszteséget szenvedtek az izraeliták térfoglalásával szemben.

A vallási adatokat végül a foglalkozási adatokkal is érdemes összevetni. Erre nézve a következő adatokat közöljük:

	róm. kat.	ref.	ág. h. ev.	izr.	egyéb	összesen
Östermelés ..	13-0	16-5	11-6	4-8	14-2	12-6
Ipar	16-6	11-0	18-6	16-7	12-2	15-6
Keresked. ...	7-8	6-2	6-7	37-9	4-3	10-8
Közlekedés ..	9-5	6-4	8-9	4-1	5-4	8-2
Értelmiség ..	44-7	52-2	50-4	32-9	56-8	45-5
Egyéb.....	8-4	7-7	3-8	3-6	7-1	7-3

Kitűnik, hogy az östermelés körében a reformátusok, az iparnál az ág. h. evangélikusok és a kereskedelemnél az izraelita hallgatók arányszáma haladja meg az átlagos arányszámokat; a protestáns vallásúak az értelmiség körében is magasabb arányt képviselnek és az izraelita hallgatók aránya ebben a csoportban jóval az átlagos arány alatt áll.

Az anyanyelvet feltüntető adatokból kitűnik, hogy a hallgatók közt mindössze 1-3% a nem magyar anyanyelvű. Az anyanyelvi megoszlásnak ehhez képest alig van jelentősége. A vallási és anyanyelvi adatok ismertetésével kapcsolatban azonban nem mulasztjuk el azoknak a külföldi hasonló vonat-

kozású adatoknak a folytatólagos közlését, amelyek 1931/32. tanévi főiskolai kiadványunkban már helyet foglaltak és amelyek alapján Jánki Gyula a nevezett kiadvány bevezető ismertetésében (14—18. lap) behatóan foglalkozott Németország, Lengyelország, valamint az utódállamok főiskolai hallgatóinak vallási és anyanyelvi (nemzetiségi) viszonyaival, rámutatva többek közt arra, hogy a nevezett országok főiskoláin jelen volt külföldi hallgatók vallási, illetőleg nemzetiségi megoszlása miképpen befolyásolja az arányszámoknak az összes létszámban való alakulását. A nevezett adatokat az illető államok hivatalos közleményei alapján ezúttal csupán Németországra, Cseh-Szlovákiára és Jugoszláviára nézve sikerült összeállítanunk (lásd a 3. és 4. sz. táblát). Lengyelországra és Romániára nézve az 1931/32. évi kiadványban közölt adatoknál újabbak nem állnak rendelkezésünkre.

Néhány érdekesebb jelenségre futólag rámutathatunk a közölt adatok alapján; így arra, hogy Németországban az izraelita hallgatók száma 1933-ban az előző évhez képest több, mint felerésszel esett vissza s az izraelita hallgatók arányának erős csökkenésével párhuzamosan a két legjelentősebb keresztény valláshoz tartozók aránya növekedett; ugyanakkor csökkent Németországban a felekezeten kívüli állók és az ismeretlen vallásúak aránya

4. A főiskolai hallgatók állampolgárság és nemzetiség szerint Cseh-Szlovákiában és Jugoszláviában. — Les étudiants suivant la qualité de citoyen et la nationalité en Tchéco-Slovaquie et en Yougoslavie.

I. Cseh-Szlovákia. — Tchéco-Slovaquie.

Tanév Années scolaires	A hallgatók — Etudiants																
	összes száma au total	közül külföldi állampolgár — dont ressortissants étrangers								nemzetiség szerint — d'après la nationalité							
		összesen au total	Jugoszláv Yougoslaves	lengyel Polonais	orosz Russes	német Allemands	magyar Hongrois	osztrák Autrichiens	egyéb Autres	cseh-szlovák Tchéco-Slovaques	orosz Russes	német Allemands	magyar Hongrois	lengyel Polonais	román Roumains	zsidó Juifs	egyéb Autres
1930/31 ..	32.831	5.182	358	2.196	553	99	324	80	1.572	19.385	1.101	6.699	1.137	289	158	2.944	1.118
% ..	100-0	15-8	1-1	6-7	1-7	0-3	1-0	0-2	4-8	59-0	3-3	20-4	3-5	0-9	0-5	9-0	3-4
1931/32 ..	34.468	5.560	357	2.628	293	101	326	92	1.763	20.030	1.081	7.191	1.179	352	169	3.316	1.150
% ..	100-0	16-1	1-0	7-6	0-9	0-3	0-9	0-3	5-1	58-1	3-2	20-9	3-4	1-0	0-5	9-6	3-3
1932/33 ..	33.564	3.680	269	1.407	172	84	277	87	1.384	20.560	770	7.432	1.192	246	142	2.269	953
% ..	100-0	11-0	0-8	4-2	0-5	0-3	0-8	0-3	4-1	61-3	2-3	22-2	3-5	0-7	0-4	6-8	2-8

II. Jugoszlávia. — Yougoslavie.

Tanév Années scolaires	A hallgatók — Etudiants																
	összes száma au total	közül külföldi állampolgár — dont ressortissants étrangers								nemzetiség szerint — d'après la nationalité							
		összesen au total	orosz Russes	bolgár Bulgares	albán Albanais	román Roumains	osztrák Autrichiens	olasz Italiens	magyar Hongrois	cseh Tchèques	egyéb és ism. — Autres et inconnus	Jugoszláv Yougoslaves	orosz Russes	magyar Hongrois	német Allemands	zsidó Juifs	egyéb Autres
1928/29 ..	12.534	1.488	1.320	54	3	5	6	42	9	28	21	10.348	1.375	269	187	162	193
% ..	100-0	11-9	10-5	0-4	0-0	0-0	0-1	0-3	0-1	0-2	0-2	82-6	11-0	2-1	1-5	1-3	1-5
1929/30 ..	13.544	1.374	1.120	59	6	8	9	72	8	50	42	11.380	1.277	263	191	252	181
% ..	100-0	10-2	8-3	0-4	0-0	0-1	0-1	0-5	0-1	0-4	0-3	84-0	9-2	1-9	1-4	1-9	1-4
1930/31 ..	14.693	1.299	1.000	38	4	18	6	81	12	60	80	12.583	1.207	342	336	22	203
% ..	100-0	8-9	6-8	0-3	0-0	0-1	0-0	0-6	0-1	0-4	0-6	85-6	8-2	2-3	2-3	0-2	1-4

is. Cseh-Szlovákiában szintén kevesbedett az izraelita hallgatók száma, míg a többi vallási csoportok sorában csak a görög keletieknél látunk nagyobb fogyást. (Ezek nagyjából orosz nemzetiségű hallgatók.) Jugoszláviában aránylag kevés az izraelita hallgató; a két legnagyobb valláshoz tartozók száma egyébként itt egyenlő arányban emelkedett.

A nemzetiségi adatok kiegészítik az előbb közölt vallási adatokat. A cseh-szlovák egyetemi hallgatók sorában az orosz és a zsidó nemzetiségű hallgatók számának a csökkenését láthatjuk, kapcsolatban a hasonló nemzetiségű külföldi állampolgárok számának a visszaesésével. Jugoszláviában szintén csökkent a túlnyomórészt külföldi orosz nemzetiségű hallgatók száma, illetőleg aránya.

*

Ugyancsak a fentemlített 1931/32. tanévi kiadványban Jánki Gyula megállapította azt is, hogy az európai főiskolákon tanulmányokat folytató magyar anyanyelvű főiskolai hallgatók száma 20.500 körül mozog; ez a

szám azóta valamivel csökkent, jelenleg alig lesz ki 20 ezer, amennyiben 1933/34-ben a magyar főiskolákon 15.465 volt a magyar anyanyelvű hallgatók száma; legutolsó adatunk szerint továbbá 1.359 magyar honos hallgató (akik valószínűleg magyar anyanyelvűek is) iratkozott be a külföldi főiskolákon és kb. 3.000-re tehetjük a magyar anyanyelvű, de nem magyar, hanem külföldi (többnyire az utódállamokhoz tartozó) hallgatók számát, akik hazájukban vagy esetleg más országban végzik tanulmányaikat.

6. Nyelvismeret. A hallgatók nyelvtudását adatgyűjtésünk az 1929/30. tanév óta tudakolja; az összes főiskolákra nézve azonban csak 1930/31-től kezdve állnak ezek az adatok rendelkezésünkre. Az 1933/34. tanévben a magyar anyanyelvű hallgatók 44%-a tudott valamely idegen nyelven, míg 1930/31-ben 46-4%-a. Csökkent a németül tudók aránya (39-9%), valamint a tótul (1-3%), a románul (2-2%), a horvátul vagy szerbül (0-7%) és az egyéb nyelven tudók (1-4%) aránya, míg a franciául tudóké (13-4%) alig változott, az

angolul (8.3%) és olaszul (2.8%) tudóké pedig növekedett.

Ami a beszélt nyelvek számát illeti, a hallgatók 1/4 része egy, 13%-a két, 6%-a három vagy több nyelven tudott. Az egyes főiskolák közül a budapesti egyetemet (57%) és a műegyetemet (63%), az egyetemi karok közül pedig általában a bölcsészeti kart (61%) kell az idegen nyelven tudó hallgatók nagy száma miatt kiemelni. A másik oldalon állanak viszont a debreceni egyetem (28%), a hittudományi karok (23%) és főiskolák (18%), valamint a gazdasági főiskolák (27%), amelyek a hallgatók nyelvtudása tekintetében jóval kisebb arányt mutatnak.

Évfolyamok szerint tekintve az adatokat, a fejlődés elég erőteljes, amennyiben az I. évfolyamon 37% az arány s innen kezdve az idegen nyelven tudóknak évfolyamonként fokozatosan nagyobb arányait látjuk a IV. (illetőleg V.) évfolyam 51 és 50%-os arányáig. Ismét le kell itt szegyeznünk a korábbi évek adatai alapján már megállapított azt a tényt, hogy a nőhallgatók nyelvtudása sokkal erősebb, mint a férfiaké.

7. Családi viszonyok. A házassági kötelékben élő vagy élt főiskolai hallgatók száma az idősebb hallgatók számának a csökkenésével fogy: 1930/31-ben 3.8%, 1933/34-ben 2.8% volt. Azoknak a szakoknak a létszáma, amelyek az idősebb hallgatók nagyobb számmal szerepelnek (államszámviteltan, bölcsészeti kar), többnyire fogyott s így érthető ennek a körülménynek az előbbivel való összefüggése.

A hallgatók közt évenként kevesbedik a teljesen árvák száma: legutóbb 485 (3.1%), 1930/31-ben pedig 538 (3.4%) volt a számuk. A félárva száma némileg csökkent; 18.5% volt az atyjuk, 6.2% pedig az anyjuk halála révén félárva hallgatók száma. Az összes hallgatók számából így tekintélyes szám (4.331, azaz 28%) jut az árvákra. A teljesen árvák és az atyjuk révén félárva számából viszont 22.2% (746) esik a hadiárvaakra. A hadiárva száma növekvőben van, mivel azoknak az apáknak a gyermekei, akik hadviseltek voltak, egyre nagyobb számmal kerülnek abba a korba, amely a főiskolai tanulmányok elvégzéséhez szükséges.

Ugyancsak a világháború rettentő méreteire mutat az, hogy azoknak a hallgatóknak a száma, akiknek atyja a világháborúban résztvett, kerekében 8.600-at tesz, azaz az összes létszámnak 55%-át. Ebből mintegy 1/10 rész jut a rokkantakra. Ha ezeknek a hallgatóknak a társadalmi tagozódását vizsgáljuk, arra az érdekes megállapításra jutunk, hogy legnagyobb ezeknek a hallgatóknak az aránya a közlekedés körében (75%),

az őstermelés és az ipar körében 64—66%, a kereskedelem és hitel körében 63%, míg az értelmiség csoportjában ennél kisebb.

A családi és ezzel együtt a szociális körülményekre nézve igen érdekes képet nyerünk, ha a hallgatók testvéreinek a számára vonatkozó adatokat vesszük szemügyre. Ezek az adatok (valamennyi főiskoláról) az 1930/31. tanévtől állanak rendelkezésünkre; az 1930/31. tanévi adatokat a legújabb adatokkal a következőkben vetjük össze:

1930/31	A hallgatók, akiknek testvérük nincs				
	1-2	3-4	5-6	7 v. több	7 v. több
%	2.417	8.014	3.785	1.304	533
%	15.1	49.9	23.6	8.1	3.3
1933/34	2.694	8.306	3.216	1.047	396
%	17.2	53.0	20.6	6.7	2.5

Jellemző, hogy a 3 vagy több testvért fel-tüntetető csoportokban egyaránt visszaesés mutatkozik és ezzel szemben azoknak a hallgatóknak a száma és százalékos aránya, akiknek nincs testvérük, vagy csak 1—2 testvérük van, jelentősen emelkedett. Az okot természetesen nemcsak a népes családok rendkívül nehéz létfenntartási küzdelmében kell látnunk, hanem abban is, hogy a tizes évek folyamán, de még talán korábban is, ugyancsak a már megromlott gazdasági viszonyok nyomozó hatása alatt, már meggyérült a népesebb családok száma és az ezekből származó ifjak a közelmúlt tanévekben kerültek fel a főiskolákra.

Ami viszont a foglalkozási ágakkal való összetételt illeti, az őstermelés feltűnik azzal, hogy itt szerepelnek az egy, valamint 2—3 gyermekes családok származottjai a legkisebb, a 4 és több gyermekes családból való hallgatók pedig a legnagyobb aránnyal. Ami a többi foglalkozási csoportokat illeti, ezek közt a kereskedelem (hitel) tűnik fel azzal, hogy a kevésbé népes családok gyermekei az átlagosnál nagyobb, a népesebb családokéi pedig az átlagosnál általában kisebb aránnyal szerepelnek.

8. Foglalkozás. A hallgatók szüleinek foglalkozásáról szóló kimutatások rendszere az 1929/30. tanévet megelőző időben a mostanítól sok tekintetben eltért; (így a közlekedéshez tartozók nem szerepeltek külön csoportban, hanem a kereskedelemhez és hitelhez tartozókkal egybefoglaltan). Egyöntetű rendszer szerint feldolgozott adatok csak az 1929/30. tanévtől kezdve állnak rendelkezésünkre s ezeket az 1930/31. tanévtől kezdődőleg az 5. sz. táblán közöljük.

Korábbi kiadványainkban volt alkalmunk kiemelni a hallgatók társadalmi tagozódásáról szóló adataink nagy jelentőségét és részletesen kifejteni, valamint az adatok súlyával alátámasztani azokat a szempontokat, amelyek ennek a kérdésnek a lényegét érintik és amelyek ezekkel a kérdésekkel a legszorosabb

5. A főiskolai hallgatók szülei foglalkozása szerint % -ban. — Les étudiants des écoles supérieures suivant la profession de leurs parents en %.

Tanév, főiskola — Années scolaires écoles supérieures	A hallgatók összes száma — Nombre total des étudiants	Őstermelés — Production du sol			Bányászat és ipar — Mines et industries			Kereskedelem és hitel — Com- merces et crédit			Közlekedés — Transports			Közfoglalkozás és szol- gasztati foglalkozások — Service public et pro- fessions libérales			Nyugdíjas tisztviselő — Fonc- tionnaires en retraite			Nyugdíjas altisztek — Car- gçons de bureau en retraite			Többé, járadék, háztulajdonos — Rentiers, prop. de maison			Egyéb és ismeretlen — Autres et inconnus		
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27
1930/31	16.053	2.7	7.8	1.8	1.0	10.5	4.2	2.9	5.5	4.3	0.4	0.2	5.9	1.8	13.2	11.0	7.4	1.7	13.5	2.8	0.8	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	
1931/32	16.002	2.7	7.4	1.7	0.9	10.1	4.2	2.8	6.1	4.9	0.4	0.2	5.1	2.5	13.5	11.1	7.2	1.8	12.7	2.8	0.8	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	
1932/33	15.766	2.6	6.9	1.6	1.2	9.4	3.8	2.7	5.9	4.8	0.5	0.2	5.4	2.5	14.2	11.0	7.5	1.8	12.8	3.6	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	
1933/34	15.659	2.4	7.7	1.5	1.0	8.9	3.9	2.8	5.6	4.7	0.5	0.2	5.4	2.6	14.4	11.2	7.5	2.1	12.4	3.7	0.8	0.8	0.8	0.8	0.8	0.8	0.8	
Ebből (1933/34-ben) — Dont (en 1933/34.)																												
Tudományegyetem — Université																												
Budapest	5.230	1.7	4.7	0.9	0.7	7.2	4.9	3.2	4.4	6.1	0.3	0.2	6.0	2.1	17.0	11.8	10.1	1.6	13.6	2.5	0.6	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4
Debrecen	1.412	1.9	10.8	1.0	1.0	9.1	1.3	1.5	6.6	3.3	0.9	0.1	4.0	2.0	11.5	19.1	6.9	2.1	10.1	4.9	1.3	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
Pécs	1.555	2.0	6.8	1.7	1.1	9.9	2.9	1.6	8.2	3.0	0.3	0.2	6.6	3.7	14.7	11.0	8.1	2.1	9.8	4.1	1.2	1.2	1.2	1.2	1.2	1.2	1.2	1.2
Szeged	1.630	2.7	6.7	0.7	0.2	9.5	2.6	2.5	8.0	3.8	0.4	0.3	5.4	2.0	16.5	10.3	7.1	1.8	13.9	3.9	1.1	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6
Hittudományi kar és fő- isk. — Facultés et écoles supérieures de théologie																												
Jog- és államtud. kar — Facultés de droit et des sciences politiques	4.597	2.7	4.9	1.2	0.6	7.3	3.9	2.7	6.0	5.0	0.5	0.2	6.3	2.7	18.9	8.9	8.8	1.7	12.5	3.7	1.1	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4
Orvostud. kar — Fa- cultés de médecine	2.128	1.4	5.9	1.0	0.8	10.2	3.6	1.5	9.1	5.6	0.4	0.0	5.0	1.5	13.5	12.6	10.3	1.5	11.8	2.3	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
Bölcsészeti kar — Fa- cultés de philosophie	2.430	1.1	5.6	0.6	0.9	8.3	4.3	3.0	3.9	4.3	0.3	0.3	6.3	2.2	13.5	17.4	6.9	2.4	14.6	3.3	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4
Gyógyszerészeti tanf. — Cours de pharmacie	206	4.9	5.8	—	—	3.4	1.0	0.5	4.4	6.8	—	—	2.4	0.5	17.0	5.8	33.5	1.0	8.2	1.9	2.9	—	—	—	—	—	—	—
Közgazdaságtud. kar — Faculté d'économie po- litique	1.203	4.7	5.7	1.7	0.5	9.0	5.5	3.1	9.4	6.7	1.6	0.4	3.8	4.3	12.8	6.7	3.4	2.4	11.7	4.7	0.6	1.3	1.3	1.3	1.3	1.3	1.3	1.3
Műegyetem — Université des Sciences techniques	945	1.0	0.9	1.2	0.1	14.4	9.6	2.9	4.0	7.7	0.8	0.2	7.9	1.3	12.8	7.9	8.9	1.3	14.1	2.0	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5
Jogakadémia — Aca- démies de droit	950	4.5	6.3	1.7	0.7	7.5	2.7	3.0	5.9	4.0	0.2	0.3	6.2	3.2	17.6	7.5	7.0	1.9	13.2	4.3	2.0	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3
Gazdasági főisk. — Éco- les supérieures agricoles	747	8.0	10.6	9.9	1.5	7.5	3.9	1.7	3.9	1.7	0.3	0.1	3.8	2.5	10.5	8.8	6.7	2.0	12.8	2.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6
Egyéb főisk. — Autres écoles supérieures	848	0.7	5.0	1.2	0.8	8.6	2.9	3.1	4.3	3.7	0.4	—	6.4	2.0	15.0	16.2	5.9	2.0	14.6	5.4	0.7	1.1	1.1	1.1	1.1	1.1	1.1	1.1

kapcsolatban állanak. Ezúttal csupán néhány kiemelkedő mozzanatra, változásra mutatunk rá.

Kimutatásunkból kitűnik, hogy a köztisztviselők (katonatisztek), a nyugdíjas tisztviselők, a papok, tanárok és tanítók gyermekeinek a csoportjai azok, amelyek legnagyobb, azaz 10%-ot meghaladó aránnyal vannak képviselve. Az egyes gazdasági ágakban tisztviselőként alkalmazottak száma, ami kevés kivétellel az összes magántisztviselőket jelenti, összefoglaltan meghaladja ezt az arányt.

Az eddig említett csoportokat összefoglalva, arra a megállapításra jutunk, hogy a hallgatók 53%-ának, azaz minden második hallgatónak köz- vagy magántisztviselő az apja. Ez az arány az 1930/31. tanév óta alig változott.

Az említett csoportokon kívül jelentékeny (7—9%-os) hányaddal szerepelnek még az ipar körében önállóan elfoglaltak, a kisbirtokosok, valamint az önálló értelmiséghez tartozók is.

Amennyiben a köz- és magántisztviselők előbb említett számához hozzászámítjuk még a tényleges és nyugdíjas altisztek 5.8%-os, valamint az önálló értelmiség körében tisztviselőként alkalmazottak mintegy 2—3%-os csoportját, látjuk, hogy az általában köz- és magánalkalmazottnak nevezett társadalmi réteget a hallgatóknak több, mint 60%-os tömege képviseli főiskoláinkon, amelyből, becslés szerint, több, mint felerész (kb. 35%) az állami alkalmazottak gyermekeire jut.

Általában megállapíthatjuk, hogy a hallgatóknak közel kétharmadrésze az értelmiségi osztályhoz tartozik, s így mondhatjuk, hogy azoknak a rétege, akikre a jövőben a magasabb jellegű szellemi munka feladata hárul, nagyjából maguk is a szellemi munkások osztályából kerülnek ki s így nemzeti szempontból bizonyos fokig öröklésről lehet szó, amivel részben a képességek átöröklése is együtt jár.

Az utolsó öt, illetőleg tíz év alatt a foglalkozási főcsoportok keretében a következő változásokat láthatjuk:

	Ös- termelés	Ipar (bányá- szat)	Keresk., hitel és közlek.	Értel- miség ¹⁾	Egyéb ²⁾
1923/24 %	15.9	14.9	19.2	44.7	5.3
1929/30 %	13.4	17.4	17.6	45.7	5.9
1933/34 %	12.6	15.6	19.0	45.5	7.3
Növekedés (+) v. csökkenés (-)					
1923/24-től %	-38.2	-5.4	-10.5	-8.1	+24.1
1929/30-től %	-5.2	-9.4	+8.9	+0.6	+26.9

A hallgatók százalékos arányban való megoszlásából kitűnik, hogy a legutóbbi tíz évben tulajdonképpen az *őstermelés* köréből származók szorultak leginkább háttérbe; ezt az 5 és 10 éves veszteséget mutató arányszámok is élénken bizonyítják. A gazdasági válságnak a hatása eszerint leginkább ennél a foglalkozási ágánál mutatkozik. Nem ilyen egyenes arányú, de mégis feltűnő a visszaesés az *iparnál* is és részben — különösen a korábbi, kedvezőbb konjunkturájú évekhez viszonyítva — a *kereskedelemből* (hitelnél, közlekedésnél) is. Az *értelmiséghez* tartozók aránya, amely egyébként is a legnagyobb hányadot képviseli, már sokkal kevésbé volt kitűnő ingadozásoknak; az *értelmiségi réteg úgyszólván a háború óta szilárdul tartotta magát főiskoláinkon*. Az egyéb foglalkozásúak közt a nyugdíjas tisztviselők, valamint a tényleges és nyugdíjas altisztek számának az emelkedése okoz nagyobb arányú emelkedést s tudvalevő is, hogy ezeknek a kategóriáknak a létszáma a hallgatók sorában a háború óta állandóan emelkedett.

A foglalkozási ágak *három* nagy csoportja szerint foglalva össze adatainkat, azt látjuk, hogy a gazdasági életben *önállóakhoz* (1. a 6. táblán a 3., 4., 7., 10., 13. és 22. rovatokat) a hallgatóknak 25.6%-a, az *értelmiséghez* (1. a 5., 8., 11., 14., 16—18. és 20. rovatokat) 61.0%-a és a *segédszemélyzet*hez (1. a 6., 9., 12., 15., 19., 21. és 23. rovatokat) 13.4%-a jut. A három főcsoport különösen az 1927/28. tanév óta szenvedett jelentékeny eltolódásokat; ebben a tanévben ugyanis 29.8%, 62.1% és 8.1% volt a három főcsoport aránya; amíg tehát a középső (tisztviselői) kategóriában, amelyhez nagyjában az ú. n. középosztály tartozik, úgyszólván változatlan arányt látunk, a két másik (szélső) csoportban egymással ellentétes folyamat ment végbe: az *önállóak részesedése kevesbedett és csaknem ugyan-*

¹⁾ A nyugdíjas köz- és magántisztviselőkkel együtt, de a gazdasági életben (őstermelés, ipar stb.) elfoglalt tényleges tisztviselők és egyéb értelmiségűek nélkül.

²⁾ A tényleges altisztekkel és szolgálakkal együtt.

annálval nőtt a segédszemélyzeté. A hallgatók szociális viszonyainak és értelmiségi osztályunk kialakulásának a szempontjából ezt az eltolódást nem mondhatjuk egészséges fejlődésnek, mivel az egyik oldalon kellett volna hiányosabb az utánpótlás, a másik oldalon viszont esetleg olyanok törekednek a felső szellemi rétegekbe való bejutásra, akiknél ehhez az anyagi és szellemi feltételek sokszor kevésbé vannak meg, s akiknek ez a felfelé való törekvése a további életpálya folyamán erős csalódásokhoz vezethet.

A társadalmi tagozódásnak főiskolák és karok szerint való vizsgálata szintén érdekes megállapításokra vezet. A *négy egyetem* közül a budapesti egyetemen tömörülnek legerősebben a köztisztviselők, valamint az ipari, kereskedelmi stb. tisztviselők, nyugdíjasok és az önálló értelmiségűek gyermekei; a papok, tanárok, tanítók ideszámításával itt közel 70% ezekből a kategóriákból került ki. A vidéki egyetemeken inkább az önálló iparosok és kereskedők aránya erősebb s természetesen a birtokosoké is, különösen a debreceni egyetemen. A debreceni egyetemen ezenkívül a papok, tanárok, tanítók (19.1%), a pécsi egyetemen pedig a köztisztviselők és a nyugdíjasok (13.9%) magas aránya tűnik fel.

Tudománysszakok szerint csoportosítva adatainkat, az egyes foglalkozási főcsoportok közt százalékos arányban következőképp oszlott meg a hallgatók száma:

	Őster- melés	Ipar, bányá- szat	Keres- kede- lem és hitel	Közle- kedés	Értel- miség	Egyéb
Hittud. kar és főisk.	32.7	17.3	4.7	6.2	27.6	11.5
Jog- és államtud. kar	9.4	13.9	11.5	9.2	49.1	6.9
Orvostudom. kar	9.1	15.3	15.1	6.5	48.2	5.8
Bölcsészeti kar	8.2	15.6	8.5	8.8	52.4	6.5
Gyógyszerészeti tanf.	10.7	4.9	11.2	2.9	64.5	5.8
Közgazdaságtud. kar	12.6	17.6	17.7	8.5	34.6	9.0
Műegyetem	3.2	26.9	12.5	9.4	43.7	4.3
Jogakad.	13.2	13.2	10.1	9.7	45.3	8.5
Gazd. főisk.	30.0	13.1	5.9	6.4	38.8	5.8
Egyéb főisk.	7.7	14.6	8.4	8.4	51.7	9.2
Összesen	12.6	15.6	10.8	8.2	45.5	7.3

A három főcsoport szerint viszont az egyes tudománysszakoknál ilyen volt a százalékos megoszlás:

	Ön- álló	Értel- miség	Segéd- személy
Hittudományi kar	38.0	45.7	16.3
Jog- és államtud. kar	22.2	65.5	12.3
Orvosi kar	27.6	63.4	9.0
Bölcsészeti kar	19.6	67.9	12.5
Gyógyszerészeti tanf.	21.4	74.7	3.9
Közgazdaságtud. kar	29.8	52.3	17.9
Műegyetem	21.0	70.1	8.9
Hittudományi főiskolák	45.7	27.9	26.4
Jogakadémiák	26.5	59.9	13.6
Gazdasági főiskolák	30.7	58.1	11.2
Egyéb főiskolák	19.3	65.9	14.8
Mindössze	25.6	61.0	13.4

6. A főiskolai végzettségű szülőktől származó hallgatók száma foglalkozási főcsoportok szerint. — Nombre des étudiants dont les parents ont fait leurs hautes études, d'après les principaux groupes de profession.

A hallgatók csoportja, tanév (Groupes des étudiants, années scolaires)	A hallgatók száma Nombre des étudiants	Őster- melés Production du sol	Bányá- szat és ipar Mines et industries	Kereske- delem és hitel Commerce et crédit	Közle- kedés Communication et transports	Közszol- gálat és szabad foglalko- zások Service public et professions libérales	Nyugdí- jasok Retraités	Egyéb foglalko- zások Autres profes- sions
I. évfolyam — 1re année								
1930/31. szám — nombre	1.494	130	68	33	86	922	251	4
" %	100.0	8.7	4.5	2.2	5.8	61.7	16.8	0.3
1933/34. szám — nombre	1.354	100	69	40	65	869	210	1
" %	100.0	7.4	5.1	2.9	4.8	64.2	15.5	0.1
Mindössze — Total général								
1930/31. szám — nombre	4.676	372	217	105	199	2.929	840	14
" %	100.0	8.0	4.6	2.2	4.3	62.6	18.0	0.3
1933/34. szám — nombre	4.709	322	215	114	244	3.022	789	3
" %	100.0	6.8	4.6	2.4	5.2	64.2	16.7	0.1

A hittudományi karon a hallgatóknak több, mint ¼ része kisbirtokosok gyermekeiből áll; az önálló iparosok, továbbá a papok, tanárok, tanítók gyermekei szintén nagyobb aránnyal (12.1—13.4%) szerepelnek e karon. A jogi karon és jogakadémiákon a közalkalmazottak (18.8%), az orvosi karon az önálló iparosok és értelmiségiek, azaz többnyire orvosok (10.2 és 10.3%), a *bölcsészeti* karon szintén a papok, tanárok, tanítók (17.4%) és a nyugdíjas tisztviselők (14.6%) arányszáma válik ki. A nyugdíjas tisztviselők aránya ezenkívül a műegyetemen, valamint a gazdasági főiskoláknál is elég magas (12—15%). A gazdasági főiskolákon még kiválik a papok, tanárok, tanítók aránya is (16.2%). A gyógyszerészeti szakon a hallgatók 1/3-a része az önálló értelmiség (orvosok, gyógyszerészek) köréből kerül ki, de a köztisztviselők aránya (17.0%) is erős itt. A közgazdaságtudományi karnál az ipar és kereskedelem önállóinak és tisztviselőinek nagyobb arányát érdemes megemlítenünk; a műegyetemnél szintén ezek a csoportok emelkednek ki, de elsősorban az önálló iparosokéi (14.4%). Az altisztek (ténylegesek és nyugdíjasok) aránya a hittudományi főiskolákon és a közgazdaságtudományi karon emelkedik ki (11.7, illetőleg 7.1%).

A társadalmi tagozódással kapcsolatban áll újabb adatgyűjtésünknek az a kérdése, amely a hallgatók *szüleinek főiskolai végzettségére* vonatkozik. Ennek a körülménynek a megvizsgálása a társadalmi kapillaritás szempontjából igen tanulságos. Adatainkból (1. a 6. sz. táblát) kitűnik mindjárt az, hogy hallgatóink 30%-ának az apja szintén főiskolai oklevéllel rendelkezik s így a főiskolai ifjúságnak *éppen 70%-a* áll azokból, akik magasabb végzettségre törekcsenek, mint amint szüleik szereztek meg; másszóval ez azt jelenti, hogy ezeknek a hallgatóknak (t. i. a jelzett 70%-nak) a zöme az *értelmiség magasabb rétegébe* igyekszik feljutni. Adatainkból arra is vonhatunk következtetést, hogy az oklevéllel bíró szülők nemcsak, hogy túlnyomólag az

értelmiségi osztályhoz tartoznak, de kevés kivétellel főiskolai oklevél megszerzéséhez kötött foglalkozási körben is működnek; az egyes foglalkozási csoportok közt ugyanis így oszlottak meg a főiskolai képesítéssel bíró apák: köztisztviselő, katonatiszt 23.3, önálló értelmiségi 22.0, pap, tanár, tanító 18.9, nyugdíjas tisztviselő 16.7, egyéb (gazdasági, ipari, kereskedelmi) tisztviselő 14.3%, *összesen tehát 95.2%*.

Másfelől azt is vizsgálhatjuk, hogy az összes hallgatók sorában az egyes foglalkozási csoportokban mekkora hányad jut a főiskolai oklevéllel bíró szülőkre. Kitűnik, hogy a szabadfoglalkozású értelmiség (orvos, ügyvéd, mérnök stb.) körében 88%, a papok, tanárok, valamint a köztisztviselők közt 48—51%, a nyugdíjas tisztviselők sorában pedig 41% jut a főiskolát végzett szülőkre. Jóval kisebb arány esik a közlekedés (19%), valamint az őstermelés (16%) s legkevésbé az ipar (bányászati) és a kereskedelem (hitel) csoportjára.

9. Lakóhely. Az idevonatkozó adatok segítségével szemléltető képet nyerünk arra nézve, hogy az egyes főiskolák hallgatója milyen területi körzetekből kerül ki. (Lásd a 7. sz. táblát.) Az adatok a *szülők lakóhelyét* tüntetik fel.

E szerint a hallgatók jó 1/3 részének a *főiskola székhelyén* van az állandó lakóhelye. A budapesti egyetem, a közgazdaságtudományi kar, valamint a műegyetem létszámában minden második hallgatónak helyben (Budapesten) laknak a szülei.

A hallgatóknak további 14%-a a vármegye más községében (megyei városokban) lakik. Ebben a tekintetben a legalacsonyabb arányt a vidéki egyetemeken találjuk. A távolabbi körzetben (más vármegyében, más városi törvényhatóságban) lakó hallgatók száma nem teszi felét az összes létszámnak (45%); ezen

7. A főiskolai hallgatók szülei lakóhelye szerint. — Les étudiants des écoles supérieures suivant le domicile de leurs parents.

Főiskola, tanév — Écoles supérieures, années scolaires		A hallgatók közül — Domicile des étudiants, %				
		a főiskola székhelyén — Siège de l'école supérieure	ugyanazon vármegye más községében v. megyei városában — Les autres communes ou villes du même comitat	más vármegyében vagy városi törvényhatóságban — Les autres comitats ou villes autonomes	elcsatolt területen — Terri-toire détaché	egyéb külföldön — Autres pays
		lakott %				
Tudományegyetem — Universités						
Budapest	1930/31	50.3	16.7	26.7	6.0	0.3
	1933/34	52.5	16.0	26.9	3.9	0.7
Debrecen	1930/31	29.2	7.1	58.6	4.7	0.4
	1933/34	30.1	7.4	58.1	4.2	0.2
Pécs	1930/31	16.3	6.1	74.1	3.4	0.1
	1933/34	18.2	5.3	74.5	1.5	0.5
Szeged	1930/31	22.1	9.0	58.4	10.3	0.2
	1933/34	23.3	4.9	65.7	5.7	0.4
Közgazdaságtudományi kar — Faculté d'économie politique	1930/31	44.7	14.1	35.5	5.0	0.7
	1933/34	50.3	15.3	31.1	2.8	0.5
Műegyetem — Université des Sciences techniques	1930/31	50.9	12.6	26.1	9.9	0.5
	1933/34	53.9	11.6	26.7	7.3	0.5
Hittudományi főiskolák — Écoles supérieures de théologie	1930/31	13.5	19.0	63.7	3.3	0.5
	1933/34	12.8	19.0	65.7	2.0	0.5
Jogakadémiák — Académies de droit ..	1930/31	25.7	25.5	41.9	6.8	0.1
	1933/34	27.1	19.3	50.9	2.7	—
Gazdasági főiskolák — Écoles supérieures agricoles	1930/31	15.7	10.5	63.9	8.8	1.1
	1933/34	19.5	11.5	61.7	5.8	1.5
Egyéb főiskolák — Autres écoles supérieures	1930/31	34.1	11.5	44.4	7.5	2.5
	1933/34	33.9	12.1	47.9	5.5	0.6
Összesen — Total	1930/31	35.8	13.6	43.6	6.5	0.5
	1933/34	36.9	12.7	45.9	4.0	0.5

a téren a vidéki egyetemeken vannak túlsúlyban; így a pécsi egyetemen a hallgatók $\frac{3}{4}$ része a távolabbi körzetekből kerül ki. A legkisebb (26%) ezeknek a távolabbi lakó hallgatóknak az aránya a budapesti egyetemen és a műegyetemen.

A helybenlakók aránya általában növekszik, amint hogy főiskoláinknak is az a törekvése, hogy hallgatói elsősorban a helybenlakók közül kerüljenek ki. A budapesti főiskoláknál ezenkívül jelentékeny hányad (1930/31-ben 17.3%, 1933/34-ben 15.6%) jut a pestmegyei (többnyire a közvetlen, Nagy-Budapestet jelentő körzetből való) hallgatókra is s így ezeken a főiskolákon tulajdonképpen csak a hallgatók $\frac{1}{3}$ részének van Budapesten és Pest vármegyén kívül a lakóhelye. Más oldalról az is megállapítható, hogy a vidéki főiskolákon csak $\frac{1}{10}$ rész jut azokra a hallgatókra, akiknek a fővárosban van a lakóhelyük.

Az elcsatolt területen lakó hallgatók számát tekintve, elsősorban a szegedi egyetem adata ötlük szembe, ahol az elcsatolt területéről származók aránya három év alatt mintegy felére esett. Hasonló az eset a közgazdaságtudományi karon és a jogakadémiákon is.

10. Életfenntartás. A hallgatók szociális helyzetének mérlegelése végett rendkívül fontos tudnunk azt, hogy a hallgatóknak kik az eltartói. Ebből a szempontból három csoportba osztjuk a hallgatókat. A hallgatók túlnyomó része (86%-a) az első csoportba tartozik, amelybe azokat soroljuk, akikről teljesen a szülők (rokonok) vagy a fennálló intézmények gondoskodnak.

Részleteiben szemlélve ezt a csoportot, a következő megoszlást látjuk: 72.6% jut a szülők,

2.7% a rokonok, 3.3% közösen a szülők és rokonok által eltartott hallgatókra, 4.8% pedig azokra, akiket a szülői támogatáson kívül valamely intézmény tart el, 2.6% viszont azokra, akik kizárólag valamely intézménynek (többnyire rendház) köszönhetik életfenntartásukat.

A második csoportba azok tartoznak, akikről a szülők (rokonok, intézmények) gondoskodnak ugyan, de ez a gondoskodás csak részben elegendő a életfenntartásra és így a nevezettek másrészt önálló keresetükre, illetőleg valamely intézmény támogatására szorulnak. Ezeknek a hallgatóknak az aránya 6.6% s közöttük szerepelnek a katonai szolgálatot teljesítők és a vagyonukból élők is.

A harmadik csoportba sorozzuk azokat, akik teljesen maguk tartják fenn magukat (7.4%). Ezek közül 3.0% közalkalmazott (katonatiszt, pap, tanár, tanító), 1.5% magánalkalmazott, 2.4% pedig házitartó, nevelő stb., a fennmaradó 0.5% a vagyonából él.

A megcsappant kereseti viszonyok miatt a korábbi évekhez képest megnövekedett a szülők (intézmények) által eltartott hallgatók száma, míg a másik két csoportba sorozottaké visszaesett. A fenti csoportokat a) b) c)-vel jelölve, a következő adatok igazolják ezt:

	a)	b)	c)
1930/31-ben %	78.4	9.9	11.7
1933/34-ben %	86.0	6.6	7.4
Növ. (+) v. csökk. (—) %-ban ...	+7.1	—35.5	—37.9

Amíg tehát a szülők által eltartottak száma 7%-kal növekedett, a magukat részben vagy egészen fenntartó hallgatóké több, mint $\frac{1}{3}$ -ával visszaesett.

Arról, hogy az egyes csoportokban a hallgatók milyen hányadának (%-ban) van keresete, az alábbi adatok tájékoztatnak:

	a)	b)	c)	összesen
Tud.-egyet., Budapest ..	2.1	8.0	4.7	14.8
„ Debrecen ..	3.4	3.6	4.7	11.7
„ Pécs	2.4	5.6	9.4	17.4
„ Szeged	2.0	8.8	7.3	18.1
Összesen	2.3	7.1	5.9	15.3
Hittudományi kar ...	1.5	1.1	1.7	4.3
Jog- és államtud. kar	3.0	9.4	8.7	21.1
Orvosi kar	1.1	4.2	2.4	7.7
Bölcsészeti kar	2.3	6.6	4.2	13.1
Gyógyszerészeti tanf. .	1.9	5.3	6.3	13.5
Közgazdaságtud. kar ..	5.6	7.2	15.3	28.1
Műegyetem	1.9	5.2	6.0	13.1
Hittudományi főiskolák .	3.0	4.1	2.2	9.3
Jogakadémiák	7.5	9.3	18.4	35.2
Gazdasági főiskolák	0.9	2.8	3.3	7.0
Egyéb főiskolák	0.8	4.9	5.9	11.6
Mindössze	2.8	6.6	7.0	16.4

Az a) csoportban, vagyis a teljesen eltartottak közt eszerint szintén akadnak olyanok s hozzá elég nagy számmal (összesen 433 hall-

gató), akiknek keresetük van, holott életfenntartásuk általában biztosítva van; ennek a keresetvállalásnak eszerint többnyire a jövőendő életpálya biztosítása vagy egyes (többnyire nem elsőrendű) szükségletek fedezése a célja. Az 1930/31. tanévben a fenti sorrendben az egyes csoportokban 3.7—9.8—11.2% volt a keresettel bírók aránya, az összes keresettel bíró hallgatóké pedig 24.7%, a visszaesés tehát nagyon erősnek mondható és élenként rávilágít a kereseti viszonyok megromlására.

A keresettel bírók aránya egyébként leg-erősebb általában a joghallgatók és a közgazdaságtudományi hallgatók, legkisebb viszont a hittudományi, az orvostan- és a gazdasági főiskolai hallgatók közt. Ez a körülmény egyrészt a hallgatók tanulmányi és fenntartási viszonyaival, másrészt a hallgatók kormegoszlásával áll szoros összefüggésben.

A hallgatók foglalkozásának a kapcsán megemlíthetjük, hogy a katonai szolgálatot teljesítő hallgatók száma évről-évre fokozatosan csökkent; 1930/31-ben még 6.4%, a következő tanévben 3.7%, majd 1.0% s a legutóbbi (1933/34.) tanévben 0.7% (számszerint 107) hallgató teljesített a beiratkozás idején katonai szolgálatot. Ezzel együtt adataink feltűntetik azt is, hogy hány hallgató volt már megelőzőleg katoná. Ezeknek a száma eszerint legutóbb 2.614 (16.7%) volt.

11. Lakás és étkezés. A hallgatók lakásvizonyait adatgyűjtéseink a korábbi években is számbavettük, a mostani részletezésben azonban csupán a főiskolai statisztika már említett reformja (az összes főiskolákra nézve tehát 1930/31) óta állanak a megfelelő adatok rendelkezésünkre. (Lásd a 8. sz. táblát.)

A hallgatóknak eszerint több, mint fele-része szüleinél, illetőleg rokonainál, $\frac{1}{4}$ részük internátusban (rendházban) lakik; a fennmaradó mintegy 20% jut a hónapos szobában, saját éves lakásban stb. lakókra. Az 1930/31 óta lefolyt három évi időköz alatt növekedett a szüleinél lakó hallgatók aránya, aminek egyrészt az az oka, hogy egyre kevesebb hallgató jut önálló keresethez, másrészt az, hogy a helybenlakók aránya is nő. Csökkenést látunk a saját éves lakásban lakóknál, amit az imént említett körülményeken kívül az idősebb hallgatók számának az apadása idézhetett elő. A laktanyában lakók számának évről-évre való visszaesése viszont természetes következménye annak, hogy a katonai szolgálatot teljesítők száma ugyanígy fogyott. Egyébként ez utóbbiaknak felerésze sem lakott laktanyában.

A hónapos szobában lakó hallgatók 45%-a egyedül, 44%-a másodmagával, 9%-a harmadmagával, és 2%-a negyed- vagy többedmagával lakott együtt. A viszonyok megromlása e téren is kiténik; az egyedül lakók aránya ugyanis állandóan csökken: 1930/31-ben 50%-nál na-

7. A főiskolai hallgatók szülei lakóhelye szerint. — *Les étudiants des écoles supérieures suivant le domicile de leurs parents.*

Főiskola, tanév — Écoles supérieures, années scolaires		A hallgatók közül — Domicile des étudiants, %				
		a főiskola székhelyén — Siège de l'école supérieure	ugyanazon vármegyében v. megyei városában — Les autres communes ou villes du même comitat	más vármegyében vagy városi törvényhatóságban — Les autres comitats ou villes autonomes	elcsatolt területen — Territoire détaché	egyéb külföldön — Autres pays
		lakott %				
Tudományegyetem — Universités						
Budapest	1930/31	50.3	16.7	26.7	6.0	0.3
	1933/34	52.5	16.0	26.9	3.9	0.7
Debrecen	1930/31	29.2	7.1	58.6	4.7	0.4
	1933/34	30.1	7.4	58.1	4.2	0.2
Pécs	1930/31	16.3	6.1	74.1	3.4	0.1
	1933/34	18.2	5.3	74.5	1.5	0.5
Szeged	1930/31	22.1	9.0	58.4	10.3	0.2
	1933/34	23.3	4.9	65.7	5.7	0.4
Közgazdaságtudományi kar — Faculté d'économie politique	1930/31	44.7	14.1	35.5	5.0	0.7
	1933/34	50.3	15.3	31.1	2.8	0.5
Műegyetem — Université des Sciences techniques	1930/31	50.9	12.6	26.1	9.9	0.5
	1933/34	53.9	11.6	26.7	7.3	0.5
Hittudományi főiskolák — Écoles supérieures de théologie	1930/31	13.5	19.0	63.7	3.3	0.5
	1933/34	12.8	19.0	65.7	2.0	0.5
Jogakadémiák — Académies de droit ..	1930/31	25.7	25.5	41.9	6.8	0.1
	1933/34	27.1	19.3	50.9	2.7	—
Gazdasági főiskolák — Écoles supérieures agricoles	1930/31	15.7	10.5	63.9	8.8	1.1
	1933/34	19.5	11.5	61.7	5.8	1.5
Egyéb főiskolák — Autres écoles supérieures	1930/31	34.1	11.5	44.4	7.5	2.5
	1933/34	33.9	12.1	47.9	5.5	0.6
Összesen — Total	1930/31	35.8	13.6	43.6	6.5	0.5
	1933/34	36.9	12.7	45.9	4.0	0.5

a téren a vidéki egyetemek vannak túlsúlyban; így a pécsi egyetemen a hallgatók $\frac{3}{4}$ része a távolabbi körzetekből kerül ki. A legkisebb (26%) ezeknek a távolabb lakó hallgatóknak az aránya a budapesti egyetemen és a műegyetemen.

A helybenlakók aránya általában növekszik, amint hogy főiskoláinknak is az a törekvése, hogy hallgatói elsősorban a helybenlakók közül kerüljenek ki. A budapesti főiskoláknál ezenkívül jelentékeny hányad (1930/31-ben 17.3%, 1933/34-ben 15.6%) jut a pestmegyei (többnyire a közvetlen, Nagy-Budapestet jelentő körzetből való) hallgatókra is s így ezeken a főiskolákon tulajdonképpen csak a hallgatók $\frac{1}{3}$ részének van Budapesten és Pest vármegyén kívül a lakóhelye. Más oldalról az is megállapítható, hogy a vidéki főiskolákon csak $\frac{1}{10}$ rész jut azokra a hallgatókra, akiknek a fővárosban van a lakóhelyük.

Az elcsatolt területen lakó hallgatók számát tekintve, elsősorban a szegedi egyetem adata ötlük szembe, ahol az elcsatolt területről származók aránya három év alatt mintegy felére esett. Hasonló az eset a közgazdaságtudományi karon és a jogakadémiákon is.

10. Életfenntartás. A hallgatók szociális helyzetének mérlegelése végett rendkívül fontos tudnunk azt, hogy a hallgatóknak kik az eltartói. Ebből a szempontból három csoportba osztjuk a hallgatókat. A hallgatók túlnyomó része (86%-a) az első csoportba tartozik, amelybe azokat soroljuk, akikről teljesen a szülők (rokonok) vagy a fennálló intézmények gondoskodnak.

Részleteiben szemlélve ezt a csoportot, a következő megoszlást látjuk: 72.6% jut a szülők,

2.7% a rokonok, 3.3% közösen a szülők és rokonok által eltartott hallgatókra, 4.8% pedig azokra, akiket a szülői támogatáson kívül valamely intézmény tart el, 2.6% viszont azokra, akik kizárólag valamely intézménynek (többnyire rendház) köszönhetik életfenntartásukat.

A második csoporthoz azok tartoznak, akikről a szülők (rokonok, intézmények) gondoskodnak ugyan, de ez a gondoskodás csak részben elegendő a életfenntartásra és így a nevezettek másrészt önálló keresetükre, illetőleg valamely intézmény támogatására szorulanak. Ezeknek a hallgatóknak az aránya 6.6% s közöttük szerepelnek a katonai szolgálatot teljesítők és a vagyonukból élők is.

A harmadik csoportba sorozzuk azokat, akik teljesen maguk tartják fenn magukat (7.4%). Ezek közül 3.0% közalkalmazott (katonatiszt, pap, tanár, tanító), 1.5% magánalkalmazott, 2.4% pedig házitartó, nevelő stb., a fennmaradó 0.5% a vagyonából él.

A megcsappant kereseti viszonyok miatt a korábbi évekhez képest megnövekedett a szülők (intézmények) által eltartott hallgatók száma, míg a másik két csoportba sorozottaké visszaesett. A fenti csoportokat a) b) c)-vel jelölve, a következő adatok igazolják ezt:

	a)	b)	c)
1930/31-ben %	78.4	9.9	11.7
1933/34-ben %	86.0	6.6	7.4
Növ. (+) v. csökk. (-) %-ban ...	+7.1	-35.5	-37.9

Amíg tehát a szülők által eltartottak száma 7%-kal növekedett, a magukat részben vagy egészen fenntartó hallgatóké több, mint $\frac{1}{3}$ -ával visszaesett.

Arról, hogy az egyes csoportokban a hallgatók milyen hányadának (%-ban) van keresete, az alábbi adatok tájékoztatnak:

	a)	b)	c)	Összesen
Tud.-egyet., Budapest ..	2.1	8.0	4.7	14.8
" Debrecen ..	3.4	3.6	4.7	11.7
" Pécs	2.4	5.6	9.4	17.4
" Szeged	2.0	8.8	7.3	18.1
Összesen	2.3	7.1	5.9	15.3
Hittudományi kar ...	1.5	1.1	1.7	4.3
Jog- és államtud. kar	3.0	9.4	8.7	21.1
Orvosi kar	1.1	4.2	2.4	7.7
Bölcsészeti kar	2.3	6.6	4.2	13.1
Gyógyszerészeti tanf..	1.9	5.3	6.3	13.5
Közgazdaságtud. kar ..	5.6	7.2	15.3	28.1
Műegyetem	1.9	5.2	6.0	13.1
Hittudományi főiskolák	3.0	4.1	2.2	9.3
Jogakadémiák	7.5	9.3	18.4	35.2
Gazdasági főiskolák	0.9	2.8	3.3	7.0
Egyéb főiskolák	0.8	4.9	5.9	11.6
Mindössze	2.8	6.6	7.0	16.4

Az a) csoportban, vagyis a teljesen eltartottak közt eszerint szintén akadnak olyanok s hozzá elég nagy számmal (összesen 433 hall-

gató), akiknek keresetük van, holott életfenntartásuk általában biztosítva van; ennek a keresetvállalásnak eszerint többnyire a jövőendő életpálya biztosítása vagy egyes (többnyire nem elsőrendű) szükségletek fedezése a célja. Az 1930/31. tanévben a fenti sorrendben az egyes csoportokban 3.7—9.8—11.2% volt a keresettel bírók aránya, az összes keresettel bíró hallgatóké pedig 24.7%, a visszaesés tehát nagyon erősnek mondható és élenként rávilágít a kereseti viszonyok megromlására.

A keresettel bírók aránya egyébként leg-erősebb általában a joghallgatók és a közgazdaságtudományi hallgatók, legkisebb viszont a hittudományi, az orvostan- és a gazdasági főiskolai hallgatók közt. Ez a körülmény egyrészt a hallgatók tanulmányi és fenntartási viszonyaival, másrészt a hallgatók kormegoszlásával áll szoros összefüggésben.

A hallgatók foglalkozásának a kapcsán megemlíthetjük, hogy a katonai szolgálatot teljesítő hallgatók száma évről-évre fokozatosan csökkent; 1930/31-ben még 6.4%, a következő tanévben 3.7%, majd 1.0% s a legutóbbi (1933/34.) tanévben 0.7% (számszerint 107) hallgató teljesített a beiratkozás idején katonai szolgálatot. Ezzel együtt adataink feltűntetik azt is, hogy hány hallgató volt már megelőzőleg katonán. Ezeknek a száma eszerint legutóbb 2.614 (16.7%) volt.

11. Lakás és étkezés. A hallgatók lakásvizonyait adatgyűjtéseink a korábbi években is számbavettük, a mostani részletezésben azonban csupán a főiskolai statisztika már említett reformja (az összes főiskolákra nézve tehát 1930/31) óta állanak a megfelelő adatok rendelkezésünkre. (Lásd a 8. sz. táblát.)

A hallgatóknak eszerint több, mint fele részé szüleinél, illetőleg rokonainál, $\frac{1}{4}$ részük internátusban (rendházban) lakik; a fennmaradó mintegy 20% jut a hónapos szobában, saját éves lakásban stb. lakókra. Az 1930/31 óta lefolyt három évi időköz alatt növekedett a szüleinél lakó hallgatók aránya, aminek egyrészt az az oka, hogy egyre kevesebb hallgató jut önálló keresethez, másrészt az, hogy a helybenlakók aránya is nő. Csökkenést látunk a saját éves lakásban lakóknál, amit az imént említett körülményeken kívül az idősebb hallgatók számának az apadása idézhetett elő. A laktanyában lakók számának évről-évre való visszaesése viszont természetes következménye annak, hogy a katonai szolgálatot teljesítők száma ugyanígy fogyott. Egyébként ez utóbbiaknak felerésze sem lakott laktanyában.

A hónapos szobában lakó hallgatók 45%-a egyedül, 44%-a másodmagával, 9%-a harmadmagával, és 2%-a negyed- vagy többedmagával lakott együtt. A viszonyok megromlása e téren is kitűnik; az egyedül lakók aránya ugyanis állandóan csökken: 1930/31-ben 50%-nál na-

8. A hallgatók lakás- és étkezési viszonyai. — Conditions d'habitation et d'alimentation des étudiants.

Főiskolák, tudományi karok Écoles supérieures, facultés	A hallgatók közül (%-ban)																			
	Habitation des étudiants (en %)							Alimentation des étudiants (en %)												
	szüleiknél Dans la famille			rokonainál Chez des parents		saját éves lakásban En logement loué l'année		internátusban En internat			hónapos szobában En chambre-oncé au mois		lakásában En caserne		ágyrajáró Lits loués					
1930/31	44.6	5.0	5.0	25.0	15.3	4.6	0.1	0.4	—	43.2	4.6	3.5	17.8	2.5	8.9	15.4	2.2	1.0	0.5	0.4
1931/32	47.3	5.4	4.0	24.4	15.2	3.0	0.1	0.6	—	44.7	4.8	3.3	17.3	2.6	7.2	17.7	1.3	0.2	0.6	0.2
1932/33	49.0	5.3	3.7	25.7	14.9	0.3	0.1	0.7	0.1	45.8	4.8	2.9	17.6	2.7	6.8	17.8	0.3	0.2	0.7	0.5
1933/34	48.5	5.2	3.7	25.8	15.6	0.3	0.1	0.8	0.0	45.5	4.8	2.9	17.5	2.8	7.5	17.2	0.1	0.4	0.7	0.6
Tudományegyetem — Universités	60.9	6.6	2.7	20.6	8.0	0.1	0.1	1.0	0.0	56.9	5.9	2.2	11.9	1.1	4.4	16.3	0.0	0.3	0.8	0.2
Budapest	42.9	5.7	3.6	26.3	20.7	0.2	—	0.6	—	42.4	5.5	2.3	10.4	5.5	18.4	12.8	0.1	0.3	0.7	1.6
Debrecen	39.1	4.3	4.2	21.9	29.7	0.1	0.1	0.6	—	38.3	4.5	3.3	12.1	5.8	12.5	21.3	0.1	0.4	0.7	1.0
Pécs	47.5	4.7	4.3	16.7	25.7	0.3	0.1	0.7	—	46.4	4.6	3.5	15.0	3.6	8.6	16.8	0.1	0.1	0.8	0.5
Hittudományi kar — Facultés de théologie	10.5	3.5	0.4	69.3	15.9	—	0.2	0.2	—	10.7	3.2	0.2	54.9	4.7	13.7	6.7	—	1.3	0.7	3.9
Jog- és államtudományi kar — Facultés de droit et des sciences politiques	63.9	6.9	4.9	11.8	11.7	0.2	—	0.6	—	62.6	6.8	4.0	6.4	1.8	7.2	10.2	0.1	0.2	0.6	0.1
Orvosi kar — Facultés de médecine	42.3	4.5	1.5	21.6	28.6	0.4	0.1	1.0	—	37.7	4.0	1.0	10.9	5.5	12.4	26.7	0.0	0.2	0.5	1.1
Bölcsészeti kar — Facultés de philosophie	51.1	5.2	2.3	28.1	12.1	0.0	0.1	1.1	—	47.3	4.6	1.6	15.6	2.1	5.4	21.3	—	0.5	1.2	0.4
Gyógyszerészeti tanf. — Cours de pharmacie	22.8	6.8	4.0	26.2	36.9	—	—	1.9	0.5	21.8	5.3	3.4	19.9	5.8	15.1	27.2	—	0.5	1.0	—
Közgazdaságtudományi kar — Facultés d'économie politique	56.0	6.4	0.1	14.6	15.2	0.5	0.2	1.0	—	52.0	5.7	5.2	5.1	2.3	7.5	20.6	0.2	0.2	0.7	0.5
Műegyetem — Université des Sciences techniques	57.7	4.8	3.6	18.9	14.0	0.2	0.1	0.7	—	46.3	2.9	3.2	7.7	2.8	4.3	32.6	—	—	—	0.2
Hittudományi főiskolák — Écoles supérieures de théologie...	5.5	1.0	0.5	87.4	4.7	—	—	0.9	—	4.9	0.7	0.3	85.6	1.3	0.3	5.9	—	0.4	0.4	0.2
Jogakadémiák — Académies de droit	72.5	3.5	11.5	3.4	7.4	1.1	—	0.6	—	72.1	3.8	9.7	3.2	2.1	6.4	0.7	1.2	—	0.7	0.1
Gazdasági főiskolák — Écoles supérieures agricoles	24.0	6.1	3.1	34.0	32.3	0.3	0.1	—	0.1	22.0	5.9	0.9	13.0	5.4	16.2	33.5	—	1.7	0.1	1.3
Egyéb főiskolák — Autres écoles supérieures	32.9	4.1	1.2	40.0	20.3	—	0.8	0.7	—	28.1	4.6	0.7	34.5	3.5	4.6	21.1	—	0.7	0.8	1.4

gyobb volt az arányuk és a többi három kategóriára csak 41%, 6%, illetőleg 1% esett.

Az egyes főiskolák (karok) között a lakásviszonyokat illetőleg elég nagy különbségeket látunk; a hittudományi hallgatók nagyobb részt (a róm. katolikusok csaknem kivétel nélkül) *rendházban* és részben *internátusban* laknak s ugyancsak számottevő az internátusban lakók aránya a gazdasági és egyéb főiskolákon (34—40%), valamint az egyes egyetemi karokon (a bölcsészeti karon legnagyobb, a jogi karon legkisebb az arány). *Saját éves lakásában* lakó hallgató leginkább a közgazdaságtudományi hallgatók és a joghallgatók (főleg a jogakadémiai és szorosabban az államszámviteltani hallgatók) és a gyógyszerészjelöltek közt akad. A *hónapos szobában* lakó hallgatóknak legnagyobb arányát ugyancsak a gyógyszerészhallgatók közt találjuk s ezenkívül magas ez az arány még a gazdasági főiskolai és az orvostanhallgatók számában is, az egyes egyetemeken közül viszont a pécsi egyetemen. Ami viszont a hallgatók többségét illeti, részben az előbbiekből már következtethető, hogy a *szüleiknél* (rokonainál) lakók aránya a joghallgatók közt

a legnagyobb, de jelentékeny az a közgazdaságtudományi karon, műegyetemen és a bölcsészeti karon is, az egyes egyetemeken közt pedig a budapesti egyetemen a legmagasabb ($\frac{2}{3}$ rész).

A hallgatók *étkezési* viszonyaira vonatkozó adatok szoros összefüggésben állanak a lakásviszonyokról szóló adatokkal s a legtöbb esetben bizonyos meghatározott arányok állanak fenn az előbbieket és az utóbbiak közt. Megállapítható ehhez képest, hogy a szüleiknél (rokonainál) lakó hallgatók túlnyomó része (94%-a), a saját éves lakásban lakóknak szintén nagyobb része (78%-a), az internátusban lakóknak ennél kisebb, de tekintélyes hányada (68%-a) otthon, illetőleg az internátusban étkezik. A hónapos szobában lakók ezzel szemben többnyire a lakáson kívül étkeznek, ebben a csoportban csak 18% jut az otthon étkezőkre. Ehhez mérten alakult ki a hallgatóknak az az aránya (éppen $\frac{1}{4}$ rész), amely a nyilvános étkezőkben és a menzákon étkezőkre jut. Növekedést általában a szülőknél és a menzákon étkező hallgatóknál látunk.

A főiskolák és karok szerint részletezett adatok is nagyjában azt a képet nyújtják,

aminőt a lakásviszonyokról szóló adatok. A budapesti főiskolák hallgatóinak legnagyobb része otthon vagy a menzákon kap ellátást s így ezek között kevés jut azokra, akik nyilvános étkezőben étkeznek, míg a vidéki egyetemeken nagyobb ez utóbbiaknak a száma. Az egyes csoportok közül a hittudományi (természetesen leginkább protestáns), az orvostan-, a gyógyszerészet- és a gazdasági főiskolai hallgatók számában találjuk a nyilvános étkezőkben étkező hallgatók nagyobb arányait. A menzákon étkező hallgatók legnagyobb számmal a műegyetemen és a gazdasági főiskolákon szerepelnek (33—33%). Az egyetemi karoknál viszont az orvostan- és a gyógyszerészhallgatók emelkednek ki a menzákon étkezők nagyobb számával (27%).

Az internátusban (a szemináriumokat és a rendházakat nem számítva ide) lakó közel 3 ezer hallgató közül (az összes hallgatók $\frac{1}{5}$ része) 37% élvez valamilyen kedvezményt, amennyiben 3% ingyen, 24% kedvezményesen kap teljes ellátást és 4% ingyen, 6% pedig kedvezményesen kap lakást.

12. Támogatási igény. Adatgyűjtésünknek egyik érdekes szociális háttérű kérdése az, amelyik arra vonatkozik, hogy a hallgató milyen irányban szorult támogatásra. A legutóbbi alkalommal 8.694 hallgató, az összes létszám 55%-a adott választ erre a kérdésre, ami — amennyiben a megadott válaszokra tényleg támaszkodhatunk — a szociális viszonyoknak a hallgatók sorában való némi javulását jelentené, minthogy három évvel korábban a hallgatóknak még 60%-a jelentett be támogatási igényt. Ezzel szemben azonban az egyes csoportokban megállapított arányszámok emelkedtek, jelölül annak, hogy *kevesebben* jelentettek be ugyan igényt, de az itt szereplő hallgatók nagy része egyszerre *többféle* tekintetben kér támogatást.

Adataink szerint a hallgatók közül 47% tandíjfizetés tekintetében, 25—25% a tankönyvek beszerzésére, illetőleg a vizsgadíj lefizetésére, 14% az élelmezésre, 11% a szigorlati díj lefizetésére, 10% fogkezelésre, 9% a lakásfizetésre, 7—7% pedig a ruházatra, illetőleg a gyógykezelésre nézve kér támogatást. (A hallgatók jórésze két vagy többféle igényt is jelent s ehhez képest az egyes csoportok arányszámainak az összege is 100-ra vonatkozik.) Az előbb mondottakhoz hozzáfűzhetjük, hogy az arányszám, a ruházatra vonatkozó kivételével, *valamennyi csoportban emelkedett.*

Az egyes főiskolák közül a debreceni egyetemen találjuk a legtöbb támogatást igénylő hallgatót (74%); a többi egyetemeken és a közgazdaságtudományi karon 56—58%, a műegyetemen 48% az arány. A bölcsészeti

és az orvosi karon is magas: 70%, illetőleg 65% az arány. A *tandíjfizetés tekintetében* (a hittudományi főiskolák kivételével) csaknem *valamennyi főiskolánál* (tudományiszaknál) *40%-on felül áll a támogatást igénylők aránya.* A vizsgadíj és a szigorlati díj lefizetése hasonlóképp nagy terhet ró a hallgatókra.

Ugyanitt megemlíthetünk adatgyűjtésünknek azokról a kérdéseiről, amelyek ha nem is a támogatási igényről szólnak, mégis az előbbi adatok kiegészítésére szolgálnak: ezek a kérdések ugyanis a *lakás és a ruházat* kielégítő vagy nem kielégítő voltára vonatkoznak. A lakást illetőleg a hallgatók közül 14.7% (1930/31-ben 13.7%) jelentette azt, hogy a lakása kifogásolható; ezek nagyobb része tűrhetőnek, egy kis részük pedig (1%) egyenesen nem megfelelőnek jelezte a lakását. A ruházatra nézve a hallgatóknak jóval nagyobb része (30.1%-a) adott hasonló választ, amennyiben 26.8% tűrhetőnek, 3.3% pedig nem megfelelőnek jelezte azt. Mindkét kérdésre aránylag a legtöbb kedvezőtlen választ adták a debreceni egyetem hallgatói: 22% az előbbinél és 52% az utóbbinál.

13. Előképzettség. A hallgatók legnagyobb része középiskolai (vagy más középfokú iskolai) érettségi bizonyítvány alapján iratkozik be főiskoláinkon. Erre nézve a következő adatokat közöljük:

	Az I. éves hallgatók előképzettség szerint (%)		Az összes hallgatók előképzettség szerint (%)	
	1930/31	1933/34	1930/31	1933/34
Gimnáziumi	31.0	29.1	42.7	30.5
Reálgimnáziumi	35.6	40.4	26.5	40.5
Reáliskolai	9.7	8.6	9.0	8.9
Leányközépiskolai	8.8	9.7	8.8	9.8
Általában középiskolai	85.1	87.8	87.0	89.7
Felső kereskedelmi iskolai	9.2	6.9	7.2	5.4
Felső mezőgazdasági iskolai	0.5	0.7	0.4	0.4
Külföldi	2.0	1.7	2.6	2.0
Tanítói oklevél	1.2	2.2	1.3	1.7
Egyéb képesítés ...	2.0	0.7	1.5	0.8

Általában észrevehető, hogy a főiskolai hallgatók közt a *középiskolai* érettségit tettek aránya emelkedik, míg a felső kereskedelmi érettséggel vagy más képesítéssel rendelkezők aránya visszaesik. Ugyancsak kevesbédett a külföldön érettségizettek aránya is.

A gimnáziumi érettségit tettek aránya a reálgimnáziumi érettségit tettek számának az emelkedésével szemben fokozatosan csökken, minthogy az 1924/25-ben alakult reálgimnáziumok 1927/28-tól kezdve már tényleg *reálgimnáziumi* érettségi bizonyítványt adtak ki s innen kezdve egyre több lett az ilyen érettséggel képesítettek száma.

Adatainkat szakok szerint a 9. sz. tábla tünteti fel.

Az érettségi bizonyítvány megszerzésének az idejére s ezzel kapcsolatban arra a körülményre nézve, hogy az I. éves hallgatóknak mekkora része került fel az érettségi után köz-

9. Az I. éves hallgatók előképzettség szerint. — Les étudiants de 1re année suivant les études préparatoires.

A hallgatók szakcsoportjai Groupes des étudiants	Étudiants qui se sont inscrits avec un brevet de bachelier obtenu									
	Gimnáziumban — au gymnase	Reáliskolákban — au lycée réel	Reáliskolákban — à l'école réelle	Ludovikusi iskolákban — à l'école secondaire de femmes filiales	iskolában			Külföldön — à l'étranger	Tanítói oklevéllel — avec un diplôme d'instituteur	Egyéb képzéssel — avec une autre aptitude
					Felkészítőiskolákban — à l'école moyenne de commerce	Felsőkereskedelmi — à l'école moyenne d'agriculture	Felsőkereskedelmi — à l'école moyenne d'agriculture			
szerzett érettségi alapján iratkozott be (%)										
Étudiants	Hittudományi — en théologie	56.0	39.6	1.7	0.7	0.7	—	0.8	0.1	0.4
	Jog — en droit	35.8	53.3	8.4	0.1	1.1	0.1	1.0	0.0	0.2
	Orvostan — en médecine	33.1	46.9	5.3	10.5	—	—	4.2	—	—
	Bölcsészettan — en philosophie	20.1	28.2	8.5	41.1	0.1	—	1.0	1.0	—
	Gyógyszerészet — en pharmacie	27.7	36.9	1.0	29.1	—	—	5.3	—	—
	Közgazdaságtan — en économie politique	10.3	14.0	10.7	4.7	52.9	4.5	2.7	—	0.2
	Műegyetemi — polytechniciens	26.3	35.7	32.0	0.3	0.1	—	5.5	0.1	—
	Gazd. főiskolai — d'écoles sup. agricoles	24.9	48.9	12.1	1.6	8.3	0.1	3.2	—	0.9
	Egyéb — d'autres éc. sup.	8.4	13.4	6.1	20.0	9.2	1.5	2.1	28.1	11.2

vellenül és mekkora része csak később a főiskolákra, a 10. sz. tábla tájékoztat. A hallgatóknak eszerint 62%-a nem szakította meg tanulmányait az érettségi után, míg 1/6 részük egy tanéven át és 1/5 részük ennél hosszabb időn keresztül történt szünetelés után lépett a főiskolai hallgatók sorába. A felső kereskedelmi és a felső mezőgazdasági iskolai érettségit tett

10. Az I. évfolyamok hallgatói érettségi bizonyítványuk megszerzésének ideje szerint. — Étudiants de 1re année d'après l'année où ils ont passé leur baccalauréat.

Tanév, főiskola — Années scolaires, écoles supérieures	A hallgatók közül — Dont: étudiants										
	Az I. évfolyamra beiratkozott hallgatók száma — Nombre des étudiants qui se sont inscrits à la 1 ^{re} année	középfiskolai érettségi — possédant de brevets de bachelier d'études secondaires					qui ont passé leur baccalauréat				
		bizonyítványt iratkozott be — qui se sont inscrits avec un brevet de bachelier	ugyanabban az évben — la même année	előző évben — l'année précédente	korábbi években — les années antérieures	szerezte	bizonyítványt iratkozott be	ugyanabban az évben — la même année	előző évben — l'année précédente	korábbi években — les années antérieures	szerezte
1932/33											
Tudományegyetemek — Universités des sciences	2.950	2.836	1.857	522	457	41	12	2	27	73	
%	100.0	100.0	65.5	18.4	16.1	100.0	29.3	4.9	65.8	2.5	
Egyéb főiskolák — Autres écoles supérieures	1.750	1.361	770	308	283	271	112	52	107	118	
%	100.0	100.0	56.6	22.6	20.8	100.0	41.3	19.2	39.5	6.7	
Összesen — Au total	4.700	4.197	2.627	830	740	312	124	54	134	191	
%	100.0	100.0	62.6	19.8	17.6	100.0	39.7	17.3	43.0	4.1	
1933/34											
Tudományegyetemek — Universités des sciences	2.824	2.700	1.735	436	529	62	8	8	46	62	
%	100.0	100.0	64.3	16.1	19.6	100.0	12.9	12.9	74.2	2.2	
Egyéb főiskolák — Autres écoles supérieures	1.759	1.326	747	282	297	283	123	54	106	150	
%	100.0	100.0	56.3	21.3	22.4	100.0	43.5	19.1	37.4	8.5	
Összesen — Au total	4.583	4.026	2.482	718	826	345	131	62	152	212	
%	100.0	100.0	61.7	17.8	20.5	100.0	38.0	18.0	44.0	4.6	

hallgatók közt jóval nagyobb (44%) azoknak az aránya, akik hosszabb szünetelés után szánták rá magukat a tanulmányoknak a főiskolán való folytatására.

Az érettségi után közvetlenül beiratkozó hallgatóknak legnagyobb arányát az orvosi és a bölcsészeti karon találjuk, nemkülönben a hittudományi hallgatók közt. Ezek a szakokon a nevezett hallgatók aránya eléri vagy legalább is megközelíti a 80%-ot. A joghallgatók és a műegyetemi hallgatók közt már jóval kisebb az arány (55—60%), de legkisebb a közgazdaságtudományi karon: alig 40%.

Ezzel kapcsolatban megállapítható az, hogy az 1932/33. tanévben érettségit tett tanulók (6.111) közül csak mintegy 40% iratkozott be a következő tanévben a főiskolák I. évfolyamain, míg a korábbi tanévekben jóval magasabb (így 1927/28-ban 51%) volt ez az arány. A felső kereskedelmi és a felső mezőgazdasági iskolai tanulók közül pedig éppen csak 6% jut azokra, akik a közvetlenül következő tanévben folytatják tovább főiskolán a tanulmányaikat.

A hallgatók középfiskolai érettségi bizonyítványainak a fokozatát tekintve, az I. éves hallgatóknak a négy fokozat szerint való százalékos megoszlása 1933/34-ben a következő volt:

	Kitünő	Jeles	Jó	Elégséges
Tud.-egyet., Budapest ..	14.1	22.6	33.3	30.0
" Debrecen ..	6.3	14.3	25.8	53.6
" Pécs	4.1	8.6	23.7	63.6
" Szeged	4.1	9.7	25.7	60.5
Összesen	9.5	16.8	29.3	44.4
Hittudományi kar	8.4	18.5	28.6	44.5
Jog- és államtud. kar ..	5.7	11.2	27.6	55.5
Orvosi kar	16.1	21.1	30.9	31.9
Bölcsészeti kar	15.8	26.6	32.9	24.7
Gyógyszerészeti tanf. ..	1.1	12.6	27.4	58.9
Közgazd. tud. kar	1.1	13.2	33.3	52.4
Műegyetem	11.2	29.6	27.8	31.4
Hittudományi főiskolák	8.3	20.3	47.0	24.4
Jogakadémiák	2.8	6.8	21.7	68.7
Gazdasági főiskolák	1.6	5.6	20.1	72.7
Egyéb főiskolák	11.0	13.6	38.1	37.3
Mindössze	8.2	16.1	29.7	46.0

Ugyancsak az I. éves hallgatókra vonatkozó arányszámok 1932/33-ban a következők voltak: 7.2—16.2—30.4—46.2%. A «kitünő» (kitüntetéssel érettség) fokozatot az 1931/32. tanév óta alkalmazzák középfiskoláink, mint az addigi három fokozat elé tett újabb megkülönböztetést.

A középfiskolák tanulójának számában az érettségi fokozata szerint való megoszlás a következő képet mutatja:

	Kitünő	Jeles	Jó	Elégséges
1931/32-ben	6.3	11.8	28.2	53.7
1932/33-ban	6.8	11.7	27.0	54.5

Ezeknek az arányoknak az I. éves hallgatók megfelelő (következő tanévi) arányaival

való összevetése igazolja azt, hogy a főiskolai hallgatók sorába tanulójútságunk meglehetősen erős kiválasztás után kerül fel. Több évi visszatekintő adataink viszont azt is szemléltetik, hogy a jobb minősítéssel érettségizettek aránya a főiskolai hallgatók sorában emelkedik.

Méginkább tapasztalható a jelzett különbség a nem középfiskolai érettségivel beiratkozottaknál; így a felső kereskedelmi iskolákon 1932/33-ban 9.2% volt a jelesen és 26.6% a jól érettek aránya s ezzel szemben 1933/34-ben az ilyen érettségivel beiratkozott I. éves hallgatók sorában 14.9% jelesen és 30.8% jól érettet találunk.

Ha csupán az egyetemeket (jogakadémiákat) és a műegyetemet vesszük számításba és ezeknél is figyelmen kívül hagyjuk a rövidebb időtartamú szakokat (államszámviteltan, közgazdasági osztály, revizori tanfolyam) a nevezett főiskolák létszámában az érettségi fokozata az átlagnál jóval kedvezőbb képet mutat. Évfolyamonként az erre vonatkozó adatok a következők:

	Kitünő	Jeles	Jó	Elégséges
I. évfolyam	8.8	16.6	28.9	45.7
II. "	8.3	16.5	30.8	44.4
III. "	—	25.3	34.0	40.7
IV. "	—	29.1	31.9	39.0
V. "	—	28.7	30.8	40.5
Együtt	4.7	21.2	31.3	42.8

Ezekből az adatokból az is kitűnik, hogy az elégséges eredménnyel érettségizettek aránya a IV. évfolyamig fokozatosan esik, míg a jelesen éretteké emelkedik.

Ha külön szemléljük a budapesti egyetem egyes karait, ott a kitüntetéssel és a jelesen éretteknek együttes aránya kivált az I. évfolyamon magas arányokat ér el, így a bölcsészeti karon 47.0%-ot, az orvosi karon 50.3%-ot, a hittudományi karon 43.6%-ot. Ezeknek a karoknak az I. évfolyamain tehát átlag minden második hallgató prematurus.

14. Tanulmányi idő. A főiskolai hallgatókat az eltöltött tanulmányi idő szerint vizsgálva, külön figyeljük azokat, akiknek még nincs és külön azokat, akiknek már van főiskolai oklevelük. Azokról a szabályszerűségekről, amelyek a hallgatók félévek számában mutatkoznak, az 1930/31. tanévi kiadványban (34—35. lap) részletesen megemlékeztünk. Ezenkívül Jánki Gyula az 1931/32. és 1932/33. tanévi kiadványban behatóan ismertette azokat az adatokat, amelyek a hallgatók elvesztett féléveire vonatkoznak. Ehelyütt még azokról a hallgatókról emlékeztünk meg, akik tanulmányi idejüket a tanulmányok megszakítása által hosszabbítják meg. (Lásd a 11. sz. táblát.) Ezek az adatok arról tanuskodnak, hogy általában kevesebbet a tanulmányaikat megszakító hallgatók

11. A főiskolai tanulmányaikat megszakító hallgatók. — *Étudiants ayant interrompu leurs études.*

Tanév — Années scolaires	A hallgatók összes száma — Nombre total des étudiants	A hallgatók közül tanulmányaikat — Dont étudiants ayant interrompu leurs études								megszakította összesen — au total		
		par suite de				pendant						
		betegség maladies	causes			7 és több 7 et plus de 7	1—2	3—4	5—6	7 és több 7 et plus de 7	szám — nombre	%
			anyagi matériel- les	tanul- mányi d'études	egyéb autres							
1930/31	16.053	559	877	394	629	1.327	472	210	450	2.459	15.3	
%	100.0	22.8	35.6	16.0	25.6	54.0	19.2	8.5	18.3	100.0	—	
1933/34	15.659	430	776	421	598	1.394	320	164	347	2.225	14.2	
%	100.0	19.3	34.9	18.9	26.9	62.6	14.4	7.4	15.6	100.0	—	

tók száma és — amit szintén a javulás jelének kell vennünk — a rövidebb ideig szünetelő hallgatók számának az emelkedésével szemben a hosszabb ideig (három, illetőleg több féléven át) szünetelt hallgatóknak az aránya csökkent; ezenkívül a megszakítás okait vizsgálva, kedvező jelenségnek mondhatjuk azt, hogy tanulmányi okok miatt többen, egyéb okok (betegség, anyagiak) pedig kevesebben szakították félbe tanulmányaikat.

15. Előző főiskolai tanulmányok. A tanulmányaikat megszakító hallgatók számának a csökkenésével együtt évről-évre kisebbedik azoké is, akik, előző tanulmányaikat félbeszakítva, más szakon tanulnak tovább. A több szakon tanulmányokat folytatott hallgatók száma ehhez képest százalékos arányban a következőképp alakult:

	1930/31	1931/32	1932/33	1933/34
I. évfolyam	12.5	11.2	9.4	9.4
II. „	10.1	9.8	8.4	7.1
III. „	9.1	8.2	7.4	7.6
IV. „	9.9	7.5	6.0	6.4
V. „	6.7	10.3	7.7	7.3
Összesen	10.5	9.5	8.1	7.8

A más szakon már tanulmányokat folytató, de oklevelet még nem szerzett hallgatókat legnagyobb számmal a jogi karon találjuk. Azok a szakok viszont, amelyeket a hallgatók félbeszakítottak, leginkább a mérnöki, a bölcsészeti és a hittudományi voltak. (Lásd a 12. sz. táblát.)

Az itt feltüntetett hallgatók egy kis része (69) előzőleg már valamelyik külföldi főiskolának volt a hallgatója; amennyiben ezekhez hozzászámítjuk azokat, akik külföldi főiskolán ugyanazon a szakon folytattak előbb tanulmányokat (167),

12. A tanulmányaikat megváltoztató hallgatók. — *Étudiants ayant changé leurs études.*

Tudománykar, főiskola Faculté, écoles supérieures	A tanulmányaikat megváltoztató hallgatók Étudiants ayant changé leurs études d'après leurs études				Nyeresség (+) Veszteség (-)	
	jelenlegi actuelles		előző antérieures		Excédent (+) Déficit (-)	
	tanulmányaik szerint				1930/31	1933/34
	1930/31		1933/34			
Hittudományi kar és főiskolák — <i>Facultés et écoles supérieures de théologie</i>	45	83	34	109	- 38	- 75
Jogi kar és jogakadémiák — <i>Facultés et académies de droit</i>	446	104	360	96	+342	+264
Orvosi kar — <i>Faculté de médecine</i>	96	140	97	98	- 44	- 1
Bölcsészeti kar — <i>Facultés de philosophie</i>	161	119	130	144	+ 42	- 14
Gyógyszerészeti tanfolyam — <i>Cours de pharmacie</i>	13	3	9	1	+ 10	+ 8
Közgazdaságtudományi kar — <i>Faculté d'économie politique</i>	105	135	87	88	- 30	- 1
Műegyetem — <i>Ecole polytechnique</i>	68	256	32	175	-188	-143
Gazdasági főiskolák — <i>Ecoles supérieures d'agriculture</i>	47	69	44	56	- 22	- 12
Egyéb főiskolák — <i>Autres écoles supérieures</i>	32	104	28	54	- 72	- 26
Mindössze — Total général	1.013	1.013	821	821	—	—

továbbá azokat, akik külföldön főiskolai oklevelet szereztek (77), megállapíthatjuk, hogy a hallgatóknak általában 2%-a (1930/31-ben 2.5%-a) végzett külföldön is főiskolai tanulmányokat.

A főiskolai oklevéllel már rendelkező, de ennek ellenére további főiskolai tanulmányokra beiratkozott hallgatók száma 514 (3.3%) volt. Sok esetben természetesen nem új tárgyú oklevél megszerzéséről van szó, hanem csupán ugyanazon a szakon a doktori fokozat eléréséről, illetőleg a tanulmányok más kiegészítéséről.

16. Jelenlegi tanulmányok. Ami a hallgatók legutóbbi főiskolai tanulmányi viszonyait illeti, elsősorban a hallgatóknak szakok szerint való megoszlását kell ismernünk; erre nézve ismertetésünk elején már részletes tájékoztatást adtunk. Itt legfeljebb a rendkívüli

hallgatókról kell megemlékeznünk, továbbá a kollokviumokról, a vizsgákról és szigorlatokról, valamint a szemináriumi munkásságról és a gyorsírástudásról.

A rendkívüli hallgatók aránya legutóbb 3.3% volt, nagyjából férfiak, a nőkre mindössze 0.5% jut. Legnagyobb a számuk a közgazdaságtudományi karon (19%), mint-hogy ezen a karon a nem középiskolai (és nem jeles) érettségivel beiratkozottak csak a sikeres kollokviumok után lehetnek rendes hallgatók. A rendkívüli hallgatók száma egyébként az 1928/29. tanév óta fokozatosan csökkent; 1929/30-ban még 5.3% volt az arányuk.

A hallgatók sikeres kollokviumairól szóló adatok az előző félévről (ez esetben tehát az 1933/34. tanév I. feléről) szólnak. A hallgatóknak eszerint 58.5%-a kollokvált sikerrel

13. A vizsgák és szigorlatok száma és eredménye tudománysszakok szerint.
Nombre et résultat des examens et doctorats suivant les facultés.

Tudománysszak Faculté	1930/31			1933/34				
	Tartott — Examens tenus	Elfogad- tatott Examens approuvés		Tartott — Examens tenus	Elfogadtatott — Examens approuvés		ebből kitüntetés- sel — dont por- tant la mention très honorable	
		szám — nombre	%		szám — nombre	%	szám — nombre	%
Jog- és államtud. alapvizsga — <i>Examens fondamentaux de droit et sciences politiques</i>	5.610	3.935	70.1	6.000	4.209	70.2	1)	1)
Jog- és államtud. államvizsga — <i>Examens d'Etat de droit et de sciences politiques</i>	3	3	100.0	—	—	—	—	—
Jog- és államtud. szigorlat — <i>Doctorats en droit et es sciences politiques</i>	4.237	2.943	69.5	3.958	2.928	74.0	296	10.1
Orvostud. szigorlat — <i>Doctorats en médecine</i>	2.339	1.751	74.9	2.267	1.596	70.4	160	10.0
Gyógyszerészemesteri szigorlat — <i>Examens de maître-pharmacien</i> ..	340	293	86.2	235	185	78.7	30	16.2
Bölcsészeti doktori szigorlat — <i>Doctorats en philosophie</i>	123	119	96.7	167	162	97.0	53	32.7
Közgazdaságtud. vizsga — <i>Examens d'économie politique</i>	199	128	64.3	43	35	81.4	1)	1)
Közgazdaságtud. szigorlat — <i>Doctorats en économie politique</i>	559	431	77.1	733	546	74.5	56	10.3
Műegyetemi szigorlat — <i>Examens d'Univers. des Sciences techniques</i>	1.360	980	72.1	996	693	69.6	22	3.2
Középisk. tanári vizsga — <i>Examens de professorat pour écoles secondaires</i>	1.796	1.219	67.9	2.209	1.443	65.3	1)	1)
Felső keresk. isk. tanári vizsga — <i>Examens de professorat pour écoles moyennes de commerce</i>	383	191	49.9	310	193	62.3	1)	1)
Egyéb középfokú isk. képesítő tanári vizsga — <i>Examens de professorat pour d'autres écoles de degré moyen</i>	206	164	79.6	211	187	88.6	1)	1)

1) A kitüntetéses vizsgák számáról nincs adat. — Il n'y a pas de données sur le nombre des examens avec mention très honorable.

(1930/31-ben 53·6%) és pedig a legnagyobb részük (40·8%) három vagy több tárgyból. Legnagyobb számmal kollokváltak a bölcsészettanhallgatók (91%), továbbá az orvostanhallgatók és a műegyetemi hallgatók (71—73%); a joghallgatók közt 44%, a közgazdaságtudományi hallgatók közt pedig 64% volt a kollokválók aránya.

A főiskolákon tartott vizsgákra és szigorlatokra nézve elsősorban az 1931/32. tanévi kiadványban közöltük a fontosabb adatokat és pedig az 1921/22. tanévtől kezdődőleg, összehasonlítva azokat a háborút megelőző két tanév adataival. Ezúttal az 1930/31. és 1933/34. tanévi adatokat szemléltetjük a 13. sz. táblán, az utóbbi tanévnél feltüntetve a kitüntetéssel vizsgázottakat is, akikre adatgyűjtésünk ez alkalommal terjeszkedett ki először.

A bölcsészeti doktori szigorlatokat nem számítva, amelyeknek során a bizottság a hallgatóknak csak 3%-át utasította vissza, legjobb eredményt az egyéb középiskolai tanárvizsgálatnál (11% visszautasított) látnak. A jogi alapvizsgáknál, a jogi, orvosi és közgazdaságtudományi szigorlatoknál a bizottság a hallgatóknak általában 25—30%-át veti vissza. Ennél jóval nagyobb (35—38%) a visszautasítottak aránya a középiskolai és a felső kereskedelmi iskolai tanári vizsgákon.

Szemináriumi munkásságban az 1933/34. tanév I. felében a hallgatóknak 22%-a vett részt. Az arányszám itt is emelkedést mutat. A bölcsészettanhallgatóknak több, mint fele-része (54·3%) folytatott szemináriumi munkásságot; a joghallgatóknak ezzel szemben csak 11%-a.

A gyorsírást tudó hallgatók száma 1930/31-ben 3.837 (24%), 1933/34-ben 4.350 (28%) volt. Az arány évről-évre nagyobb lesz. Ezúttal is a közgazdaságtudományi karon találjuk a legtöbb gyorsírást tudó hallgatót (56%), de szép számmal vannak a joghallgatók (31%) és a bölcsészettanhallgatók közt (25%) is. A műegyetemi hallgatókra 22% gyorsírást tudó jut.

17. Évfolyamok. A hallgatók számának évfolyamonként való megoszlását elsősorban a főiskolák benépesülésének, az utánpótlás mértékének a megfigyelése végett kell vizsgálnunk. Erre vonatkozó adataink nem szerint a következők:

	F é r f i		N ő		E g y ü t t	
	szám	%	szám	%	szám	%
I. évf.	3.959	29·4	624	28·7	4.583	29·3
II. "	3.579	26·5	519	23·9	4.098	26·2
III. "	3.101	23·0	471	21·6	3.572	22·8
IV. "	2.231	16·6	502	23·1	2.733	17·4
V. "	613	4·5	60	2·7	673	4·3

Számításba kell itt vennünk, hogy a hallgatóknak közel $\frac{3}{4}$ része a négy, 22%-a az öt

évfolyamú tudományozásokra iratkozik; a három évfolyamú szakokra ezzel szemben csak 2% és a többi (1—2 éves) szakokra 2%-nál valamivel több jut. A fent közölt megoszlást az 1930/31. tanévvel hasonlítva össze, az I. évfolyamon a hallgatók arányának a csökkenését, a többi évfolyamokon viszont a növekedését látjuk; ez a körülmény a hallgatók létszámának az 1930/31. tanév óta beállt csökkenéséből következik.

A hallgatóknak évfolyamok szerint való megoszlása az évfolyamok száma, a benépesülés korábbi és újabb alakulása, a hallgatóknak a további évfolyamokon való elmaradása, illetőleg újból való bekapcsolódása szerint tudományozásonként más-más képet mutat. Amennyiben az 1933/34. tanévben az utolsó évfolyamra beiratkozott hallgatók számát összehasonlítjuk a korábbi megfelelő tannévvel, amelyben t. i. a nevezett hallgatók zöme az I. évfolyamra iratkozott és amely az illető tudományozás évfolyamainak száma szerint természetesen különböző, az első és utolsó évfolyam közt a következő különbségeket találjuk:

Hittud. karok és főisk.	—24·0
Jog- és államtud. kar	—63·1
Orvostudományi kar	+ 8·8
Bölcsészeti kar	—23·9
Gyógyszerészeti tanfolyam	+ 6·4
Közgazdaságtudományi kar	—51·2
Műegyetem	—46·3
Jogakadémiák	—54·9
Állatorvosi főiskola	—52·7
Bánya- és erdőmérnöki főisk.	— 2·6
Gazdasági akadémiák	— 9·1
Egyéb főiskolák, (4 évfolyamúak)	—27·2
" " (5 " ")	+ 1·0

A legerősebb arányú tehát a hallgatóknak az elsőtől az utolsó évfolyamig való elmaradása a jogi és a közgazdaságtudományi karon és az állatorvosi főiskolán; elég nagy a műegyetemen, továbbá a bölcsészeti és a hittudományi hallgatók közt is. Az orvostudományi karnál és a gyógyszerészeti tanfolyamnál feltüntetett arányszám viszont arra mutat, hogy ezeknél sok a tanulmányaival elmaradt hallgató s ezek duzzasztják meg az utolsó évfolyamot; valószínűleg ez az eset a többi kisebb létszámú olyan szaknál is, amelyeknél az első és utolsó évfolyam létszáma közt alig van különbség. Hangsúlyoznunk kell azonban, hogy csupán nyers összevetésről lehet szó, mivel az egyes évfolyamok létszámának az alakulása sokféle olyan körülménytől függ, amelyek adatgyűjtésünk mai rendszere mellett nem vehetők figyelembe.

18. Tanulmányi kedvezmények. Az idevonatkozó adatok a tandíj- és vizsgadíjmentesekre, az ösztöndíjasokra és a tankönyvekkel ellátottakra nézve nyújtanak tájékoztatást.

Teljes tandíjmentességet a hallgatóknak 10·1%-a, féltandíjmentességet 8·9%-a, köztisztviselői kedvezményt 11·2%-a és az utóbbin kívül még külön féltandíjmentességet (tehát együtt $\frac{3}{4}$ kedvezményt) 3·9%-a élvezett. A hallgatóknak eszerint több mint $\frac{1}{3}$ része részesült tandíjkedvezményben. A kedvezményesek száma évről-évre csökkent: 1930/31-ben 43% volt az arány. Az egyes karok közül a bölcsészeti karon találjuk a legtöbb tandíjkedvezményest (46%); az orvosi karon 38% és a jogi karon 30% az arány. Az egyes egyetemek közül a debreceni egyetem nyújtott a legtöbb hallgatónak tandíjkedvezményt (41%). Az évfolyamok során felfelé menve, a tandíjkedvezményesek száma is növekszik.

Vizsgadíjkedvezményben a hallgatók 6·6%-a részesült, valamivel több, mint az előző években; 1930/31-ben 5·4% volt az arány. Ezeknek a hallgatóknak a közgazdaságtudományi karon a legnagyobb az arányuk (20%). Az I. évfolyamon csak 2·9% az arány, míg a felsőbb évfolyamokon 7—9% közt váltakozik.

Ösztöndíj útján a hallgatók 4·6%-a részesült támogatásban; az arány valamivel kisebb az előző évekénél. Az I. évfolyamon 2·6%, a IV. évfolyamon 6·8% az arány. Leggyakrabban az ösztöndíj a bölcsészeti karon, továbbá a gazdasági és egyéb főiskolákon.

Kölcsönzött könyvből a hallgatók 57%-a tanult; 45% ebből azokra jut, akik csak kölcsönzött, 12% pedig azokra, akik saját és kölcsönzött könyveket használtak. Ezeknek a hallgatóknak a száma legnagyobb a közgazdaságtudományi és a bölcsészeti karon (60—69%). Az I. évfolyamon a hallgatók 51%-a, a IV. évfolyamon pedig 64%-a használt ilyen könyveket.

19. Egyesületek. A főiskolai hallgatóknak éppen felerésze tagja valamelyik diákszervezetnek; 1930/31-ben 47% volt ez az arány. A debreceni egyetemen 65%, a budapestin viszont csak 40% ezeknek a hallgatóknak az aránya. Az egyes karok közül az orvosi karon találjuk a legtöbb diákszervezetbe tömörült hallgatót (59%); a jogakadémiákon és a műegyetemen is magas (62, ill. 56%) ez az arány, de legnagyobb a gazdasági akadémiákon (77%). Az egyes évfolyamok közül sajátosságoképpen a II. évfolyamon legnagyobb (53%) a nevezett hallgatók aránya.

Sportegyesület kötelékébe a hallgatók 27%-a tartozott. A vidéki egyetemek közül a debreceni csak 20% ez az arány, a jogakadémiákon ellenben 53%, a műegyetemen 38%, a gazdasági akadémiákon pedig 35%; az egyes egyetemi karok közül legmagasabb az arány a jogi karon: 33%.

20. A kiadott főiskolai oklevelek. Az ide-

vonatkozó adatokat és az azokkal szorosan összefüggő szociális kérdéseket Jánki Gyula az 1931/32. és 1932/33. tanévi kiadványban behatóan ismertette; ez az ismertetés nemcsak a főiskolákon oklevelet szerzett egyének adatait veszi vizsgálat alá a háború előtti időre visszamenőleg, hanem azokat az 1930. évi népszámlálás által megállapított igen érdekes adatokat is, amelyek a főiskolai oklevéllel rendelkező egyéneknek népességükben elfoglalt számát tüntetik fel.

Az utóbbi adatok szerint 1930-ban 86.915 volt a főiskolai végzettséggel rendelkező egyének összes okleveleinek a száma; a főiskolai oklevéllel rendelkező egyének száma természetesen ennél kevesebb (2.122-vel) és összesen 84.793-at tesz, minthogy egyeseknek két vagy több oklevelük is van.

Az évenként kiadott főiskolai oklevelek számáról szóló adatokat a 14. sz. táblán ezúttal is közöljük és ezzel kapcsolatosan megemlíthetjük, hogy 1920/21-től kezdve 1933/34-ig főiskoláink összesen 43.648 oklevelet adtak ki és pedig 31.153-at az 1920/21—1929/30. tanéveket felölelő évtizedben, 12.495-öt pedig a legutóbbi négy tanévben: 1930/31-től 1933/34-ig. A jelzett 14 év alatt kiadott főiskolai oklevelek szakok szerint a következőképp oszlottak meg:

	Szám	%
Hittudományi és kánonjogi doktori	257	0·6
Jogi és államtudományi	13.935	31·9
Bölcsészeti és tanári	8.169	18·7
Orvosi	7.236	16·6
Gyógyszerészeti	1.919	4·4
Közgazdaságtudományi	1.632	3·7
Műegyetemi mérnöki	5.624	12·9
Műegyetemi közgazdasági ...	267	0·6
Állatorvosi	773	1·8
Bányamérnöki	282	0·7
Erdőmérnöki	483	1·1
Gazdasági akadémiai	3.071	7·0

A megoszlás arányait vizsgálva, azt látjuk, hogy főképp a bölcsészeti és a tanári oklevelek aránya nőtt, de ezzel kapcsolatban emelkedett a jogi, a közgazdaságtudományi és az állatorvosi oklevelek száma is. Ezzel szemben a többi csoportok aránya kisebbedett s ezek közt leginkább van jelentősége az orvosi és a mérnöki oklevelek számában beállott csökkenésnek.

A kiadott oklevelekről szóló adataink között helyet foglalnak a honosított oklevelek is. Külön figyelve ezeket az adatokat, kitéjük, hogy az 1920/21—1933/34. tanévek folyamán főiskoláink összesen 309 oklevelet honosítottak. Ebből 135 Németországban, 106 Ausztriában, 36 pedig Svájcban szerzett oklevél volt. Szakok szerint 171 mérnöki, 42 orvosi és 36 gazdasági akadémiai oklevelet találunk a fenti számban. A honosítottak közt 11 nő volt.

14. A kiadott főiskolai oklevelek száma. — Nombre des diplômes délivrés par les Hautes Ecoles.

Table with columns for years (1913/14 to 1933/34) and rows for various academic disciplines like Hittudományi és kánonjogi doktori, Államtudományi doktori, Jogtudományi doktori, etc.

A honosítottak igen sok esetben a honosításnál jóval korábban szereztek meg külföldi okleveleket; így 1933/34-ben csupán 4 oklevélnek a megszerzési ideje esik az 1930. évnél későbbi időre (1931-re), a többinek az 1930., illetőleg még korábbi év volt a megszerzési ideje. (A korábbi évek adatait l. az 1932/33. tanévi kiadványban.)

21. Tanári személyzet. A főiskolák tanári személyzetére vonatkozó adatok külön adatgyűjtés körébe tartoznak. Ezúttal azonban a teljesség kedvéért itt is közöljük az adatokat és pedig a legutolsó 5 tanévről. (Lásd a

15. sz. táblát.) A nevezett létszámra nézve elég annyit megemlítenünk, hogy 4 év alatt abban 15%-nyi emelkedés mutatkozik; kisebb mértékben csaknem mindegyik csoportban emelkedést látunk, de a legerősebb növekedés a magántanároknál mutatkozik (48%).

22. A felsőoktatás költségei. A főiskoláról közölt adatainkat néhány, a felsőoktatás fenntartási költségeit szemléltető pénzügyi adattal egészítjük ki. Ezek az adatok más államok hasonló adataival összevetve is sok

15. Az egyetemek és főiskolák tanári személyzete az 1929/30—1933/34. tanévekben. — Personnel enseignant des Universités et des écoles supérieures dans les années scolaires 1929/30 à 1933/34.

Large table with multiple columns for university names (Budapest, Debrecen, Pécs, Szeged, etc.), years (1929/30 to 1933/34), and rows for various faculty types (Bölcsészeti, Gyógyszerészeti, etc.).

1) Előadást hirdető magántanárok száma. — Nombre des professeurs agrégés dont les cours sont annoncés. 2) A közgazdaságtudományi karral együtt. — Y compris la faculté d'économie politique.

(15.) Az egyetemek és főiskolák tanári személyzete az 1929/30—1933/34. tanévekben. — Personnel enseignant des Universités et des écoles supérieures dans les années scolaires 1929/30 à 1933/34.

		A tanári személyzet a II. félévben Personnel enseignant dans le 1 ^{er} semestre												A tanári személyzet a II. félévben Personnel enseignant dans le 1 ^{er} semestre									
Főiskola, tudománykar, tanév — Écoles supérieures, facultés, années scolaires		Nyilvános rendes tanár — Professeurs ordinaires	Nyilv. cím. (hazatelebbi) rendes tanár — Prof. ordinaires titulaires (honoraires)	Nyilv. rendkívüli tanár — Professeurs extraordinaires	Cluz, nyilv. rendkívüli tanár — Professeurs extraordinaires titulaires	Adjunktus tanár — Professeurs suppléants	Magántanár — Professeurs agrégés 1)	Tanulói és előadó — Maîtres et chargés de cours	Összesen — Au total	Adjunktus, tanársegéd — Adjoints													
Állatorvosi főiskola, Budapest — École supérieure vétérinaire, Budapest												Polg. isk. tanár- és tanárnőképző főiskolák — Écoles normales sup. pour éc. bourgeoises											
Année scol.	1929/30. tanév	11	2	7	—	9	6	35	11	Année scol.	1929/30. tanév	27	—	—	—	—	26	53	—				
"	1930/31.	11	2	1	4	—	10	7	35	"	1930/31.	14	—	—	—	—	33	47	—				
"	1931/32.	13	—	1	4	—	9	7	34	"	1931/32.	10	—	—	—	—	33	43	—				
"	1932/33.	12	2	1	4	—	10	7	36	"	1932/33.	8	—	—	—	—	42	50	—				
"	1933/34.	10	—	3	2	—	13	6	34	"	1933/34.	9	—	—	—	—	39	48	—				
Bánya- és erdőmérn. főisk., Sopron — École sup. des mines et des forêts, Sopron												Gyógypedagógiai tanárképző főisk., Bpest — École norm. sup. médico-pédagogique, Bpest											
Année scol.	1929/30. tanév	22	1	3	1	—	—	6	33	23	Année scol.	1929/30. tanév	1	—	—	—	—	13	14	—			
"	1930/31.	22	2	2	1	—	—	7	34	22	"	1930/31.	1	—	—	—	—	12	13	—			
"	1931/32.	22	4	—	—	—	—	7	33	22	"	1931/32.	1	—	—	—	—	13	14	—			
"	1932/33.	22	4	1	—	—	—	7	34	22	"	1932/33.	1	—	—	—	—	13	14	—			
"	1933/34.	25	—	1	—	—	1	11	38	19	"	1933/34.	1	—	—	—	—	13	14	—			
Gazdasági akadémiák — Académies d'agriculture												Testnevelési főiskola, Budapest — École sup. de l'éducation physique, Budapest											
Année scol.	1929/30. tanév	28	—	5	—	2	—	7	42	7	Année scol.	1929/30. tanév	2	—	—	—	—	34	36	1			
"	1930/31.	26	—	5	—	2	—	8	41	8	"	1930/31.	3	—	—	—	—	26	29	5			
"	1931/32.	25	—	5	—	1	—	10	41	9	"	1931/32.	3	—	—	—	—	25	28	5			
"	1932/33.	26	—	4	—	2	—	11	43	6	"	1932/33.	4	—	—	—	—	28	32	5			
"	1933/34.	26	—	4	—	2	—	11	43	9	"	1933/34.	4	—	—	—	—	28	32	6			
Képzőművészeti főisk., Budapest — École sup. des Beaux-Arts, Budapest												Egyet. és főisk. mindössze — Total général des Universités et des écoles supérieures											
Année scol.	1929/30. tanév	25	—	—	—	—	—	12	37	20	Année scol.	1929/30. tanév	511	8	36	100	20	251	265	1.191	614		
"	1930/31.	23	—	—	—	—	—	7	30	20	"	1930/31.	505	11	37	97	17	272	287	1.206	642		
"	1931/32.	23	—	—	—	—	—	7	30	21	"	1931/32.	495	13	44	98	18	296	259	1.223	653		
"	1932/33.	19	—	—	—	—	—	7	26	19	"	1932/33.	505	19	41	127	14	351	279	1.336	701		
"	1933/34.	20	—	—	—	—	—	7	27	16	"	1933/34.	506	14	40	126	23	372	290	1.371	653		

1) Előadást hirdető magántanárok száma. — Nombre des professeurs agrégés dont les cours sont annoncés.

tanulást nyújtanak, bár addig, amíg ezen a téren is nem épül ki az egyöntetű nemzetközi statisztika rendszere, pontosabb egybevetés alig lehetséges.

Adataink (lásd a 16. sz. táblát) a felső oktatásra előirányzott állami kiadásokról szólnak, minthogy a tényleges kiadások adatainak a hiánytalan összeállítása a költségvetési évet követően csak hosszabb idő után lehetséges. Kiténik az adatokból, hogy állami költségvetésünk a szóbanlevő kiadások 91%-át a vallás- és közoktatásügyi, 6%-át a földművelésügyi és 3%-át a pénzügyi tárca keretében

irányozta elő. A vallás- és közoktatásügyi minisztériumnál feltüntetett összegből (1933/34-ben) 38% a budapesti egyetemre (a közgazdaságtudományi karral együtt), 45% a három vidéki egyetemre, 9% a műegyetemre, 8% pedig egyéb főiskolákra (főiskolai célokra) jut.

A pénzügyi szanalás idejében (1924/25-ben) alacsonyan állott előirányzati összeg 1929/30-ig 60%-kal emelkedett; innen kezdve azonban a gazdasági válság miatt 1933/34-ig évről-évre csökkent az összeg és pedig négy év alatt összesen 32%-kal.

16. Az állami költségvetés főiskolai oktatásügyi előirányzata az egyes minisztériumok szerint az 1924/25. és 1929/30—1933/34. években. — Prévisions budgétaires de l'enseignement supérieur pour les années 1924/25 et 1929/30 à 1933/34, suivant les divers ministères.

Minisztérium, egyetem, főiskola Ministères, Universités, Ecoles supérieures	Az 1924/25. ¹⁾	Az 1929/30.	Az 1930/31.	Az 1931/32.	Az 1932/33.	Az 1933/34.
	költségvetési év rendes és rendkívüli kiadásainak előirányzata ezer pengőben. — Prévisions budgétaires en pengős (dépenses ordinaires et extraordinaires) pour les années budgétaires ci-dessus					
Vallás- és közoktatásügyi minisztérium — Ministère des Cultes et de l'Instruction publique						
Pázmány Péter tudományegyetem — Université Pierre Pázmány	4.978	8.040	7.622	7.155	5.937	5.745
Tisza István tudományegyetem — Université Étienne Tisza	2.838	3.194	3.053	3.679	3.168	2.817
Erzsébet tudományegyetem — Université Élisabeth	3.464	2.998	3.129	2.980	2.232	2.068
Ferenc József tudományegyetem — Université François-Joseph	1.523	3.815	3.662	3.579	2.375	2.188
Budapesti egyetemi közgazdaságtudományi kar — Faculté d'économie politique de l'Université de Budapest	274	585	561	502	386	345
József-műegyetem — Université des Sciences techniques Joseph	1.059	2.123	1.936	1.937	1.558	1.451
Közép- és polgári iskolai tanárképzők — École normale supérieure pour la formation de professeurs de l'enseignement secondaire et bourgeois	461	615	566	529	400	364
Gyógypedagógiai tanárképző — École normale supérieure médico-pédagogique	19	33	31	31	21	23
Testnevelési főiskola — École supérieure de l'éducation physique	34	277	276	149	114	103
Képzőművészeti főiskola — École supérieure des Beaux-Arts	158	336	310	304	243	208
Hittudományi főiskolák támogatása — Assistance prêtée aux écoles supérieures de théologie	107	328	311	236	183	181
Diaktámogatás — Assistance prêtée aux étudiants	—	109	113	61	39	40
Jóléti — Pour leur bien-être	—	976	811	400	330	410
Összesen — Total	14.915	23.429	22.381	21.542	16.986	15.943
Földművelésügyi minisztérium — Ministère de l'Agriculture						
Állatorvosi főiskola — École supérieure vétérinaire	304	566	559	506	454	413
Gazdasági akadémiák — Académies d'agriculture	435	855	712	683	596	568
Összesen — Total	739	1.421	1.271	1.189	1.050	981
Pénzügyminisztérium — Ministère des Finances						
Bánya- és erdőmérnöki főiskola — École sup. des mines et des forêts	474	1.023	661	715	565	537
Mindössze — Total général	16.128	25.873	24.313	23.446	18.601	17.461

1) Az 1924/25. költségvetési évben aranykoronában megállapított összegek pengő-értékre számítottak át. — Les sommes fixées en couronnes-or dans l'année budgétaire 1924/25, ont été converties en pengős.

La statistique des Écoles supérieures hongroises dans l'année scolaire 1933—34.

(Résumé.)

Pendant l'année scolaire 1929—30, l'Office central royal hongrois de statistique réformait essentiellement ses enquêtes sur les étudiants des Ecoles supérieures. Les résultats des enquêtes réorganisées paraissent par an, l'Office y consacre une publication spéciale. La présente publication est la cinquième de celles qui ont paru depuis la réforme des enquêtes. Les données étant recueillies pendant le IIe semestre, nos chiffres concernent en général ce semestre-là.

Il y a en Hongrie 40 Ecoles supérieures. Environ la moitié en sont des Ecoles de théologie ; cependant, les élèves de celles-ci ne représentent que 7% du nombre total des étudiants. Les Ecoles supérieures sont entretenues par l'Etat, à l'exception des Ecoles de théologie et des « Académies » de droit. Depuis 1930—31, le nombre des étudiants va en diminuant. Pendant les trois dernières années, il a baissé de 400 ; la diminution tient à ce fait qu'il vient de moins en moins d'étudiants des territoires détachés de la Hongrie. Les chiffres relatifs à l'année scolaire en cours (1934—35) accusent une nouvelle régression, due surtout à la mauvaise situation économique.

La proportion, pour 100.000 habitants, des étudiants a été de 185 en 1930—31 et de 177 ces derniers temps. Dans l'année scolaire 1933—34, le nombre des étudiants a été seulement de 14% au-dessous de celui d'avant-guerre, bien que la population totale soit inférieure de 53% à celle d'avant le démembrement du pays. Pour la proportion, pour mille habitants, des étudiants des Universités (y compris la Polytechnique), la Hongrie occupe la 13e place parmi les pays européens (voir le tableau de la page 9).

Examinons maintenant les chiffres relatifs aux différentes branches de l'enseignement supérieur. Le nombre des étudiants augmente de plus en plus aux Facultés de théologie et de droit. Il diminue aux Facultés de médecine ; il en est de même des élèves-ingénieurs. Aux Facultés de philosophie, le nombre des étudiants augmentait jusqu'en 1931—32 ; ces dernières années, il accusait, là aussi, une régression. Dans les Ecoles supérieures d'agriculture, le nombre des étudiants a, pendant les 10 dernières années, diminué d'environ 60%. En général, on voit décroître le nombre des étudiants se préparant aux professions libérales et augmenter le nombre de ceux qui désirent devenir fonctionnaires, pour avoir un traitement fixe et sûr.

La plus grande partie (82%) des étudiants

appartiennent aux Ecoles supérieures où le nombre des élèves est fixé chaque année, en vertu de la loi sur le *numerus clausus*, par arrêté spécial.

Le nombre des étudiantes, ayant augmenté sans cesse après la guerre, s'est élevé à 14% en 1931—32 ; il a légèrement diminué ces dernières années. Ce sont les Facultés de philosophie et le cours de pharmacie qui ont le plus d'élèves femmes.

Parmi les élèves (hommes et femmes) des Ecoles supérieures, on voit s'accroître la proportion des éléments jeunes, qui font leurs études entre 18 et 22 ans, et décroître celle des étudiants plus âgés, qui terminent leurs études avec retard. La proportion de ces derniers représentait 80% avant la guerre ; elle est tombée ces derniers temps à 75%.

C'est dans les années scolaires 1926—27 et 1928—29 que la répartition par confessions des étudiants correspondait le plus à la répartition par confessions de la population. Depuis, les dispositions de la loi sur le « *numerus clausus* » ayant été essentiellement atténuées, la proportion des étudiants chrétiens a diminué et celle des israélites augmenté. Mais, dans la dernière année scolaire, la proportion des israélites de Ire année est tombée, de 11.7% pendant l'année scolaire précédente, à 8.4%. Pendant la dernière année scolaire, parmi les élèves israélites, la proportion des hommes a été de 7.6% et celle des femmes, de 13.6%. Le pourcentage des israélites est particulièrement élevé (20%) à la Faculté des sciences économiques.

Parmi les étudiants, la proportion de ceux de langue maternelle non hongroise est maintenant de 1.3%. En Europe, le nombre des étudiants de langue maternelle hongroise est de près de 20.000. Ce nombre comprend 15.500 étudiants faisant leurs études en Hongrie, environ 1.500 citoyens hongrois inscrits à des Ecoles étrangères, et à peu près 3.000 ressortissants étrangers, mais ayant le hongrois pour langue maternelle, qui font leurs études en dehors de Hongrie (ces derniers sont pour la plupart citoyens des Etats successeurs). — Des étudiants de langue maternelle hongroise, 44% savent une ou plusieurs langues étrangères. Environ 25% en savent une langue étrangère ; 13%, deux langues étrangères ; 6%, trois (ou plus de trois) langues étrangères. Le pourcentage des étudiants sachant une ou plusieurs langues étrangères est de 37% pour les étudiants de Ire année ; il s'élève à 50% pour ceux de IVe année.

De tous les étudiants de Hongrie, 2.8% sont mariés ou divorcés ; 3.1%, orphelins de père et de mère ; 24.6%, orphelins de père ou de mère (18.4% ont perdu leur père ; 6.2%, leur mère). 1/5 des étudiants sont devenus pendant la guerre orphelins de père et de mère, ou de père. Les fils de combattants de la guerre mondiale représentent 55% des étudiants. — Du nombre total des étudiants, 17.2% n'ont ni frère ni sœur ; 53.0% ont 1 ou 2 frères (ou sœurs) ; 20.6% ont 3 ou 4 frères (ou sœurs) ; 9.2% ont 5 frères (ou sœurs) ou davantage ; ces derniers temps, pour les deux premiers groupes, les proportions ont augmenté, elles ont diminué pour les deux derniers groupes.

Des étudiants, 53% sont enfants de fonctionnaires ou d'employés privés ; 26% sont enfants de patrons exerçant une profession agricole, industrielle ou commerciale ; 61% sont enfants de parents appartenant à la classe moyenne instruite ; 13% sont enfants d'ouvriers ou de garçons de bureau. Parmi les étudiants, la proportion d'enfants de patrons exerçant une profession agricole, industrielle ou commerciale a décliné et celle d'enfants d'ouvriers ou de garçons de bureau s'est élevée. Parmi les parents d'étudiants, 30% avaient un diplôme d'Ecole supérieure.

1/3 des étudiants habitent dans la ville où est l'Ecole supérieure qu'ils fréquentent ; à cet égard, la proportion accusait une augmentation ces derniers temps. Le pourcentage des étudiants habitant sur les territoires détachés de la Hongrie diminue de plus en plus ; au lendemain de la guerre, elle a été de 25% ; aujourd'hui, elle représente 4%.

86% des étudiants sont entièrement entretenus par leur père ou mère (ou par d'autres parents) ; 14% des étudiants vivent, entièrement ou en partie, de leur travail ; pour cette dernière proportion, on constate, ces derniers temps, une certaine diminution, due à l'aggravation des circonstances économiques. Il y a 3 ans, 24.7% des étudiants vivaient de leur travail ; maintenant, cette proportion n'est plus que de 16.4%.

Plus de la moitié des étudiants habitent chez leurs parents ; 1/4, dans des internats ; 20% habitent en meublé ou dans un logement loué pour un an. Le nombre des étudiants gagnant leur vie a diminué, par suite de quoi la proportion de ceux habitant chez leurs parents a augmenté. Dans les internats, 1/5 des étudiants bénéficient de prix de faveur.

Dans la dernière année scolaire, 55% des étudiants ont été obligés à demander un secours. La plupart en avaient besoin pour payer des droits d'inscription ou d'examen, ou pour acheter des manuels, ou pour payer leurs repas, leur logement, ou un traitement dentaire. 15% en ont déclaré n'avoir pas un logement convenable ;

30% ont demandé un secours pour avoir un vêtement, leurs vieux vêtements laissant trop à désirer.

Quant à l'instruction préalable des étudiants, 92% en avaient un diplôme de baccalauréat délivré par un établissement d'enseignement secondaire ; les autres avaient terminé leurs études dans d'autres écoles secondaires (de commerce, d'agriculture, etc.) ; parmi ces derniers, il y avait aussi des jeunes gens ayant un diplôme d'instituteur. Des étudiants de Ire année, avaient obtenu au baccalauréat : la mention « excellent », 8.2% ; « très bien », 16.1% ; « bien », 29.7% ; « passable », 46.0%. La proportion des élèves ayant obtenu une bonne note au baccalauréat augmente d'année en année.

Le nombre des étudiants ayant interrompu leurs études accuse une diminution. Il en est de même pour ceux qui ont changé de Faculté sans avoir obtenu de diplôme à la Faculté où ils avaient été inscrits préalablement. Par contre, 3.3% des étudiants avaient, dans l'année scolaire 1933—34, un diplôme supérieur.

En 1933—34, la proportion des étudiants non réguliers était de 3.3%. Des étudiants, 58% ont eu du succès aux « colloques » (Pour les examens, y compris ceux de doctorat, voir le tableau de la page 27). 22% des étudiants participaient aux travaux des instituts ou laboratoires des Ecoles supérieures, et 28% connaissaient la sténographie.

Suivant les années d'étude, le nombre des étudiants se répartissait comme suit : Ire année, 29.3% ; IIe année, 26.2% ; IIIe année, 22.8% ; IVe année, 17.4% ; V^e année, 4.3%. Près des 3/4 des étudiants étaient inscrits aux Facultés ou sections où les études durent quatre années ; 22%, aux Facultés où les études durent cinq années ; seulement 2%, aux Facultés où les études durent trois années ; également 2% faisaient des études qui durent 1 ou 2 années.

Plus d'un tiers des étudiants ont obtenu des faveurs pour les droits scolaires ; le nombre des faveurs accordées à cet égard accusait une diminution ces derniers temps. 6.6% des étudiants ont eu, par faveur, une réduction de droit d'examen ; 4.6% étaient boursiers. 57% utilisaient des manuels empruntés par eux. La moitié des étudiants appartenait à des Associations d'étudiants ; 27%, à des sociétés sportives. — Le tableau de la page 30, indique, par an, le nombre des diplômes supérieurs délivrés. Entre les années scolaires 1920—21 et 1933—34, les Ecoles supérieures hongroises ont délivré 43.648 diplômes. Ce nombre-là comprend 309 diplômes étrangers pour lesquels l'équivalence a été accordée.

D'après les données publiées à la fin du texte hongrois sur le personnel enseignant et les dépenses publiques affectées à l'enseignement supérieur, ces dépenses ont diminué de 32% depuis 1929—30.

II.

STATISZTIKAI TÁBLÁK.

Tableaux statistiques.

I. ÖSSZEFOGLALÓ ADATOK AZ 1930/31—1933/34. TANÉVEK II. FELÉRŐL. — RÉSUMÉ DES DONNÉES SUR LES SEMESTRES D'ÉTÉ DES ANNÉES SCOLAIRES DE 1930/31 À 1933/34.

1. Rendes és rendkívüli hallgatók; a hallgatók vallás és kor szerint. — Étudiants réguliers et au cours irrégulier: culte et âge des étudiants.

Table with multiple columns: Évfolyam, tanév, Années, années scolaires; A hallgatók között — Dont étudiants; de culte; vallás; éves — ans; Abszolút számok — Nombres absolus; %-ok — En %.

2. A hallgatók idegen nyelvtudása és érettségi bizonyítványa. — Connaissance de langues étrangères et brevets de bachelier des étudiants.

Table with multiple columns: A hallgatók közül — Dont étudiants; magyar anyanyelvű és — de langue maternelle hongroise et; parlató; parlató; érettségi bizonyítvánnyal iratkozott be; Abszolút számok — Nombres absolus; %-ok — En %.

1) Az érettségi bizonyítvány fokozata szerint nem részletezhető — Ils ne peuvent être spécifiés suivant le degré du brevet de bachelier.

3. A hallgatók tanulmányi, lakás- és étkezési viszonyai; a hallgatók atyjának főiskolai végzettsége. Les conditions d'études, de logement et de nourriture des étudiants; les hautes études de leurs pères.

Table with multiple columns: A hallgatók között - Dont étudiants, habitant, se nourrissant, Abszolút számok - Nombres absolus, %-ok - En %, and various sub-categories like 'lakik' and 'étkezik'.

1) A rendházban és szemináriumban lakó — étkező hallgatókkal együtt. — Y compris les étudiants habitant et se nourrissant dans un couvent ou un séminaire.

4. A hallgatók szüleinek foglalkozása; a hallgatók családi viszonyai és szükségletei. — Profession des parents des étudiants; conditions familiales et besoins des étudiants.

Table with multiple columns: A hallgatók szüleinek foglalkozása, A hallgatók közül - Dont étudiants, Abszolút számok - Nombres absolus, %-ok - En %, and various family status categories like 'ajant', 'testvére van', 'nőtlen v. hajadon', etc.

1) Az egyes szükségletek megnevezésénél minden hallgató annyiszor szerepel, ahány szükségletet igényelt. — 1) A la désignation de chaque provision, tous les étudiants y figurent autant de fois qu'ils en avaient besoin.

II. ÖSSZEFOGLALÓ ADATOK AZ 1933/34. TANÉVRŐL. — RÉSUMÉ DES DONNÉES DE L'ANNÉE SCOLAIRE 1933/34.

5. Rendes és rendkívüli hallgatók; a hallgatók vallás és kor szerint. — Étudiants réguliers et au cours irrégulier; culte et âge des étudiants.

Table with columns for 'Főiskola, évfolyam', 'A hallgatók összes száma', 'A hallgatók közül - Dont étudiants', 'Abszolút számok - Nombres absolus', and '%-ok - En %'. It details student counts by university, faculty, and year.

1) A közgazdaságtudományi kar nélkül. — Sans la faculté d'économie politique.

6. A hallgatók családi állapot, állampolgárság, anyanyelv és idegen nyelvtudás szerint. — Les étudiants suivant l'état civil, la qualité de citoyen, la langue maternelle et la connaissance des langues étrangères.

Table with columns for 'A hallgatók közül - Étudiants', 'Abszolút számok - Nombres absolus', and '%-ok - En %'. It details student counts by marital status, citizenship, and language proficiency.

7. A hallgatók szüleinek foglalkozása; a hallgatók szükségletei és érettségi bizonyítványa. — Profession des parents des étudiants; besoins et brevets de bachelier des étudiants.

Table with multiple columns: Főiskola, évfolyam; A hallgatók szüleinek foglalkozása; A hallgatók közül — Étudiants; Abszolút számok — Nombres absolus; %-ok — En %.

1) Az egyes szükségletek megnevezésénél minden hallgató annyiszor szerepel, ahány szükségletet igényelt. — A la désignation de chaque provision, tous les étudiants y figurent autant de fois qu'ils en avaient besoin. 2) Ebből 1.498 hallgató fogkezelést igényelt. — Dont 1.498 étudiants avaient besoin de traitement dentaire. 3) Ebből 3.863 hallgató tankönyv-, 3.853 vizsgadíj-, 1.670 szigorlati díjat igényelt. — Dont 3.863 étudiants avaient besoin d'assistance au point de vue de manuels scolaires, 3.853 à celui de rétribution d'examen, 1.670 à celui de rétribution d'examen de doctorat. 4) A Közgazdaságtudományi kar nélkül. — Sans la faculté d'économie politique.

8. A hallgatók az eltöltött tanulmányi idő szerint. — Les étudiants suivant les semestres passés

Table with multiple columns: A hallgatók közül — Étudiants; Abszolút számok — Nombres absolus; %-ok — En %.

9. Rendes és rendkívüli hallgatók; a hallgatók vallása és családi viszonyai. — Etudiants réguliers et au cours irrégulier; culte et conditions familiales des étudiants.

Table with multiple columns: A hallgatók összes száma, A hallgatók közül - Dont étudiants, A hallgatók száma, akiknek... Includes sub-sections for various faculties like Tud.-egyetemek, József-műegyetem, and others.

10. A hallgatók testvéreinek száma; a hallgatók lakása és étkezése. — Nombre des frères et sœurs des étudiants; logement et nourriture des étudiants.

Table with multiple columns: A hallgatók közül - Nombre des étudiants, Agyaló - Locataires de H, Lakás - Habitant, Étkezik - Se nourrissant. Includes sub-sections for various faculties like Tud.-egyetemek, József-műegyetem, and others.

1) A rendházban és szemináriumban lakó-étkező hallgatókkal együtt. — Y compris les étudiants habitant et se nourrissant dans un couvent ou un séminaire.

III. RÉSZLETES ADATOK AZ 1933/34. TANÉVRŐL. — DONNÉES DÉTAILLÉES DE L'ANNÉE SCOLAIRE 1933/34.

11. Rendes és rendkívüli hallgatók; a hallgatók évfolyam és kor szerint. — Étudiants réguliers et au cours irrégulier; les étudiants suivant les années et l'âge.

Table with columns for 'Főiskola, tudománykar', 'A hallgatók összes száma', 'rendes', 'rendkívüli', 'évfolyamos — année', and 'éves — ans'. Rows include various faculties like 'Tudományegyetemek', 'Közgazdaságtud. kar', 'Tisza István tud.-egyet.', etc.

1) A III. és IV. évfolyamos hallgatók gyógyszerészeti doktorjelöltek.

12. A hallgatók vallás, anyanyelv és szülei foglalkozása szerint. — Les étudiants suivant les cultes, la langue maternelle et la profession des parents.

Table with columns for 'A hallgatók közül — Étudiants', 'de culte', 'de langue maternelle', 'A hallgatók szüleinek foglalkozása', and 'Écoles supérieures, facultés'. Rows include 'Universtés des Sciences', 'Universté Pierre Pázmány', 'Universté Étienne Tisza', etc.

1) Les étudiants de IIIe et de IVe année sont des aspirants au doctorat en pharmacie.

(II.) Rendes és rendkívüli hallgatók; a hallgatók évfolyam és kor szerint. — Etudiants réguliers et au cours irrégulier; les étudiants suivant les années et l'âge.

Table with columns for 'Főiskola, tudománykar', 'A hallgatók összes száma', 'rendes', 'rendkívüli', 'évfolyamos - année', and age groups from 19 to 30.

(12.) A hallgatók vallás, anyanyelv és szülei foglalkozása szerint. — Les étudiants suivant les cultes, la langue maternelle et la profession des parents.

Table with columns for 'A hallgatók - Étudiants', 'de culte', 'de langue maternelle', 'szüleinek foglalkozása', and 'Écoles supérieures, facultés'.

Table with multiple columns: Főiskola, tudománykar; A hallgatók között — Étudiants; A hallgatót teljesen eltartja a (az) Étudiants entièrement entretenus par; Teljesen eltartottak — Entièrement entretenus. Rows include various faculties like Pázmány Péter tud.-egy., Közgazdaságtud. kar, etc.

1) A gyógyszerészeti doktorjelöltekkel együtt.

Table with multiple columns: Részből — Étudiants vivant en partie; Teljesen — Étudiants vivant entièrement; Étudiants membres; Écoles supérieures, facultés. Rows include various faculties like Universités des Sciences, Fac. d'écon. politique, etc.

1) Y compris les aspirants au doctorat en pharmacie.

(14.) A hallgatók érettségi bizonyítványa; a hallgatók eltartói. — Les brevets de bachelier des étudiants; les soutiens des étudiants.

Table with columns for 'Főiskola, tudománykar', 'A hallgatók közül — Étudiants', 'A hallgatót teljesen eltartja a (az) Étudiants entièrement entretenus par', and 'Teljesen eltartottak Entirement entretenus'. Rows include various university faculties like 'Római katolikus', 'Református', 'Gazdasági főiskolák', etc.

(15.) A hallgatók eltartói. — Les soutiens des étudiants.

Table with columns for 'Részben — Étudiants vivant en partie' and 'Teljesen — Étudiants vivant entièrement'. It details sources of support for students, such as 'de leur gain', 'de leur fortune', 'de leur patrimoine', etc. Rows are numbered 1 through 44.

16. A hallgatók lakásviszonyai, ruházata és szüleinek lakóhelye. — Conditions d'habitation, vêtements des étudiants et lieu d'habitation de leurs parents.

Table with columns for 'Főiskola, tudománykar', 'lakás', 'ruházata', 'szüleinek lakóhelye', and 'közül internátusban lakók'. Rows include faculties like 'Pázmány Péter tud.-egy., Budapest.' and 'Tudományegyetemek.' with numerical data.

1) Rendházak és szemináriumok nélkül. — Sans les couvents et les séminaires. — 2) A gyógyszerészeti doktorjelöltekkel együtt.

17. A hallgatók előző főiskolai tanulmányai. — Les étudiants suivant leurs hautes études antérieures.

Table with columns for 'Főiskola, tudománykar', 'lakás', 'ruházata', 'szüleinek lakóhelye', and 'közül internátusban lakók'. Rows include faculties like 'Université Pierre Pázmány, Budapest.' and 'Universités des Sciences.' with numerical data.

3) Y compris les aspirants au doctorat en pharmacie.

18. A hallgatók állampolgársága és érettségi bizonyítványa. — Qualité de citoyen et brevets de bachelier des étudiants.

Table with columns for 'A hallgatók közül — Dont étudiants', 'ressortissants', 'qui se sont inscrits avec un brevet de bachelier', and 'Főiskola, tudománykar, évfolyam'. It lists student numbers by university and faculty across various years.

1) Az érettségi bizonyítvány fokozata szerint nem részletezhető. — Ils ne peuvent être spécifiés suivant le degré du brevet de bachelier.

19. A hallgatók idegen nyelvtudása és családi viszonyai. — Connaissance de langues étrangères et conditions familiales des étudiants.

Table with columns for 'A hallgatók közül — Étudiants', 'magyar anyanyelvű és — de langue maternelle hongroise et', 'parlant aussi', 'parlant', and 'Főiskola, tudománykar, évfolyam'. It details foreign language skills and family conditions for students across various faculties.

(18.) A hallgatók állampolgársága és érettségi bizonyítványa. — Qualité de citoyen et brevets de bachelier des étudiants.

Table with columns for 'Főiskola, tudománykar, évfolyam', 'A hallgatók összes száma', 'ressortissants', 'qui se sont inscrits avec un brevet de bachelier', and various academic categories like 'Tudományegyetem', 'Jog- és államtud. karok', etc.

1) Az érettségi bizonyítvány fokozata szerint nem részletezhető. — Ils ne peuvent être spécifiés suivant le degré du brevet de bachelier. — 2) A közgazdaságtudományi karral együtt.

(19.) A hallgatók idegen nyelvtudása és családi viszonyai. — Connaissance de langues étrangères et conditions familiales des étudiants.

Table with columns for 'Főiskola, tudománykar, évfolyam', 'A hallgatók közül — Étudiants', 'magyar anyanyelvű és — de langue maternelle hongroise et', 'parlant aussi', 'parlant', and family status categories like 'női v. hajadon', 'nős v. férj', etc.

3) Y compris la faculté d'économie politique.

(18.) A hallgatók állampolgársága és érettségi bizonyítványa. — Qualité de citoyen et brevets de bachelier des étudiants.

Table with columns for 'Főiskola, évfolyam', 'A hallgatók között — Dont étudiants', 'ressortissants', 'qui se sont inscrits avec un brevet de bachelier', and 'Polgárság — Numéros d'ordre'. Rows include various faculties like 'Református', 'Izraelita', 'Hittud.főisk. együtt', etc.

1) Az érettségi bizonyítvány fokozata szerint nem részletezhető. — Ils ne peuvent être spécifiés suivant le degré du brevet de bachelier.

(19.) A hallgatók idegen nyelvtudása és családi viszonyai. — Connaissance de langues étrangères et conditions familiales des étudiants.

Table with columns for 'A hallgatók között — Étudiants', 'magyar anyanyelvű és — de langue maternelle hongroise et', 'parlant aussi', 'parlant', 'nyelven is beszél', 'idegen nyelven beszél — langues étrangères', and 'Ecoles supérieures, années'. Rows include 'Calvinistes', 'Israélites', 'Académies de droit', etc.

20. A hallgatók szüleinek főiskolai végzettsége. — Étudiants dont les parents ont fait leurs hautes études.

Table with columns for university names (e.g., Pázmány Péter tud.-eg., Közgazdaságtud. kar, Tisza István tud.-egyetem) and rows for various faculties and courses. It includes a detailed breakdown of student numbers by parent education level and faculty.

21. A hallgatók szüleinek foglalkozása. — Profession des parents des étudiants.

Table showing the distribution of students by their parents' professions. Columns include categories like 'Östermelés', 'Bányászat', 'Kereskedelem', and 'Köznevelés'. It also includes a breakdown of students by faculty and course level.

(20.) A hallgatók szüleinek főiskolai végzettsége. — Étudiants dont les parents ont fait leurs hautes études.

Table with 15 columns: Főiskola, tudománykar, évfolyam; A hallgatók összes száma; Östermelek; Bányászat és ipar; Kereskedés és hitel; Közlekedés; Köztisztviselők; Pedagógusok; Munkások; Katonatisztok; Nyugdíjasok; Egyéb alkalmazottak; Többi; Mindösszesen; Folyozásom.

1) A közgazdaságtudományi karral együtt.

(21.) A hallgatók szüleinek foglalkozása. — Profession des parents des étudiants.

Table with 15 columns: Östermelek; Bányászat és ipar; Kereskedelem és hitel; Közlekedés; Köztisztviselők; Pedagógusok; Munkások; Katonatisztok; Nyugdíjasok; Egyéb alkalmazottak; Többi; Mindösszesen; Folyozásom; A hónapok szobáiban lakó hallgatók közül.

1) Y compris la faculté d'économie politique.

(20.) A hallgatók szüleinek főiskolai végzettsége. — Étudiants dont les parents ont fait leurs hautes études.

Table with columns for 'Főiskola, évfolyam' and various parental professions like 'Östermelés', 'Bányászat', 'Kereskedelem', etc. Rows include 'Református', 'Izraelita', 'Hittud. főisk. együtt', 'Jogakadémia', 'Ebből: Államzámv. tanfolyam', 'Gazdasági főiskolák', 'Állatorvosi főiskola, Budapest', 'Bánya- és erdőmérn. főiskola, Sopron', 'Gazdasági akadémiák', 'Egyéb főiskolák', 'Egyetemek és főiskolák együtt'.

(21.) A hallgatók szüleinek foglalkozása. — Profession des parents des étudiants.

Table with columns for 'A hallgatók szüleinek foglalkozása' and 'A hónapok sorában lakó hallgatók'. Rows include 'Főiskola, évfolyam' and various parental professions like 'Östermelés', 'Bányászat', 'Kereskedelem', 'Közlekedés', 'Közszolgálat', 'Egyéb foglalkozások', 'Köznevelés', 'Egyéb foglalkozások', 'Köznevelés', 'Egyéb foglalkozások'.

22. A hallgatók az eltöltött tanulmányi idő szerint. — Les étudiants suivant les semestres passés.

Table with columns for 'A hallgatók közül — Dont étudiants', 'Főiskola, tudománykar, évfolyam', and 'Félévet hallgatott — semestres'. Rows include faculties like 'Tudományegyetem, Pázmány Péter tud.-eggy., Budapest.' and 'Közgazdaságtud. kar, Budapest.'

23. A hallgatók tanulmányi viszonyai és támogatási igényei. — Les conditions d'études et les demandes d'assistance des étudiants.

Table with columns for 'A hallgatók közül — Étudiants', 'tanulmányait — ayant interrompue leurs études', 'az előző félévben — qui dans le semestre précédent', and 'támogatásra igényt tart — ayant besoin d'une assistance'. Rows include faculties like 'Univ. des Sciences Pázmány, Pécs' and 'Univ. des Sciences Pázmány, Budapest.'

1) Lásd a 7. számú tábla 1. számú jegyzetét. — Voir la note 1er du tableau 7.

Table with columns for 'Főiskola, tudománykar, évfolyam', 'A hallgatók között — Dont étudiants', and 'Félévet hallgatott — semestres'. It lists various faculties like 'Hittudományi karok', 'Jog- és államtud. karok', etc., with student counts for each semester.

1) A közgazdaságtudományi karral együtt.

Table with columns for 'A hallgatók között — Étudiants', 'Polgorság — Nombres d'ordres', and 'Ecoles supérieures, facultés, années'. It details student status (e.g., 'tanulmányait — agant interrompu leurs études'), support needs (e.g., 'támogatásra igényt tart'), and faculty/grade information.

1) Lásd a 7. sz. tábla 1. számú jegyzetét. Voir la note 1re du tableau 7. — 2) Y compris la faculté d'économie politique.

Table with columns for 'Főiskola, évfolyam', 'A hallgatók összes száma', and a grid of student counts by semester (0-2 to 15-16) and faculty type (e.g., Református, Izraelita, Hittud. főisk. együtt).

Table with columns for 'Főiskola, évfolyam', 'A hallgatók közül', and a grid of student counts categorized by study status (e.g., 'az előző félévben', 'amelyek a következő félévben') and support needs (e.g., 'lakás', 'élelmiszer', 'ruházat').

1) Lásd a 7. sz. tábla 1. számú jegyzetét. — Voir la note 1re du tableau 7.

A Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal újabb kiadványai.

Magyar Statisztikai Közlemények.

Új f. = Új folyam. (Az új folyam kiadványai magyar és magyar-német kiadásban jelentek meg.) — Új s. = Új sorozat. (E kiadványok magyar, magyar-német és magyar-francia, 1925-től csak magyar és magyar-francia kiadásban jelennek meg.)

Népszámlálás.

1900. évi népszámlálás (10 kötetben):

Új s. 1. kötet. Általános népleírás községekenként* .. — P	
„ 2. „ A népesség foglalkozása „ * — „	
„ 5. „ A népesség részletes leírása	8 „
„ 9. „ A népesség foglalkozása részletesen ..	12 „
„ 12. „ U.-a. és a vállalati statisztika	6 „
„ 14. „ Ipari alkalmazottak munkaideje és bére*	— „
„ 15. „ A népesség foglalkozása a főbb demográfiai adatokkal egybevetve* — „	
„ 16. „ Közszolgálati ágak és szabadfoglalkozások	4 „
„ 18. „ Ház- és földbirtokviszonyok*	— „
„ 27. „ Végeredmények (24 graf. térképpel) ..	6 „

1910. évi népszámlálás (6 kötetben):

Új s. 42. kötet. Általános népleírás községekenként ..	10 „
„ 48. „ A népesség foglalkozása és a nagyipari vállalatok községekenként ..	14 „
„ 52. „ A népesség foglalkozása részletesen és a vállalati statisztika	16 „
„ 56. „ A népesség foglalkozása a főbb demogr. adatokkal egybevetve; föld- és házbirtokviszonyok	10 „
„ 61. „ Részletes demografia*	— „
„ 64. „ Végeredmények. (15 graf. térképpel) ..	8 „
„ Ebből különlenyomat*	— „

1920. évi népszámlálás (6 részben 5 kötetben):

Új s. 69. kötet. Általános népleírás községekenként* ..	— „
„ 71. „ A népesség foglalkozása és a nagyipari és kereskedelmi vállalatok községekenként	7 „
„ 72. „ A népesség foglalkozása részletesen és a vállalati statisztika. A népesség foglalkozása a főbb demográfiai adatokkal egybevetve s a népesség ház- és földbirtokviszonyai ..	13 „
„ 73. „ Részletes demografia	7 „
„ 76. „ Végeredmények (15 graf. térképpel és 1 grafikonnal)	7 „

1930. évi népszámlálás:

Új s. 83. kötet. Általános népleírás községekenként ..	6 „
„ 86. „ A népesség foglalkozása és az ipari és kereskedelmi nagyvállalatok községekenként	8 „

Népmozgalom.

1897. évi népmozgalom: Új f. XXII. kötet	8 „
1900—1902. évi népmozgalom: Új s. 7. kötet (4 graf. térképpel)	8 „
1903—1905. „ „ Új s. 22. kötet	10 „
1906—1908. „ „ Új s. 32. kötet (3 graf. térképpel)	10 „
1901—1910. „ „ községekenként. Új s. 46. kötet	8 „

1909—1912. évi népmozgalom: Új s. 50. kötet (5 graf. térképpel)	14 P
1913—1918. „ „ Új s. 70. kötet	4 „
1919—1925. „ „ Új s. 74. kötet	7 „
Halandósági táblázat az 1900. évről. Új s. 11. kötet ..	4 „
1899—1913. évi ki- és visszavándorlás (grafikonokkal) Új s. 67. kötet*	— „

Közegészségügy.

Rákosbetegek statisztikája. Új s. 19. kötet	4 „
1912. évi vakságügyi statisztika. Új s. 55. kötet	4 „
Gümőkórhalálozás az 1901—1915. években. Új s. 62. köt.	12 „
Gyermekhalandóság és gyermekfertőzőbetegségek az 1901—1915. években. Új s. 68. kötet	4 „

Őstermelés.

Mezőgazdasági termelés 1901—1915. Új s. 66. kötet ..	8 „
1911. évi állatszámolás eredményei: Új s. 41. kötet. Állatlétszám	12 „
„ 51. „ Állatállomány a gazdaságok nagysága szerint	4 „

Ipar.

Malomipar 1906-ban. Új s. 26. kötet	4 „
---	-----

Külkereskedelem.

Külkeresk. forgalom az 1898. évben. Új f. XXIII. köt.	6 „
„ „ 1899. „ „ XXVI. „	6 „
„ „ 1900. „ „ XXIX. „	6 „
„ „ 1901. „ „ Új s. 3. „	5 „
„ „ 1902. „ „ 6. „	5 „
„ „ 1903. „ „ 8. „ *	— „
„ „ 1904. „ „ 13. „ *	— „
„ „ 1905. évben. Új s. 17. kötet *	— „
„ „ 1901-5. években. I. r. Új s. 20. k.	8 „
„ „ 1901-5. „ „ II. r. „ 21. „	8 „
„ „ 1906. évben. Új s. 23. kötet ..	10 „
„ „ 1907. „ „ 25. „	10 „
„ „ 1908. „ „ 28. „ *	— „
„ „ 1909. „ „ 33. „	12 „
„ „ 1910. „ „ 37. „ *	— „
„ „ 1911. „ „ 43. „ *	— „
„ „ 1912. „ „ 47. „ *	— „
„ „ 1913. „ „ 53. „ *	— „
„ „ 1914. „ „ 57. „ *	— „
„ „ 1882—1913. években. Új s. 63. k.	12 „
„ „ 1915. és 1916. „ „ 65. „	12 „
„ „ 1925. és 1926. „ „ 75. „	30 „
„ „ 1927. évben ..	77. „
„ „ 1928. „ „ 78. „	23 „
„ „ 1929. „ „ 80. „	16 „
„ „ 1930. „ „ 81. „	16 „
„ „ 1931. „ „ 82. „	16 „
„ „ 1932. „ „ 84. „	13 „
„ „ 1933. „ „ 85. „	13 „

Fiume hajó- és áruforgalma az 1906. és 1907. években. Új s. 24. kötet* Olasz nyelven is ..	4 „
„ „ 1908. évben. Új s. 29. köt.	4 „
„ „ 1909. „ „ 34. „ *	— „
„ „ 1910. „ „ 38. „ *	— „
„ „ 1911. „ „ 45. „	4 „
„ „ 1912. „ „ 49. „	4 „

* Elfogyott: egyesekből német- vagy francianyelvű kiadás még van.

Publications récentes de l'Office central royal hongrois de Statistique

Publications statistiques hongroises

N. c. = Nouveau cours. (Les publications du nouveau cours ont paru en éditions hongroise et hongroise-allemande.) — N. s. = Nouvelle série. (Ces publications paraissent en éditions hongroise, hongroise-allemande et hongroise-française, à partir de 1925, en éditions hongroise et hongroise-française seulement.)

Dénombrement de la population

	Pengós
Dénombrement de la population de 1900 (en 10 volumes):	
N. s.) vol. 1. Démographie gén. suiv. l. communes*)	—
2. Profess. de la popul. suiv. l. comm.*)	—
5. Démographie détaillée	8
9. Statistique professionnelle détaillée	12
12. Idem et statistique des entreprises	6
14. Heures d. trav. et salaires d. empl. ind.)*	—
15. Profession de la population combinée avec l. princip. donn. démographiques	4
16. Catégories du service public et des professions libérales	4
18. Condit. d. propr. bâties et non bâties	4
27. Résumé d. résul. (avec 24 cart. graph.)	6
Dénombrement de la population de 1910 (en 6 volumes):	
N. s. vol. 42. Démographie générale suiv. l. comm.	10
48. Profession de la population et les grandes entreprises industrielles, par comm.	14
52. Spécification de la profession de la population et statistique des entreprises	16
56. Profession de la population combinée avec les principales données démographiques; conditions des propriétés bâties et non bâties	10
61. Démographie détaillée	6
64. Résumé d. résultats. (avec 15 cart. graph.) Dont tirage à part*)	—
Recensement général de la population de 1920 (en 6 vol.):	
N. s. vol. 69. Données principales démographiques de la population par communes, par hameaux, et établissements plus peuplés	5
71. Profession de la population, grandes entreprises industrielles et commerciales, par communes	7
72. Statistique professionnelle et la statistique des entreprises. Profession de la population en combinaison avec les principales données démographiques et les conditions des propriétés bâties et non bâties de la population	13
73. Démographie détaillée	7
76. Résumé des résultats définitifs (avec 15 cartes graphiques et 1 diagramme)	7
Recensement général de la population de 1930:	
N. s. vol. 83. Données démographiques suivant les communes et les lieux habités extérieurs	6
86. Profession de la population, grandes entreprises industrielles et commerciales par communes	8

Mouvement de la population

Mouv. de la populat. de 1909 à 1912. N. s. vol. 50. (Avec 5 cart. graph.)	14
1913 à 1918. N. s. vol. 70.	4
1919 à 1925. N. s. vol. 74.	7

	Pengós
Table de mortalité de 1900. N. s. vol. 11. ¹⁾	4
Emigration et retour des émigrés de 1899 à 1913 (avec cartes graphiques). N. s. vol. 67.	4

Hygiène publique

Statistique des personnes atteintes de cancer. N. s. vol. 19	4
Statistique de la cécité de 1912. N. s. vol. 55.	4
Mortalité causée par la tuberculose de 1901—1915. N. s. vol. 62.	12
Mortalité infantile et maladies infectieuses des enfants pendant les années de 1901 à 1915. N. s. vol. 68.	4

Production du sol

Production agricole de 1901 à 1915. N. s. vol. 66.	8
Résultats du dénombrement des animaux de 1911: N. s. vol. 41. Effectif des animaux	12
Résultats du dénombrement des animaux de 1911: N. s. vol. 51. Effectif des animaux selon l'importance des exploitations agricoles	4

Industrie

Industrie de minoterie en 1906. N. s. vol. 26.	4
--	---

Commerce extérieur

Commerce extérieur en 1898	XXIII ¹⁾	6
1899	XXVI ¹⁾	6
1900	XXIX ¹⁾	6
1901 N. s. vol. 3 ¹⁾		5
1902	6 ¹⁾	5
1903	8	5
1904	13 ²⁾	5
1905	17 ²⁾	—
de 1901 à 5. I ^{re} partie. N. s. vol. 20		8
1901 à 5. II ^e partie. N. s. vol. 21		8
en 1906 N. s. vol. 23		10
1907	25	10
1908	28	12
1909	33	12
1910	37 ²⁾	—
1911 N. s. vol. 43 ²⁾		—
1912	47	10
1913	53	10
1914	57	10
de 1882 à 1913 N. s. vol. 63.		12
en 1915 et 1916 N. s. vol. 65.**)		12
1925 et 1926 N. s. vol. 75.		30
1927 N. s. vol. 77.		23
1928	78	23
1929	80	16
1930	81	16
1931	82	16
1932	84	13
1933	85	13

Mouvement de la navigation et des marchandises à Fiume en 1906 et 1907. N. s. vol. 24 (même en langue italienne)		Pengós
1908 N. s. vol. 29		4
1909	34 ²⁾	—
1910	38 ²⁾	4

Mouvement de la navigation et des marchandises à Fiume en 1911 N. s. vol. 45		Pengós
1912	49	4
1913	54	4
1914 et 1915. N. s. vol. 60.		4

Monnaie et crédit

Statistique des instituts de crédit de 1894 à 1909. N. s. vol. 35	6
---	---

Finances autonomes.

Statistique des finances des communes de 1908. N. s. vol. 29*	—
Dont tirage à part**)	—
Finances des comitats en 1909. N. s. vol. 40.	4
Finances des villes en 1910. N. s. vol. 58.	6

Communication

Statistique des chemins de fer de 1897 à 1899. N. c. vol. XXVIII ¹⁾	6
Statistique des chemins de fer de 1900 à 1902. N. s. vol. 10*)	—

Instruction publique

Instruction primaire de 1904/5 à 1907/8. N. s. vol. 31	8
Statistique des étudiants des Universités hongroises en 1930. Avec une étude du Dr Désiré de Laky. N. s. vol. 87	5
Statistique des étudiants des écoles supérieures hongroises en 1930/31. Avec une étude du Dr Joseph Asztalos. N. s. vol. 88	2
Statistique des étudiants des écoles supérieures hongroises en 1931/32. Avec une étude du Dr Jules Janik N. s. vol. 89.	2
Statistique des étudiants des écoles supérieures hongroises en 1932/33. Avec une étude du Dr Joseph Asztalos et du Dr Jules Jánki N. s. vol. 90.	1
La statistique des écoles secondaires hongroises jusqu'à l'année scolaire 1932/33. Avec une étude du Dr Joseph Asztalos N. s. vol. 91.	2
Statistique des écoles supérieures hongroises en 1933/34. N. s. vol. 92.	2

Matières pénales

Statistique des années 1904 à 1908 (avec 4 cartes graphiques) N. s. vol. 30.	4
Statistique des années 1909 à 1913. N. s. vol. 59.	6

Autres publications

Activité et travaux de l'Office Central de Statistique du Royaume de Hongrie (de 1871 à 1911). N. s. vol. 36	6
Statistique des prix de 1867 à 1911. N. s. vol. 44 ²⁾	6
Recensement des travailleurs intellectuels en 1928. N. s. vol. 79.	5
Données de statistique économique de Hongrie 1926—1932. Rédigées par le Dr Alexandre Sipos	2

Autres publications paraissant régulièrement

Annuaire statistique hongrois. Nouveau cours. Années I—XLI. (1893—1933.) Années XXIV, XXV, XXVI (1916, 1917, 1918) en une édition. Années XXVII, XXVIII, XXIX, XXX (1919, 1920, 1921, 1922) en une édition. Années XXXI, XXXII, XXXIII (1923, 1924, 1925) en une édition. Édition hongroise, croate (jusqu' en 1905), allemande (jusqu' en 1918) et à partir de 1904 aussi française.	
Prix par année	10
Prix des années 1901—1914	5
Édition renfermant les années 1916, 1917, 1918	10
Édition renfermant les années 1919, 1920, 1921, 1922	10
Édition renfermant les années 1923, 1924, 1925*)	—
Année 1926*)	—
Année 1928*)	—
Année 1929*)	—
Année 1930*)	6
Année 1931	6

	Pengós
Année 1932	6
Année 1933	6
Les années 1893—1898, 1900 1910—1914 sont épuisées.	
Rapport sur l'activité du Gouvernement royal hongrois et sur la situation générale du pays et Annuaire Statistique Hongrois (Rapport du Gouvernement).**)	
Publication annuelle; dernière édition en 1932	20
Annuaire statist. hongr. Année 1931. (Édition de poche.)**)	1
1932. (**)	1
1933. (**)	1

Publications statistiques mensuelles.***) 12 brochures. Années I—XXI. (1897—1917.) Les brochures XXII (1918) en cours jusqu'à septembre 1918, à partir de septembre 1918 jusqu'à la fin de 1919 elles ont cessé de paraître.

Année XXIII (1920) a paru par semestre; année XXIV—XXXVIII (1921—1935) paraît chaque trimestre et contient également les résultats du commerce extérieur de la Hongrie actuelle. Édition trilingue (hongroise, française, allemande). Années I—XXVI par brochure	1
Année XXVII: I ^{er} III ^e IV ^e trimestre par brochure	2
XXVIII: I ^{er} II ^e III ^e IV ^e trimestre par brochure	4
XXIX: I ^{er} II ^e III ^e IV ^e trimestre par brochure	4
XXX: I ^{er} II ^e III ^e IV ^e trimestre par brochure	4
XXXI: I ^{er} II ^e III ^e IV ^e trimestre par brochure	4
XXXII: I ^{er} II ^e III ^e IV ^e trimestre par brochure	4
XXXIII: I ^{er} II ^e III ^e IV ^e trimestre par brochure	4
XXXIV: I ^{er} II ^e III ^e IV ^e trimestre par brochure	4
XXXV: I ^{er} II ^e III ^e IV ^e trimestre par brochure	4
XXXVI: I ^{er} II ^e III ^e VI ^e trimestre par brochure	4
XXXVII: I ^{er} II ^e III ^e IV ^e trimestre par brochure	4
XXXVIII: I ^{er} trimestre	4

L'année I (de 1897) entièrement épuisée, quelques brochures des années 1908—1911 et 1914—1915 sont épuisées, ainsi que les brochures du IIIe trimestre 1921, celles des I—IVe trimestres 1922 et des I—IIe trimestres 1923, le Ier trimestre 1924, le IVe trimestre 1927, les I—IIIe trimestres 1928, et le Ier trimestre 1930. A partir du IVe trimestre de 1924 les publications paraissent aussi en français sous le titre: Bulletin Statistique Mensuel Hongrois. Statistique de l'Assurance sociale. Édition trilingue (hongroise, française, allemande).

Année 1923 I ^{er} fascicule	2
1924 II ^e	2
1924 III—IV ^e	4
1925 V ^e	2
1925 VI ^e	2
1926 VII ^e	1
1926 VIII ^e	2
1923, 1925 IX ^e fascicule	4
1926 X ^e	2
1927 XI ^e	3
1927 XII ^e	2
1927 XIII ^e	2
1928 XIV ^e	2
1928 XV ^e	2
1929 XVI ^e	2
1930 XVII ^e	3
1931 XVIII ^e	3
1932 XIX ^e	3
1933 XX ^e	3

Résultats mensuels du commerce extérieur des pays de la sainte Couronne hongroise.***) 12 brochures. I—XIVe années (1901—1914). L'année XIV depuis le mois d'août 1914 et l'année XV (parue jusqu'à novembre 1915) ne contiennent que du texte. A partir de 1915 cette publication a cessé de paraître; depuis 1920 les résultats du commerce extérieur sont publiés dans la brochure «Publications statistiques mensuelles» (voir ci-dessus).

*) Épuisé. — **) Seulement en édition hongroise. — 1) Édition française épuisée. Seulement en édition hongroise et allemande. — 2) Édition française épuisée. Seulement en édition allemande.

*) Épuisé. — **) Seulement en édition hongroise. — 1) Édition française épuisée. Seulement en édition hongroise et allemande. — 2) Édition française épuisée. Seulement en édition allemande.

Pengős	Pengős
Par brochure 1 *	Dictionnaire officiel de la Hongrie.**) Publication annuelle; dernière édition pour 1935 16 *
L'année XI (1911) entièrement et quelques brochures des années II (1902), X (1910) et XII (1912) sont épuisées.	Rapport de la commission permanente hongroise des valeurs de la statistique du commerce extérieur sur le mouvement commercial des marchandises des Pays de la sainte Couronne hongroise.**) (Années 1906—1911/12.) Par année 6 *
Revue Hongroise de Statistique. Périodique mensuel. Edition bilingue (hongroise, française): 1923. Nos 1—2, 3—4, 5—6, 7—8 et 9—12. Année 1924: 1, 2, 3—4, 5—6, 7—8, 9—10, 11—12. Année 1925: 1—4, 5—6, 7, 8, 9, 10, 11—12. Année 1926: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12. Année 1927: 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, par brochure 1 *	Statistique de la Hongrie**) par le Dr Zoltán Ráth. 1896.*) — *
Année 1927: N° 1. 1.60 *	Histoire et organisation de la statistique officielle en Hongrie par M. Gustave Bokor. Édition hongroise et allemande. 1896.*) — *
Année 1928, Nos 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, par brochure 1.50 *	Organisation de la statistique agricole de la Hongrie. Par le Dr Jules de Konkoly Thege**)
Année 1929, Nos 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12 par brochure 1.50 * 5 *
Année 1930, Nos 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12 par brochure 1.50 *	Catalogue de la bibliothèque publique et de la collection des cartes géographiques de l'Office central royal hongrois de statistique. (1898.)*) — *
Année 1931, Nos 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12 par brochure 1.50 *	Le même en édition nouvelle (1915) vol. I***) — *
Année 1932, Nos 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12 par brochure 1.50 *	Volume II* (1919)**). 14 *
Année 1933, Nos 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12 par brochure 1.50 *	I ^{re} brochure supplémentaire (1920)**). 4 *
Année 1934, Nos 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12 par brochure 1.50 *	II ^{re} brochure supplémentaire (1934)**). 10 *
Année 1935, Nos 1, 2, 3, 4, 5 par brochure 1.50 *	Données statistiques sur la ville de Fiume et sur son mouvement commercial et maritime. 1899. (Édition hongroise-italienne.) 4 *
Publications de la Commission nationale hongroise de la statistique économique et de la recherche de conjonctures. (Périodique bilingue: hongroise, allemande.)	Propriétaires fonciers et fermiers de la Hongrie (Livre d'adresses des agriculteurs) en 1925.***) Broché 20 *
Année 1929: N° 1 4 *	Relié 22 *
• 1929: • 2—3 8 *	L'État hongrois millénaire et son peuple. Par le Dr Joseph de Jekelfalussy***) Année 1926 1 *
• 1929: • 4 4 *	Compte-rendu de la huitième Session de l'Institut International de Statistique, tenue à Budapest en 1901 (paru en français)
• 1930: • 1 4 *	I ^{er} volume 6 *
• 1930: • 2 4 *	II ^e • 5 *
Études no 1:	III ^e • 4 *
Calcul de la trend-line à l'aide de la théorie des moindres carrés. Par le Dr Charles Jordan 5 *	IV ^e • 5 *
Études no 2:	Statistique des fabriques, des exploitations et des ouvriers en 1910**) 6 *
L'application pratique de la méthode Jordan pour le calcul de la tendance séculaire («trend-line»). Par M. Alexandre Sipos 5 *	Chômages et lock-outs en 1910—12***) 4 *
Dictionnaire des communes de la Hongrie.**)	Représentations des intérêts industriels dans les pays de la Sainte Couronne hongroise en 1911***) 2 *
Paraît chaque 4—5 années; la dernière édition est de 1926 28 *	Statistique d'hygiène.**) Par le Dr Théodore Szél 25 *
Année 1922 3 *	Statistique mathématique.**) Par le Dr Charles Jordan 13 *
• 1926 avec carte géographique 28 *	Album à l'occasion du 25e anniversaire de professorat de M. Béla Kenéz.**) Rédigé par le Dr Désiré de Laky 15 *
• • sans carte géographique 20 *	
• • seulement carte géographique 8 *	
• 1933 (avec 7 cartes géographiques) 12 *	

Note: «Revue Hongroise de Statistique», prix d'abonnement (y compris les frais postaux) pour l'année 1935 en Hongrie 1 an 10 pengős — le semestre 5 pengős.

Pour fonctionnaires et offices publics: 1 an 6 pengős — le semestre 3 pengős.

«Bulletin Statistique Mensuel Hongrois», prix d'abonnement (y compris les frais postaux) pour l'année 1935 en Hongrie (également pour fonctionnaires et offices publics): 1 an 12 pengős.

Un abonnement réuni peut être fait à la «Revue Hongroise de Statistique» et au «Bulletin Statistique Mensuel Hongrois» Le prix d'abonnement réuni (combiné) de ces deux publications (y compris les frais postaux) est pour l'année 1935 en Hongrie: 1 an 20 pengős — le semestre 10 pengős.

Pour fonctionnaires et offices publics: 1 an 16 pengős — le semestre 8 pengős.

* Epuisé. — **) Seulement en édition hongroise.